

XV. ÉVFOLYAM

1925

Szept.-Okt.

MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
KÖZEPÉN.

ARTS AND LITERATURE

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSASÁG
SAJÁTSÁGAI ÉS KÖZLEMÉNYEI FOLYÓIRAT.

MEGJELENIK MINDEN HÓKÖZEPÉN. SZERKESZTI

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN

SIRKÖVEK PFEIFER ÉS HESZKY

KŐFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA-UTCA 7.

UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

TELEFON: J. 59-61.

מצבה

Brilliánsokat, gyöngyöket bárki-
nél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, VII., Király-utca 51.

Telefon: 105-35. (Teréz-templommal szemben)

TAKARITSON VAMPYR PORSZIVÓVAL!

Díjtan bemutatás kérhető

Unió Magyar Villamossági R.-T.

városi üzletében

Budapest, VI., Andrássy-út 15. — Telefon: 40-49

Csángó Jenő

bőröndök,

bőrdiszmu különlegességek

Budapest, Rákóczi-út 39.

Telefon: József 129-25.

Meinl-kávé

5, 10, 15 és 20 kg.-os postacsomagokat,
rizs és cukor kivételével,
bérmentve szállítunk vidékre

Szigorúan rituális fiú-internátus

középiskolai, keres-
kedelmi és polgári
iskolai tanulók

számára. / Szigorú felügyelet és gondos ápolás, a legkitünőbb ellátás, egyéni nevelés. / Az
összes iskolához közel. / Tanulók csakis korlátolt számban vétetnek fel. / Legjobb referenciák.

Cim: Virág Gyuláné, Budapest, VI., Ó-utca 42.

100 millió korona jutalom annak, ki bebizonyítja, hogy szörme, bunda, karman-
tyu, boa, vagy bármely szücsáru nem nálam a legolcsóbb és legjobb

REKLÁMÁRAINK HIRDETÉSÜNKRE VALÓ HIVATKOZÁSSAL:

Ebédlo-csillárok 4+1 lg.	900.000 K-tól	Villamos főzőlap	125.000 K-tól
Hálószoba-csillárok 3+1 lg.	600.000	" főzőedény 1 lit.	180.000 "
Hálószoba-ampolnák 1 lg.	160.000	" testmelegítő	160.000 "
Éjjeli lámpák bronzból selyemernyővel	150.000 K	" szivargyújtó	170.000 "
Villamos vasaló	130.000 K-tól	" izzólámpák	10.000 "

Főzőkészülékeinkre 1 évi garancia. | Selyemernyőket hozott anyagból is készítünk.

ERDŐDI ÉS NEUMANN

TELEFON: 103-82.
BUDAPEST, VI., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 27. SZ.

MULT ÉS JÖVO SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA BUDAPEST, VI., RÉVAY-U. 14

Felelős szerkesztő és kiadó: Előfizetési ára egész évre: 300.000.- korona. A kiadóhivatalért felelős
Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik havonta. Telefonszám 199-55. VIRÁG GYULA, igazgató.

Országos Rabbikepz - Zsidó Egyetem Könyvtára

JOSZÉF TEPPER (TEL-AVIV): CHALUCAH

Beilage des Mult és Jövö.

A Mult és Jövö 1925 évi szept.—októberi műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövö.

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XV. ÉVF., 1925. SZEPT.—OKT.

Dr. Kiss Arnold vezető főrabbi:

Bárha minden mártir utakon át...

5686. Ujesztendő napján.

Mindenható, irgalmas Istenünk! Utolsó betűig tele vagyon immár írva a mi évkönyvünk. Reszkető kézzel lapozunk benne. Óh mennyi minden van ebben a könyvben följegyezve, amittől könny pereg a szemből és sóhaj szakad a szivből! Óh mennyi mindent tartalmaz ez az írás, ami ijesztő képeket vonultat el a lélek előtt; alig-hogy behegedt sebek újra véreznek, alig halványult események multak ködéből újra fölmerülnek — óh, hogy szeretnők ezeket a könnyekkel öntözött, szivvérünkkel áztatott lapokat észrevétlen átlapozni és szemünket csak azokon a helyeken pihentetni, ahol örömhangelő, az életküzdelenben győzelmet hirdető, szivünkbe új reményt öntő emlékezések és tapasztalatok vannak megörökítve, — hasztalan fáradság! hiú törekvés! a fekete kerettel övezett oldalak többsége ijesztően és aránytalanul fölülmúlja a rózsás színekkel írottak számát; s ha itt-ott fénynek, megelégedésnek néhány sora esik szemünk elé, — utána hosszú sorokban sokáig tartó homály borul elénk: szenvedés sötétje, az ifjúság hervadása, öszülő hajak ezüstös csillanása, reménytelen napok lassú múlása, koporsók felírása, sirgöröngy hullása, erők fogyása, a mi bölcseségünk hiábavalósága, a mi fáradalmaink reménytelensége, karjaink lankadása, sólyomröptű álmaink földrehullása — a mi egész tűnő, gyorsanszálló életünk tovairamlása! Így, így panaszoljuk mi el Teelőt, mi Urunk! Istenünk! a fájdalmat, amelyet az alkonyra hajlott esztendő hozott minékünk — és mi tudjuk és mélyen átérezzük: hogy egyedül csak Nálad találunk mi a mi kérlelhetetlen sorsunkban való megnyugvást, egyedül Tenálad, aki idők és történések guzsalyán fonod az egyesek és az egész emberiség sorsának szövőszálait, hogy csakis Te vagy az, aki megpróbáltatásokban gazdag napok után jobb és örömben dúsabb időket derithetsz mireánk. Ezzel, a mi ősapáinktól ránszállott hittel, amely a leg-

mélyebb sötétségben úgy lángol föl előttünk s a szenvedések és a szorongások éjszakáját úgy megvilágítja minékünk, mint sivatagjáró elődeink léptei előtt villant föl egykoron hatalmas fényvel a pusztaság tűzoszlopa, tekintünk mi az események elébe, amik a ránkváró idők és jövendők méhében szunnyadoznak és bárha lárvásan és lárvátlanul, álorcásan és orcátlanul még mindig a gyűlölet és a rágalom önti ki fölénk nemtelen indulatok vulkánjának szennyesen sistergő lávatüzét, bárha vérszomjas és prédaleső csöcselékkel lobbantják ki köröttünk, a gögnek hegyormain s az alacsony szenvedélyek völgylapályain támadásra készülő örtüzeik, bárha viharzó szitok-szavak özöne és köveket hajító és botokat suhintó suhancok üvöltése veszi is körül az Isten népének tanácskozáshelyeit, bárha a szentföld és a szent élet békéjéről álmodozó hontalanok mártírútjába bogáncsot és dudvát és töviset szúrását dobja is a féktelen s az elvakított néplázongás, — mi mégis rendületlenül Tebenned bizakodunk és a Te ígéretedben: hogy igazzá válik majd, amiért remegő ajakkal és elszorult szivvel imádkozunk Hozzád az új esztendő kezdetén.

„A világnak minden lakói és akik ezen a földön élnek, — hadd lássák meg, amikor majd fölemelik a zászlót és hadd hallják meg, amikor a sófárba fujnak, és eljönnek majd, akik eltévedtek Assur országában és akik eltaszítottak Egyiptom országában és meghajolnak az Ur előtt” — amazok lesujtó érzetében az ő nemtelen cselekvéseiknek, amelyek az évszázadok szégyenére váltak, emezek pedig abban a fölemelő tudatban, hogy azért szenvedtek és könnyeztek ártatlanul, ami az embernek legszentebb és legértékesebb java, — Te pedig, Atyánk! Istenünk! Óh merítsed el az idők tengermélységébe mindazt a szenvedést, amit a tovatűnt év hozott magával — és add, óh add, hogy az új esztendőnek sófárhangjai Izrael számára s az egész emberiség számára áldást jelentsenek...

LEVÉL A KITÉRÉSRŐL, LAKKCIPŐRŐL, KÖLNVÍZRŐL, KADDISRŐL

Kedves Barátom, egyszer, régebben, amikor még az utcán összebujva mondhattuk el egymásnak, ami fáj, abban állapotunk meg, hogy majd egyszer, „szélcsendben”, adok választ néked, illetve fejtem ki álláspontomat előtted az úgynevezett „erkölcsi” kitérés ügyében, amit én már akkor is hűtlenségnek, megbélyegző cselekedetnek mondtam.

Nos hát, ime, eljött az a bizonyos szélcsend, amelynek el kellett jönnie, igék, idők, eszmék és igazságok igazolásául! És ebben a szélcsendben im, halljad baráti szívből jövő feleletemet!

Te, a szegedi zsidó kárpitos minden osztályon át eminens zsidó fia, annakidején kikeresztelkedtél, ahogy mondják: kitértél. Ahogy mondtad: „leked mélyén tovább is atyáid érzésével,” nemcsak kitértél, de katolikus pappá is lettél, hisz, amint mondtad, „a keresztény pap is azt hirdeti, amit a zsidó rabbinus: ne ölj! ne lopj! ne paráználkodjál! tiszteljed atyádat és anyádat!...” stb. Nem kérdem most, vajjon azzal, hogy katolikus pap lettél, minő mértékben tettél eleget ama parancsolatnak, hogy „tiszteljed atyádat és anyádat!...” Nem kérdem, mert atyád könnyek között mondta el nékem annak idején erről való és természetesen legmértékadóbb véleményét...

De — ezek után nagy igazságtalanság történt veled — mondtad nékem, — átokkal sujtottak és kiközösítettek, mivelhogy reverendád alatt nyilas harisnyát és fél-lakkcipőt viseltél, sőt, Uram bocsá', néha még kölni vizet is használtál a szószéken, beszédeid közben, a sok-sok hívő tömegében, a nyári melegben. Hogy ez igazságtalan volt-e, vagy nem, afölött nem vitatkozom. Csak annyit kívánok itt leszegezni, hogy gimnazista koromban, tehát régen, egy tiszta korban még, a keszthelyi fehér papok selyemben, bizony sokszor lakkcipőben, a szó szoros értelmében és világi jelentőségében „elegánsan” jöttek be tanítani a tanterembe és hosszú, bokáig

Antipatris romjai Petach-Tikva mellett.

érő, ragyogó, világoskék, selyem gombsorukkal olyanok voltak, mint az Égből leszállott angyalok, lelkükben galambi lágysággal, a jóság földi apostolai. Ágh Norbert, Győrffy és Burányi Gergely... bizony ők voltak, holtuk napjáig így jártak közöttünk és áldás volt minden lépésük, minden lehelletük... és nem sujtattak átokkal és ki sem közösítették!...

A kitérésedet előttem azzal indokoltad, hogy „reális” célod nem volt vele, csupán „erkölcsi,” izgatott az örök ellentét, zsidóba akartad oltani a keresztényt, hogy emezeknek amazok igazát, amazoknak ezek igazát prédikáld! Beszéltél Jézusról, meg az Antikrisztusról, majd akaratlanul megszólalt benned az örök zsidó, átszellemülve beszéltél az Eljövendőről, a Messiásról... az emberi ellentmondás bús szobra voltál s én sajnáltalak, mert hisz felebarátom voltál, embertársam és sem az ó-, sem az újtestamentum nem tiltja, sőt előírja a felebarátaink iránti szeretetet...

De aztán... aztán kezdtél engem is rábeszélni a kitérésre. Hogy az embernek egyszer fia is fog születni és minek kitenni azt az évezredekben át ki-kiujuló üldöztetésnek! Majd Szent Istvánról beszéltél, a nagy kiengesztelődés gondolatáról, hogy a zsidóüldözés, az örök ellenségeskedés megszüntethető, ha minden zsidó átér... ilyeneket mondtál...

Kedves Barátom! Akaratlanul eszembe jut két egyszeri kitért zsidó esete. Az egyiknek aranyórát ígért a keresztapja, de az aranyórából a kikeresztelkedés után semmi sem lett. A szegény zsidó itt állt megfürösztve, keresztényül és nem tudta, hányat ütött az óra!... A másik zsidó agyafúrt volt, két keresztapát is szerzett magának és a templomból kijövet, két aranyórát is kapott. Az egyik óra öt percet sietett, a másik ugyanannyit késett... szegény, sohasem tudta, mennyit ütött az óra!...

Meg aztán, eszembe jut Heine is: „Keine Messe wird man lesen... Keinen Kaddis wird man sagen...” Meg eszembe jut a „Lecho dajdi...” meg sok minden... Meg az apáim... meg, no igen, te magad is, aki úgy-e, zsidónak születted és most ismét zsidónak lenni kényszerülsz...

Én igenis, Kaddist akarok, ha meghalok, a fiamtól, aki, ha majd üldözik, úgy cselekszik, mint az apja cselekedett. Vagy zsidó verseket fog írni, vagy zsidó verseket fog olvasni. Én önmagammal békeességben akarok élni, nikkelóram számlapján mindig látni akarom, hányat ütött az óra és békeességben akarok meghalni és, igen, én Kaddist akarok! És Te is élj békeességben és igyekezz visszaszerezni magadnak a Kaddist!... Ma láttalak messziről az utcán, mindez eszembe jutott...

Somlyó Zoltán.

TEPPER BUDAPESTEN

Repülőgépen érkezett Párisból, ahol kollektív kiállítását készítik elő. És amint pilóta bőrsapkájában és bőrkabátjában szerkesztőségünkben megjelent, hiába kerestük élesmetszetű arcán a keleti vonásokat.

— Nem félt-e egy kicsit a levegőben? — kérdeztük tőle.

— Aki Palesztinában él, annak le kell szokni a félésről. Ha mi féltünk volna, a Szentföld ma is olyan pusztá volna, mint száz évvel ezelőtt. És az új Palesztina új lakóinak nem szabad lemondaniuk a legmodernebb vívmányokról. Nekünk utat kell mutatnunk az egész Keletnek és utakat kell törni nemcsak a földön, de a levegőben is.

— És szép volt az út?

— Gyönyörű volt! Különösen, amikor a felhők fölött száguld a gép és a föld apró hangyabolyai és krix-krax-jai sem látszanak. Ez aztán igazi repülés a végtelenben, mintha fantasztikus élő mese volna.

Meglátogatjuk vele a Nemzeti Szalon helyiségeit, ahol a tél folyamán Tepper európai turnéjával kapcsolatban kiállítását rendezük. Utközben elbeszélgetünk a mester pályafutásáról, ifjúságáról és Tel-Avivról, ahol Tepper most lakik.

— Abban a városban születtem, ahol a Bal-Sem élt. Ott még most is élnek a regék és a kabala misztikus regéi valóságokká válnak. Gyerekoromban mélyen vésődött az agyamba az a legenda, hogy a messiás csak akkor jöhet el, ha egy teljesen tiszta és makulátlan embert talál a földön. Én szerettem volna ilyen lenni és minden erőfeszítéssel igyekeztem, hogy távortartsam magamtól minden rossz gondolatnak az árnyékát is. Alig akartam pajtásaimmal beszélni, nehogy valami rossz szó kerüljön ki a számból. Aféle kis szentnek tartottak. Csak később már a párisi festőiskolában eszméltem reá arra, hogy az a gyermeki menekülés a magányba a művészi ösztön ébredő csirája volt.

Peterdi Andor csatlakozik hozzánk és kéri a művészt, beszéljen valamit Tel-Avivról.

— Erről a csodáról nehéz beszélni — feleli a mester. — Mert amíg a repülőgép idehoz Pá-

risból Budapestre, sőt mialatt mi itt megtesszük az utat a Mult és Jövő szerkesztőségétől a Nemzeti Szalonig, már megint egy új épület, utca vagy parcella készül el Tel-Avivban.

— Hogy szép-e ott az élet? Az én számomra legalább gyönyörű. Én Egyiptomból kerültem Palesztinába. Alexandriában volt tengerre nyíló nagy műtermem és kilenc szobás lakásom, a khedive nyitotta meg a kiállításaimat és a legérdekesebb internacionális közönség látogatta. Mégis mihelyt lehetőségessé vált, Jeruzsálembe költöztem és az óváros csodálatos zeg-

Joszéf Tepper (Tel-Aviv): Chalucok

zugos utcájának egy kis hajlékában jobban éreztem magamat, mint Alexandria bőséges kényelmében. Hát még mióta villát építettem magamnak Tel-Avivban, Bialik, Achad Hoam és a zsidó renaissance városában. Itt éreztem először, hogy igazán otthon vagyok.

— Hogy a Mult és Jövőnek hoztam-e valamit? Monumentális képeket bajos volna repülőgépen transzportálni. De hoztam a zsebemben néhány fényképet legutóbb elkészült műveimről. Itt van elsősorban kedvenc képem, a „Chalucah.” Egyszerű munkás zsidó leány volt a modellem. Nem idealizáltam, nem szépítettem. Így járnak ők a mezőn nyitott nagy szemekkel és mi bámuljuk őket nemcsak szépségükért, de a munka felmagasztolásában sugárzó bánatos szentségükért is.

CSERMELY GYULA: A SZENT BETŰK SZIKLÁJA

De csodaszép legendák termettek a Jordán mentén a Szentföldön, a Kidron-patak völgyében vagy az Olajfák hegyének lábánál, a pátriárkák, a bírák és a királyok korában úgy, mint később a római időben is. Legendák, tele költészettel és bájjal; egy-egy örökéletű csodavirág mindegyik, mely mennél jobban mulnak el felette a századok, annál színesebben és illatozóbban pompázik.

A legegyszerűbb, de amellet leggyönyörűségesebb legendák egyikét, mely naiv, mint egy gyermeknek a lelke és megható, mint a két-ségbeesett romlatlanság, egy bujdosó palesztinaitól hallottam. Egy csodaszép és erényes, de felette egyszerű leányról szól, ki egy földhözragadt cserzővarga gyermeke volt s ki félnapi járóra Jeruzsálemtől, egy kis faluban, El-Chalilban, élt. Mikor? Ma már senkisé tudja, tán rabbi Jehuda Hánászi sem élt még akkor a bűnbeesett világon; tán kétezer esztendőnél is hosszabbidő mult el már azóta, hogy Hannah, a cserzővarga leánya, a betűk ligetében, a szent betűk sziklája előtt feljajdulásával Jehovához fordult.

A betűk ligete és a szent betűk sziklája! De felsóhajtott az én palesztinai zsidóm, valahány-

Joszéf Tepper (Tel-Aviv): Szezárdi

szor csak említette is ezt a két dolgot. Nem bevándorlott és megtelepült oroszországi földönfutó vagy lengyel, hanem benszülött török-arabs zsidó volt, a legtisztább fajú emberpéldányok egyike, ki sárga-öves burnuszban és turbánban járt s ki cseppet sem fanatikus, sőt felvilágosodott, intelligens földbirtokos volt. Messze keletről jövet, együtt ültünk a vonaton több napon át és olasz nyelven beszélgettünk egymással; ő se magyarul, se németül nem tudott, én meg törökül és arabusul nem beszélek.

Sokat gondolkozó, hallgatag ember volt, ki tünődve szívta cigarettája füstjét, mindig úgy ült ott velem szemben a pamtagon, hogy saját lelkébe mélyedt szemének nézése; csak akkor lett kevésbé szófukar, mikor az ellenségdulta Szentföld került szőnyegre.

— Ah, az ángliusok! — kezdte egy napon, hogy a palesztinai harcokról beszélünk, és nemesszabású arca megvetésre és undorodásra torzult. — Csak az érdek, a haszon az ángliusok egyetlen istene és ahol bármi is ennek a kettőnek az útjában van, egy nemzetnek az élete vagy csak a költészetnek egy virága legyen, ott sem kiméletet, sem kegyeletet nem ismernek. Ott legázolnak és letipornak mindent és a szentségtörésig is brutálisak tudnak lenni. Képesek lesznek még arra is, hogy Salamon templomának szent romjait eltávolíttatják, ha nekik célszerű lesz, ahogy Jeruzsálemtől nem messze, El-Chalil falu környékén, a szent betűk ligetének fái, évezredek cédrusait kivágták és a szent betűk szikláját is törmelékké robbantották... a barbárok! Menyasszonyok búcsujáró helye volt, ott imádkoztak vőlegényük sorsáért; minden elrebegett imaszó egy-egy virág volt, amit odaejtettek lábához a sziklának... és ők felrobbantották és semmivé tették... a barbárok!

— A szent betűk ligetének fái? A szent betűk sziklája? — kérdeztem. — Soha hírét sem hallottam ennek a kettőnek. Valami hisztorikum tapad vagy legenda fűződik hozzájuk?

Utazótársam olajsínű arcán olyan fájdalom vonaglott végig, mint Aeneasén látszhatott, mikor azt mondta: infandum regina jubes renovare dolorem. — Az a szent liget — így sóhajtott fel, — az a szent szikla! Egy legenda fűződik hozzá, csak egy falucska legendája, nem egy országé, de a hebreus népköltészet egyik legszínesebb, legbájosabb gyöngye az... S hogy se liget nincs többé, se szikla, a legendát is majd elfelejti az új nemzedék. Én onnan tudom, mert El-Chalilban laktam; ott mutogatta mohát, míg szét nem lötték az ángliusok, a szent betűk szent-séges sziklája.

— Mondja el, kérem, azt a szép mesét arról a szikláról, hadd jegyezzem fel. Író is vagyok, nemcsak katonatiszt.

— Nos, — így kezdte szünet után az én bujdosóm, — élt volt El-Chalilban egy Hannah nevű gyönyörű leányzó, egy iparosember, egy cserzővarga gyermeke, kinek szépségéről még Jeruzsálemben is beszéltek. Mikor élt? nem fontos, a legenda utóvégre nem történelem; tán a tetrarchák korában, tán még azelőtt élt.

Beléörült abba a leányba mindenki, ki csak egyszer is meglátta és nem ábrándított ki senkit az a körülmény sem, hogy Hannah példátlanul egyszerű volt. Fényűzésre, piperére nem gondolt; csak az íráshoz, olvasáshoz ha értett, de a válogatottabb beszédhez már nem értett, sem olyasmihez, ami a faluján kívül volt.

Nem ábrándított ki senkit ez az egyszerűség, olyan mindent feledtető szépség volt Hannah; kérték is számosan, még előkelő családok sarjai is, de ő nem hallgatott meg egyet sem, hanem hű maradt ahhoz, akit szeretett. Egy öhozzá hasonló, egyszerű és alacsony emberhez.

Belészeretett Hannába — itt kezdődik, uram, a legenda, — belészeretett abba a leányba a Halál is, aki keleti felfogás szerint éppen olyan angyal, mint a többi, mint Ráfáel, mint Gábiel, mint Ismáel, Miháel és a többi. A keleti ember nem csontváznak képzele a Halált, ki leplet ölt magára és homokórát meg kaszát tart a kezében; angyalnak látja a Halált, szelíd arcú, vigasztaló nézésű ifjúnak s ezzel azt akarja megértetni az Oriens, hogy nem fájdalmas az embernek a meghalás.

Mikor a Hannah leányzó anyja utolsó óráit élte és hogy életét vegye, eljött érte a Halál; akkor szeretett ez bele a leányba, oly csodaszép volt, mikor ott sírt-zokogott az ágy mellett. Szinte megfeledkezett róla az angyal, mi a kötelessége, hogy belépett a szobába; csak nézte, csak bámulta Hannáht, kinek ki volt bontva a haja és leeresztve féloldalt az ingvállá.

Soha nehezebb szívvel nem végezte dolgát, mint akkor. Már hány prófétát és nagy tudóst vitt el, kik költői és oktatói voltak népünknek, de soha bánatosabb lélekkel nem teljesítette kötelességét, mint akkor. — Hisz a leánynak okoz fájdalmat — gondolta, — a leánynak, ki még szebb, mint valami angyal; és alig hogy leemeltek a halottat és lefektették a földre az ágy mellé, már az Isten előtt állt könyörögve a Halál. — Engedj emberré lennem, én Uram, — így esdekelt. — Örök életemért cserébe egy földi esztendőt adj, csak egyet; de tedd hajlandóvá irányomban Hannáht, hogy az enyém legyen arra az arasznyi időre.

— Nem tehetem — felelte az Isten. — Az a jóra való leány már választott s akit szeret, azt igazán szereti, a szerelem fölött meg nekem magának sincs hatalmam, ha tiszta... és a völegénye is becsületesen szereti, tehát igazságatlanság lenne, ha elvenném őt tőle a te kedvedért.

Joszéf Tepper (Tel-Aviv): A chacham.

Igy beszélt az Isten, az örökkévaló és igazságos Bíró.

Mély levertséggel távozott a Halál — majdnem kegyvesztett lett az Istennél és a leányhoz való reménye is semmivé lett, — de alig hogy újból a földre ért, egy árnyék-alak szegődött melléje.

— Tudod-e, ki vagyok? — kérdezte.

A Halál valami borzongásfélét érzett.

— Sátán vagyok — mondta az árnyék, — s nekem ahhoz is van hatalmam, amire az öreg ott fönt azt mondta, hogy neki nincsen. Olyan nevetségesen igazságos sem vagyok... én a kezembe adom Hannáht, ha neked úgy tetszik.

Éppen arra jött Hannah; gyászában oly elbűvölő szép volt, mint a holdvilágos tavaszi éjszaka és a Halál bizony elvesztette az esztét. Féktelen forróság belül is, kívül is perzselte... — add hát a kezembe, ha jót akarsz velem, ha rosszat, — fuldokolva így könyörgött Sátánnak.

— Tervem egyszerű — mondta a megrontó és barázdás képén olyan mosolygás kajánkodott, mikor beszélt, mely a Mindenhatót is gúnyolni látszott. — Újév ünnepe lesz egy hét múlva s akkor imádkoznak az emberek az Úrhoz, hogy az eljövendő tizenkét hónapra az Élet könyvébe írja be a nevüket. Aki nem imádkozik, nem kerül bele a könyvbe; aki még Újév napján sem fohászkodik az Istenhez, arra ráteheted a kezedet, ha neked úgy tetszik... és Hannah, majd meg-

látod, egy szót sem fog imádkozni most Újévkor. Sem ő, sem a vőlegénye, én mondom.

— Tedd meg — hörgött a Halál. — Legyen holtan az enyém, ha mint élő lény nem lehet — lihegte...

Hannah nagyon istenfélő leány volt és Újév szent ünnepének szombatján bezárta a házát, hogy vőlegényével együtt Jeruzsálembe, a gyülekezetbe, menjen. Könyörögni, imádkozni az életért, mert ez a legelső, a legfőbb, az élet! Atyja már előző nap ment el, hogy kicserzett bőreit eladja és élelmet vegyen a pénzen az ünnepre.

De alig hogy kiléptek a ház elé, merről jött, honnan jött, nem látták, egy törődött aggastyán — Sátán volt — csatlakozott hozzájuk.

— Jeruzsálembe igyekeztek? — kérdezte. — Hát csak menjetek, gyermekeim, de ne ezen az országos úton itt. Te szép vagy, leányom és arra most sok rád vágyó férfiú jár... te meg nem védelmezheted őt, fiam, mert csak magad vagy. Velem gyertek, az erdőn át vezetlek; én ott jól ösmerem a járást... no jösztek hát?

Nagyon bizalmatlanként beszélt az öreg és mert különben is tehetetlen aggastyán volt, a jegyospár minden félelem nélkül vele ment. Sőt még hálával vélték tartozni az öregnek; arra a lehetőségre a gerjedelmes férfiakkal bizony sem Hannah, sem a vőlegénye nem gondolt.

Vezetgette őket az aggastyán, mindig mélyebben a cédrusfa-erdőbe, azután egyszerre magukra hagyta, mert eltűnt. És egyszerre leszállt az alkonyat is...

Még tévelyegtek egy ideig, hol erre mentek, hol arra, hátha kitalálnak az úttalan erdőből és ráakadhatnak a városba vezető útra, de csak hiába igyekeztek, nem sikerült. Sátán jól végezte a dolgát. Egy kis tisztásra értek, a tisztáson egy

Jozsef Tepper (Tel-Aviv): Tájkép

jókora köszikla volt, itt fáradtan letelepedtek és pihentek.

— Most mit csinálunk? — kérdezte a vőlegény. — Már tovább se mehetünk, mert ünnepnap van; ni, kibujtak már a csillagok is, Hannah, és ünnepnapon gyalogolni vétek.

— Itt maradunk — felelte Hannah, — és itt imádkozunk a mi Istenünkhöz, a mi Atyánkhoz.

— De az imádságos tekercset édesapád magával vitte, én meg nem tudok úgy emlékezni egy könyörgést sem.

— Az életért való könyörgést sem, Dánom?

— Azt sem... Most mit fogunk csinálni?

Hannah erre halálosan megrémült. Nem saját magával törődött; Dánra, a vőlegényére gondolt. El fog mulni az ünnep, a legfelsőbb ítélkezés napja és ha nem mondja el a szokásos imákat, hogy az Életnek könyvébe irassék, akkor hatalma lehet fölötte a halálnak. Az ő vőlegénye, az ő szerelmese, meghaljon?

Tehetetlenül ott kuporgott a földön, vőlegénye meg fáradtan ledőlt, hogy gondolkozzék, hátha eszébe jut valami?

Éjszaka lett, felhők gyűltek az égre és a vőlegényért aggódó leány minden felhőtömbben, mely a mennyboltozaton sötétlett, egy-egy sírjelző szikladarabot látott. Ma az égbeli ítélkezés napja van s aki imádkozik, még kegyelmet lelhet az Úr előtt... de akik kimaradnak az életnek könyvéből, azoknak, mire betelik az esztendő, egy-egy kődarabot hengergetnek a sírjukra. Sok kődarab és mindegyiken egy-egy embernév... valamelyiken ott lesz az ő szerelmes vőlegényének a neve is.

Felsikoltott, rémületes kiáltás volt; úgy hangzott a feketén meredő cédrusok közt, mint éjszaka a felriadt gidáé, mely hiénák falkájába tévedt.

Egy hahota volt a sikoltozásra a visszhang. — No, imádkozz hát az életedért, te Hannah, — így folytatódott a gúnykacagás az éjben.

— Hallottad ezt, Dánom? — hördült fel szinte megtébolyodottan Hannah. — Hallottad ezt? beszélj! A Megrontó van a közelünkben, a Sátán!

A fiatalember nem mozdult. Aludt, mint aki már közel van a halálhoz.

— Ébredj fel, Dánom! — ráncigálta fel Hannah a jegyesét, de ez aludt, mint a mákonyos és nem mozdult. Ezt a mély álmodat Sátán küldte a szemére.

A megrémült két leányszem most a csillagokat kereste, a mennyboltozatot és ahogy odatapadt a nézése az égre, az a romlatlan egyszerűség megtalálta nem az eszét, csak az ösztönt, hogy valamit tennie kell. Hívni az Istent; akár milyen formában, csak hívni az Istent, hogy segítsen. Hiszen közel van az Isten minden emberhez, ki őt lélekkel hívja.

De mit küldjön fel az éghez, mi imádságot,

mi könyörgést rebegjen, mikor az életért való könyörgés és minden más is abban a tekercsben van, mit az édesatyja magával vitt? Emlékezetből nem mondhat el egyet sem!

Még vergődött egy darabig a tehetetlenség örvényében a lelke, azután kétségbeesetten leborult és — mert más gondolata nem volt, — csak a héber nyelv betűit hörögte, ahogy egymásután következnek a sorban. Az Áleftől a Táf-ig egymásután ötvenszer is, százszor is és végül, mikor már elakadt a lélegzete is, így sírt fel a felhőkbe burkolt égre:

— Én mennyei atyám és királyom, a te szent nyelved szent betűi voltak, miket tehetetlen tudatlanságában trónod elé küldött a te szolgálód. Ezekből a betűkből sorakoznak imádsággá a szavak... de én tudatlan vagyok, nem értek hozzá, atyám. Hát rakd te őket szavakká és a szavakat imádsággá, te Isten, ahogy lelkem szent áhitata és szívem minden érzése óhajtja...

Igy jajdult fel Hannah az égre; nem imádságot mondott, csak betűket sorolt fel egymásután, de a könyörületes Istennek ez elég volt. Hiszen közel van az Isten minden emberhez, ki őt lélekkel, igaz lélekkel hívja. Jóakarattal hallgatta meg Hannáht, szava pedig így dörgött le Sátánhoz:

— Mesterkedtél benne, te gonosz, hogy ez az ártatlan gyermek egy szót sem fog imádkozni ma, Újévkor? Hát szókat csakugyan nem, csupán betűket juttatott fel hozzám, s én igenis úgy teszek, ahogy kívánta. Szavakká rakom össze a betűket és a szavakat imádsággá s ezt meghallgatom. Átkozott légy, te Sátán... Te Hannah meg boldogan fogsz élni és hosszabb ideig, mint ösanyád Sára. Ágyadhoz pedig, ha majd magamhoz szólítlak, más angyalt küldök a lelkedért.

Másnap, mikor fölébredt a leány, mohleptének találta a sziklát, a moha pedig — így látta a szeme — betűket alkotott a kőlapon. Összevissza a héber nyelv betűit; itt egy Dálled, ott egy Ájin, itt egy Lámmed, ott egy Hé vagy egy Cåde...

— Eddig van, uram, a legenda — fejezte be elbeszélését a bujdosó. — Azt a kötömböt a tisztáson a szent betűk sziklájának nevezték és az erdőt, amely övezte, a szent betűk ligetének hitták. Menyasszonyok búcsujáró szent helye volt, ott imádkoztak völegényük sorsáért, mégis kivágták az erdőt és felrobbantották a sziklát az ángolok. Hogy ez a háború, mondják? Nos, tudja meg, uram: a szent erdő helyén ma több labdarúgó pálya és sok tennisz-ground van, ott üzik el unalmukat a tiszt urak, a felrobbantott kőszikla darája meg a pályáknak az elkészítéséhez kellett!

Szinte fuldoklott az elkeseredéstől, én meg azt gondoltam magamban: milyen rút dolog a háború, ha barbár módon viselik, mert embereken felül már legendákat és szent helyeket is gyilkol.

Menachem Hamdan dr., dúsgazdag indiai orvos, aki Galileában új farmot alapított s együtt dolgozik a chalucokkal. Hamdan indiai sidókat akar kitelepteni. A farmon már templomot, iskolát és kórházat építtetett.

Komlós Aladár: Tárt mellel

*Én most már bélyeges mellem kitárom:
ime nézzétek: rajtam van a bélyeg!
A gyáván leplező rongyot lerántom:
im itt a bélyeg!*

*Ó hiúságok szégyengúzsza rajtam,
mikkel nyomorékká kötöztek egykor:
olyat kiáltok táguló tudómmal,
hogy leperegtek.*

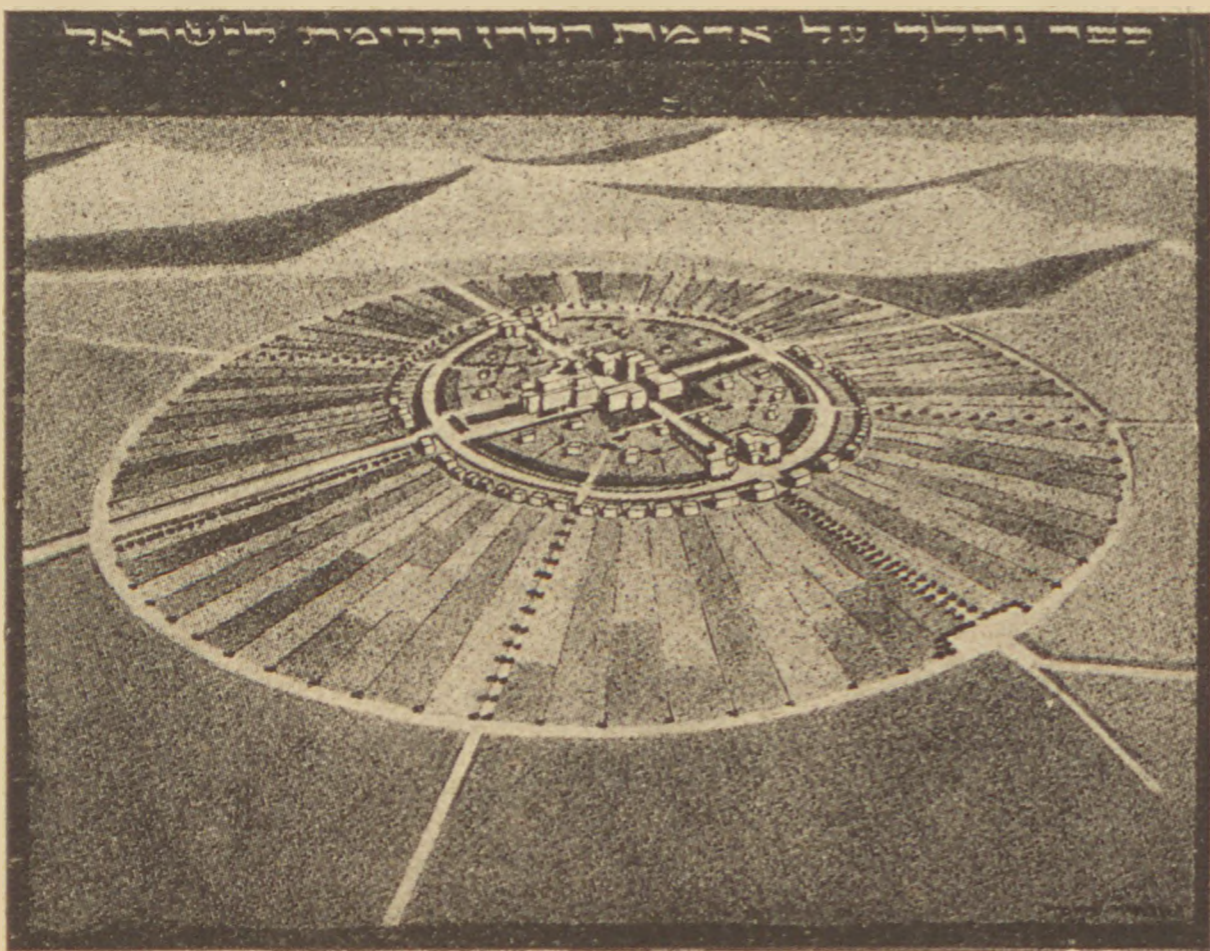
*Most fúvó mellkasommal kikiáltom,
amit tagadtam, takargattam eddig:
mégis csak egyedül téged szeretlek,
büszkén és fájón!*

*Csúf, drága népem, kinek asztalaidnál
prófétaitjak ülnek a lámpavilágban
s nagyszemű lányok, kiknek a csoda lángja
s egy névtelen fájdalom ég szemében:*

*ime ma küszöbödől tárt mellel a világba rikoltom,
hogy hazajöttem
és hogy boldogság megtért fiúként
ülni felsebzett, vándor lábaidnál.*

KONGRESSZUSI JEGYZETEK

Miért éppen Bécsben? — kérdezték sokan, amikor a Hakenkreuzlerek ellenséges mozgolódásáról hallottak. És miért ne éppen Bécsben? — feleltek kérdéssel azok, akik a helyzetet világosan látják. Vajjon van-e város a világon, ahol az egész lakosság, kivétel nélkül, szereti a zsidókat? És ha a cionisták most egy csoportnak fenyegetőzésére meghátrálnának, ki biztosítja, hogy Berlinben (az agyonlőtt Ratenau városában), Párisban (a Dreyfus-affér metropolisában), Münchenben (a bajor fajvédők hazájában), vagy akár Londonban (ott is van antiszemitizmus) nem alakul-e szintén egy agítáló csoport, amely a kongresszus elleni akcióval keres politikai érvényesülést? És akkor talán futamodjék a kongresszus országból országba, városból városba, mint céltalanul bujdosó, bolygó zsidó,

Nahalal-falu. A Keren-Kajemeth földjén: Jizreel völgyében

amikor a kongresszus éppen a gósz-gyávaság megszüntetésének, a bolygó zsidó számára való otthon-építésnek acélos akaratát szimbolizálja...

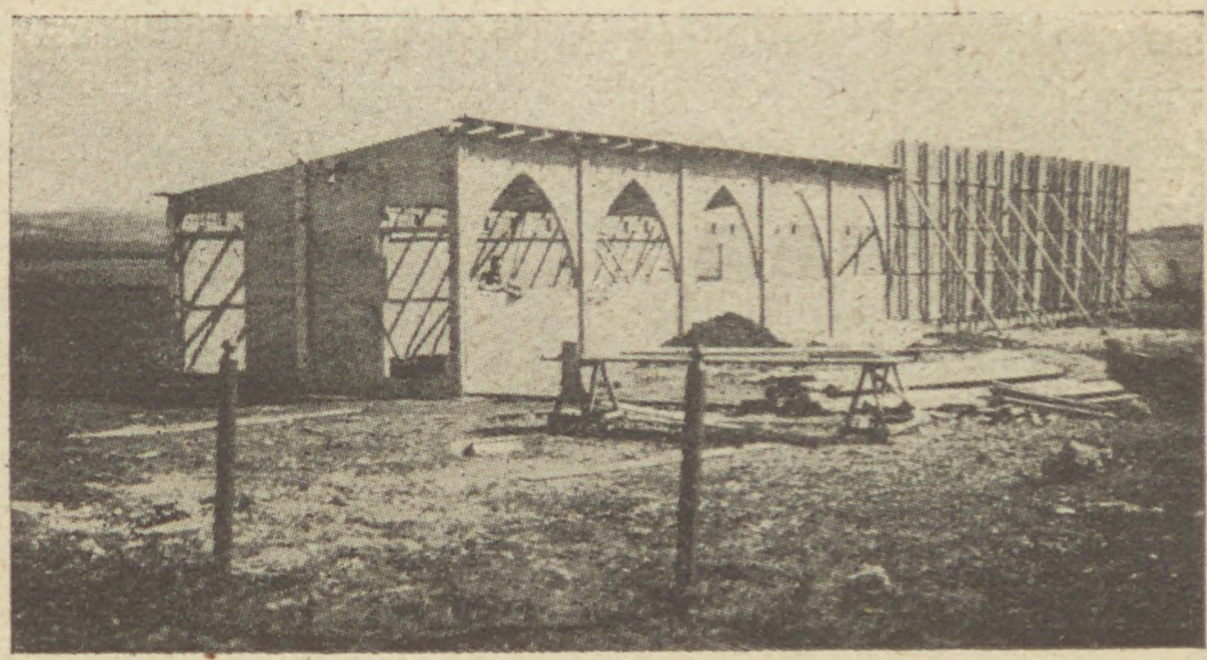
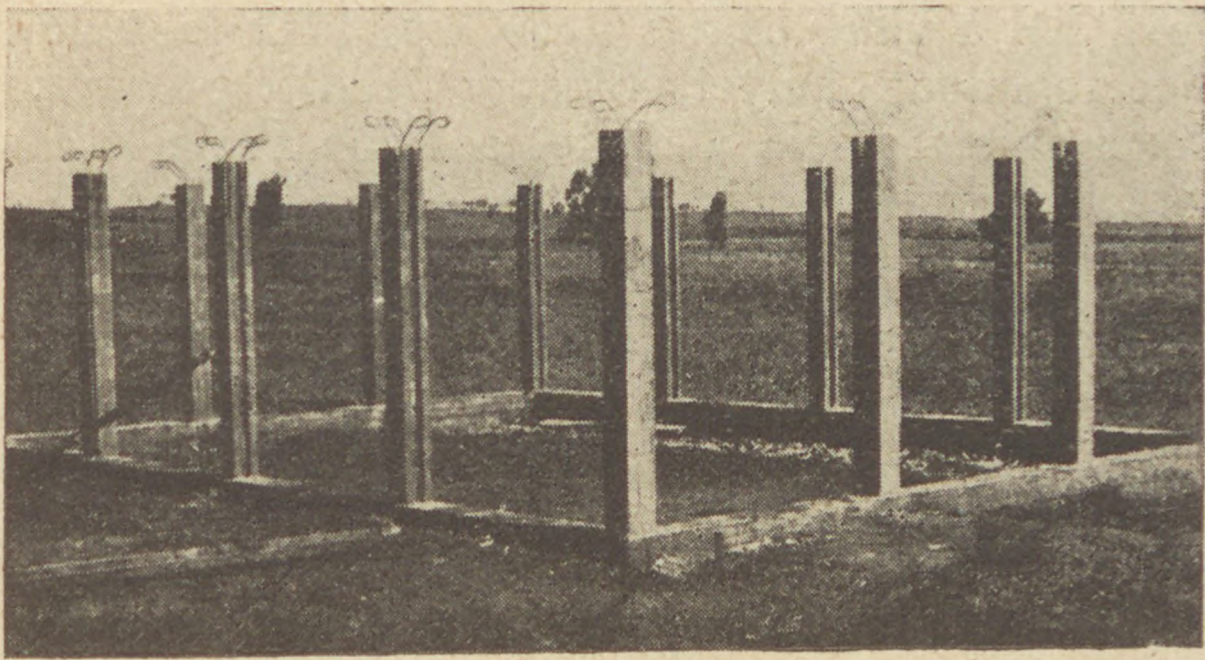
Az utcák hirdető tábláin óriási plakátok díszelgnek: „Die Zionisten kommen!” — ijesztik a horogkeresztesek Bécs szelíd lakosságát. Jönnek a cionisták, hogy elfoglalják a várost, hogy megalapítsák azt a világhatalmat, amelynek szervezését — wie bekant ist — még Baselben határozták el Cion bölcs vénei. Egymás ellen akarják uszítani és megsemmisíteni a világ összes hatalmait, hogy ők legyenek az egyedüli urai a világnak. Itt Bécsben lesz a vég kezdete. *Harmincezer* cionista vonul be a városba és *ötvenezer fegyveres* kísérik, akik el vannak szánva mindenre. Föl tehát Bécs keresztény lakói, amíg nem késő! ... Citáljuk-e végig a balgaságok halmazát? Vagy csodálkozzunk-e, hogy ilyeneket is kitalálhatnak emberi agyak? Nil ad-

mirari! Nem szabad csodálkozni semmin sem. Amikor zsidók is akadnak, akik ilyeneket és hasonlókat szeretnének a jóhiszemű tájékozatlannal elhitetni. És lehet-e kívánni, hogy a rendőrség megtiltsa az antiszemita, hogy ugyanazt hirdessék bizonyos zsidókról, amit némely úgynevezett „anticionista” zsidók terjesztenek saját zsidó testvéreik ellen? ...

Lehet-e itt ebben a kultúrától átítatott szép városban komoly pogrom, vagy „egyéni akció”? Itt, ahol az emberek oly jámborok, oly kedvesek. Ahol a kalauz szinte leugrik a villamoskocsiról, hogy megmutassa neked az utat; ahol az autótaxis soffőr akkor is szépen megköszöni, ha a taksán felül nem adtál borraivalót; ahol mindenki olyan nyájas barátsággal igazít útba, mintha szerető rokonod, régi ismerősöd volna. Nem csoda, ha a zsidó még a Lueger Wienjét is jobban szerette, mint Lemberget, ma pedig a Hakenkreuzler kedvéért sem akar lemondani Bécs szeretetéről. A Ringen ülünk egy kávéház „pálmakertjében” és amikor egy magyarországi cionista szidja a bécsi antiszemitizmust, egy osztrák izraelita patrióta ingerülten felel: „Ein wiener Hakenkreuzler ist mir noch immer lieber, als ein Budapester Rosch-Hakohol.” Ismerjük ezt a hazafias felbuzdulást hazulról. Amikor izraelita gyűléseken mellveregetve szónokolták, hogy egy váci magyar fegyenc közelebb áll hozzánk, mint a londoni chief rabbi ...

Ki hitte volna, hogy mégis lesznek zavargások, verekedések. Izgatott tömegek futnak végig az utcákon, kávéházak és üzletek redőnyei félenken leereszkednek. Nekünk már ismerős jeleknek játszódnak le. Két zsidót kihúznak az autóból. „Zionisten!” És puffognak a jól ismert gummibotok. Kiáltások sikoltanak. Rendőrök jönnek. A tömeg szétfut. Mit akarnak ezek a zsidóktól? Maguk között nem akarják megtűrni, tüzzel-vassal ki akarják üldözni az „idegeneket”, miért nem tűrik hát a tanácskozásukat, hogy új otthont szerezhessenek a kiülőzötteknek? Nem korlátoltság ez, hanem céltudatos harc. Mert az antiszemita jól tudják, hogy ezek a kongresszusok erőforrásai a zsidó öntudatnak, ez a munka akadályozója a zsidóság elsatnyulásának. És ebben a pontban találkoznak az antiszemita az asszimilánsokkal, akik szintén a zsidóság felszívódási processzusának akadályozását látják a kongresszus köré csoportosuló heroikus munkában, a Palesztinában feltámasztott és új virágzásra fakasztott ősi zsidó kultúrában ...

Az óriási „Konzerthaus” összes helyiségeit lefoglalja a kongresszus. Az egyik emeletet megtölti a Palesztina-kiállítás. Valahogy úgy hat ez,

Kolóniaalapítás fejlődés. A betonépítés

mint egy „demonstratio ad oculos,” szemléltető tüntetés, hogy amiről ott benn a nagyteremben tárgyalunk, nem ábránd többé, hanem realitás. „Chakláuth, Mischár v'Taszijáh.” Földművelés, Kereskedelem és Ipar. Ez a hármas lobogó, mely alatt bemutatásra kerül az új Palesztina ezerféle produktuma. Nyerstermények, gabonafélék, ásványok, növények, ipari cikkek, textil, vas, réz, beton, márvány, érc és kő. Külön-külön pavillonokban szemlélhetjük, mennyit fejlődött a palesztinai gyarmatosítás, az ősi földnek zsidó kezek által való feltámasztása alig pár esztendő alatt. Érdekes és rendkívül tanulságos grafikonok tüntetik fel a csodálatos eredményeket. És az ipart és kereskedelmet kiegészíti a művészet. A „Becalél” három pavillonja gyönyörű iparművész munkáival, az „Agudath amanim ivrith” (zsidó művészek szövetsége) jeruzsálemi csoportkiállítása. És külön termekben az új héber irodalom, a zsidó renaissance zengő orchestere. Ki hinné, hogy pár évvel ezelőtt még mindez csak mese volt?...

*

A Grosses Konzerthaus-nak hatezer lelket befogadó dísztermében talán tízezernél is többen szoronganak. Ünnepi ruha a testeken és ünnepi áhitat a lelkekben. A fehér-kék szalagos „rendezők” nyugodtan állhatnak őrhelyeiken. Mindenki maga vigyáz a rendre és a csendre. Feszülten figyelnek az elnöki megnyitó szavaira. Weizmann professzor tompított hangon számol be a multról. Nincs szükség nagy szavakra. A

tettek és számok beszélnek. Héberül kezdi, aztán áttér angolra, amikor a különböző államok, nagy- és kishatalmak kiküldött képviselőit üdvözli egyenként, ábécés sorrendben. Köszöntöm

az Amerikai Egyesült-Államok nagykövetét,
az angol birodalom nagykövetét és meghatalmazott miniszterét,

Argentina követét és meghatalmazott miniszterét,

Belgium királyság követét,

a bolgár királyság követét,

Csehszlovákia követét és meghatalmazott miniszterét,

a dán király képviselőjét,

a francia köztársaság rendkívüli követét és meghatalmazott miniszterét,

a görög köztársaság képviselőjét,

a holland királyság meghatalmazott miniszterét,

a lengyel köztársaság követét,

a portugál köztársaság képviselőjét,

a román királyság rendkívüli követét,

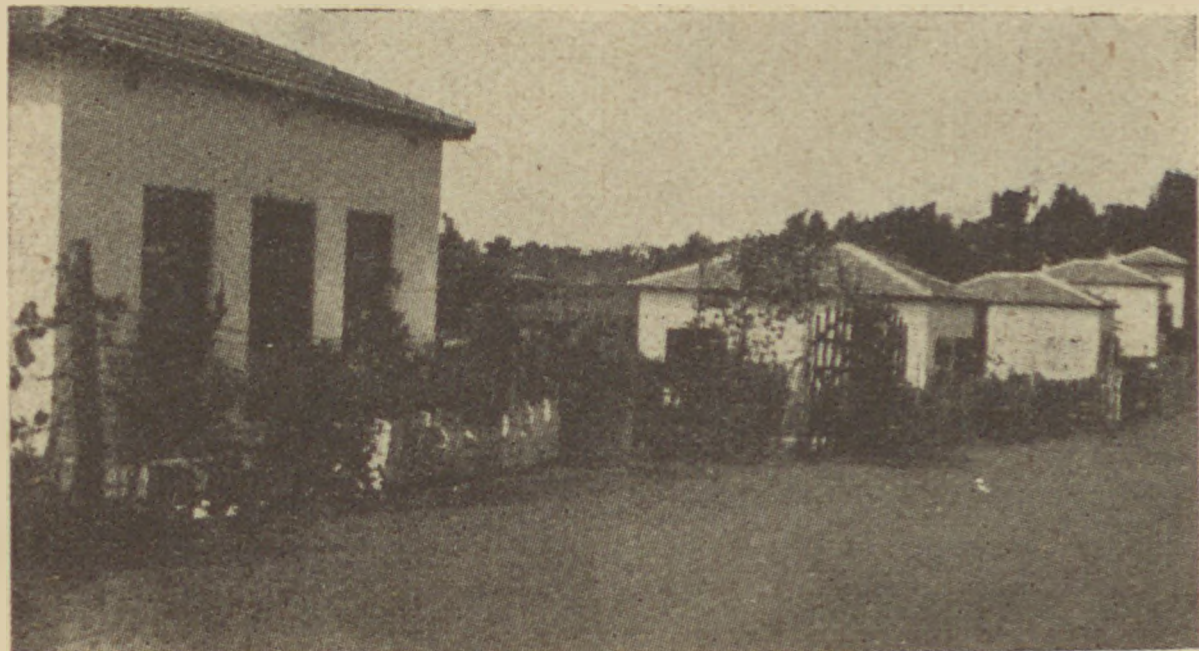
az S. H. S. királyság rendkívüli követét,

a Népszövetség vezérbiztosát.

Alfabetikus sorrendben veszi őket, méltóságteljesen aposztrofálja a neveket, mint államférfi államférfiakét, nincs hangjában egy jottányi sem a gósz-zsidóság megalázkodásából és hizelkedéseiből. Itt már a zsidóság tekintélyének valami csodás restaurálása érezhető. Sőt mikor az osztrák Resch miniszter hosszabb beszédben kormányának üdvözlését tolmácsolja a kongressz-

A kolónia egy fél év múlva

Az épületeket Vámos Leó el-avivi mérnök tervezte

A kolónia egy év múlva

szusnak, Weizmann elnök nem hajol térdig, csak ennyit mond: „Köszönöm az osztrák kormány képviselőjének üdvözlését” — és tovább halad és átadja a szót a bécsi hitközség elnökének...

*

A bécsi hitközség elnöke, Pick professzor, hitközsége és előljárósága nevében köszönti a cionista kongresszust, melynek egyik főszlópa Chajes professzor, Bécs főrabbija. Változnak az idők. Ma a bécsi utcák feketéltek a tömegtől, amikor kivonultak Herzl sírjára tisztelegni. És talán egyik-másiknak eszébe jutott az az idő, amikor Herzl magányosan bolyongott a bécsi utcákon. Amikor a hitközség hazaárulónak kiáltotta ki, Gudemann főrabbi pedig bolond vizionáriusnak. Amikor a Neue Freie Presse, amelynek belső munkatársa volt, folyton elbocsátással fenyegette és egy sort sem engedett közölni még a baseli kongresszusról sem. Ma a hitközség elnöke, az osztrák kormány minisztere és valamennyi nagy- és kishatalom képviselője üdvözlö a kongresszust, a bécsi főrabbi tartja az ünnepi beszédet a terem zúgó tapsai között és ott a sajtóasztal-

Herzl gyerekkori fényképe. Készítette Kon Izsó fényképiró Pesten, 1865.

nál, hol a világ összes nagy lapjainak kiküldöttjei foglalnak helyet, Strausz Adolf professzor szorgalmasan írja a cikket a Neue Freie Presse számára, amely szinte naponta közöl tárcákat és értekezéseket a cionizmus és a Palesztina-munka különböző problémáiról. „Wenn Ihr wollt, ist es kein Märchen!...”

*

Klasszikus, héber nyelven, pompás dialektikával, ragyogó szónoki eloquenciával beszél Sokolow elnök. Megfesti a jövő perspektíváját, amikor a jeruzsálemi parlamentben együtt fognak tanácskozni és törvényt hozni *zsidók és arabok*. Palesztinában most sincs arab kérdés. Még vannak mesterségesen szított ellentétek. De a józan arabság már tudja, hogy az ország felépítése az arabok javát is szolgálja. Az arabok földjei, házai megtízszereződtek értékben, a zsidó chalucok önfeláldozó malária-irtása az arabok számára is tisztítja a levegőt, javítja az egészségi állapotokat. „*A leghelyesebb meggyőzés kifelé és befelé egyaránt a tett. Szakitottunk a vitatkozások régi zsidó módszerével.* A vita csak kiélesíti az ellentéteket és nem visz előbbre. Nekünk előre kell jutnunk, tehát *nem vitatkoztunk, hanem cselekedtünk!* Megnyitottuk a Skopus hegyén Jeruzsálemben a héber egyetemet, nem tüntetésül, hanem mert szükségünk van rá. És meghívtuk a világkultúra képviselőit nem apologetikus beszédekre, hanem mert egy új kultúr-intézménynek összeköttetést kell keresnie más kultúrákkal. És így teljesedett önként a jesajási profécia: „*És fel fognak jönni az Ur hegyére.*” Amikor odafönt álltunk és lenéztünk a jeruzsálemi utakra és láttuk folyton új tömegek felözönlését és köztük a nemzetek képviselőit, — valóban e vízió megvalósulásának kezdetét láttuk”... Klasszikus héberséggel beszél Sokolow és a közben-közben felhangzó tapsok igazolják, hogy a delegátusok és hallgatók többsége érti a héber nyelvet, hogy valóban beteljesedett a csoda, az évezredek genizába rejtett héber nyelv ime feltámadt és rendes parlamenti tárgyalások élő nyelve lett...

*

Nem vitatkozni, hanem cselekedni. Nem politizálni, hanem dolgozni. Ez a jelszó. Mégsem kerülhetők ez a viták teljesen. Legalább a mozgalmakon belül nem. Vannak, akik többet kívánnak. És jól van ez így. Ha Herzl nem kívánta volna a maximumot, nem lehetett volna elérni a minimumot sem. Az ellenzék legragyogóbb szónoka beszél, *Jabotinsky*, a háború alatt szervezett zsidó légió hős vezetője. Tüzesen, temperamentumosan beszél a benső meggyőződés hevítő lángolásával. Gyöngeséggel vádolja a vezetőséget. Több erővel, több energiával kellett volna fellépni Angliával szemben, hogy a mandátumban vállalt kötelezettséget teljesítse. A

vezetőség ellen beszél hevesen, Weizmann, Sokolow a megtámadottak, feszült figyelemmel hallgatják. Közben letelt a szónokok számára kitűzött félóra. Jabotinsky kéri a kongresszust, engedjen neki kivételesen még egy félórát. Nagy zúgás a teremben. „Nincs kivétel!” „Mispát echád lekulanu!” Mindenkinnek csak egyforma joga lehet! Sokan a szónoki emelvény felé rohannak, akár csak az európai parlamentekben. Ekkor szólásra emelkedik Sokolow elnök. „Mi mindnyájan türelmetlenül vártuk Jabotinsky beszédjét, indítványozom, hogy adjuk meg a második félórát!” A kérdést szavazásra teszik fel és Weizmann az első, aki magasra emeli szavazólapját, hogy *igen!* Itt nem akarják elnémitani az ellenzékét. Hadd tisztuljanak a vélemények! Jabotinsky tovább beszél, tüzesen, gyújtóan. Helyre kell állítani a zsidó légiót, amelynek Palesztina elfoglalásakor oly nagy szerep jutott. De *Semarja Lewin dr.-nak*, a vezetőség szónokának csak idéznie kell a győzedelmes prófétai ígét: „Nem hadsereggel és nem erőszakkal, hanem az én szellememmel, így szól az örökkévaló!...”

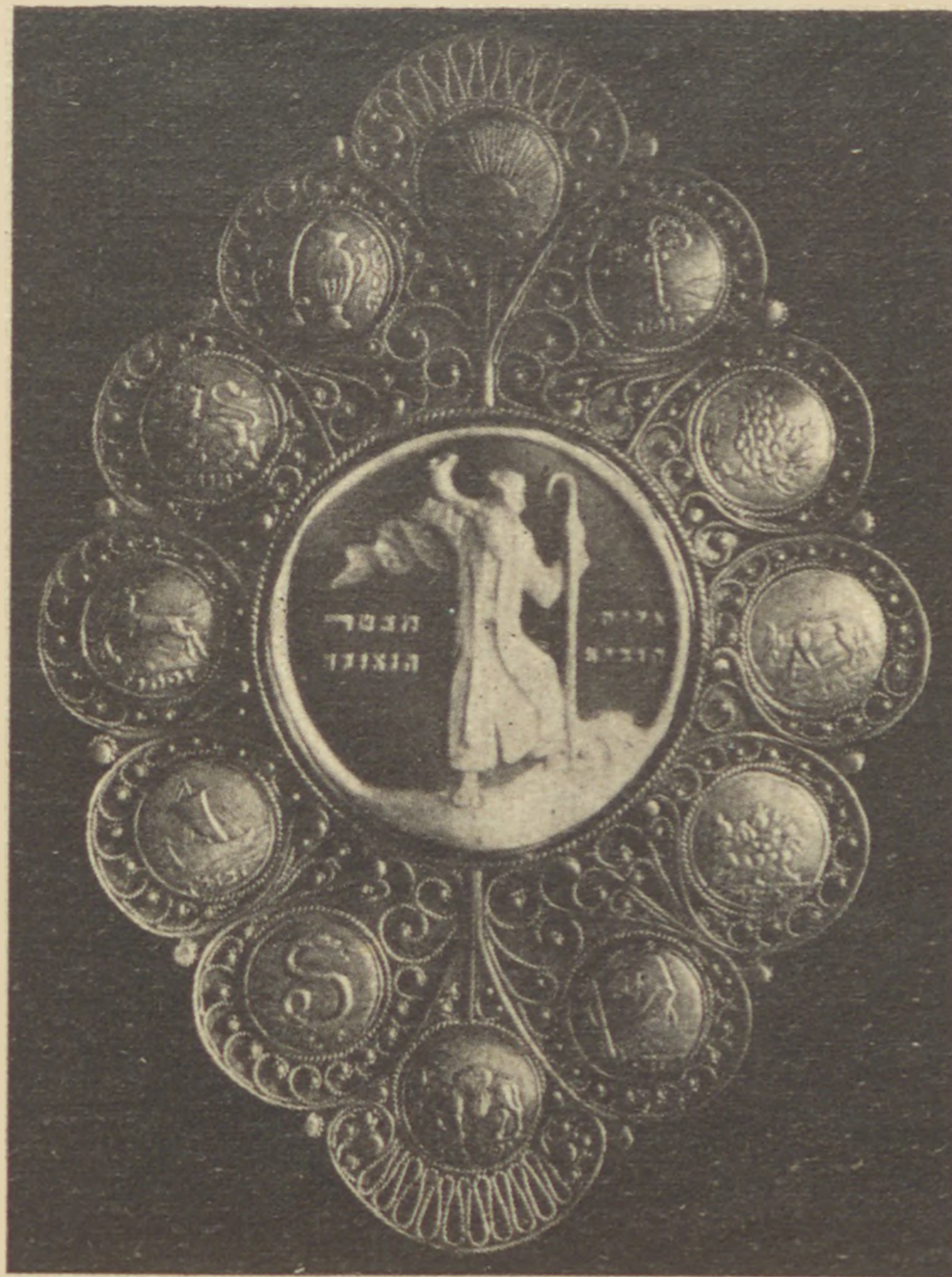
*

Két hatalmas kötet fekszik minden delegátus előtt. A szentföldi telepítő munka haladásának két monumentális történeti okmánya. Az egyik a „*Keren Kajemeth*” jelentése, a másik a „*Keren Hajeszod*”-é. Itt nincs polemia, nincs apologia. Ez a két kötet fölötté áll minden vitának. Beszélnek a számok. Több mint 300.000 azaz háromszázezer dunam földet szerzett eddig a Keren Kajemeth és a Keren Hajeszod ellátta az ezeken a földeken alapított zsidó kolóniákat a szükséges mezőgazdasági felszerelésekkel. Palesztina egész országán szétszórtan csillognak ezek a meghódított pontok, a föld zsidó megváltásának ragyogó eredményei. Több mint egy negyedmillió fontot (körülbelül százmilliárd magyar koronát) adott ki a múlt évben a Keren Kajemeth a telepítésre. De az utolsó esztendőben a zsidó bevándorlás már 40.000 lélekre rugott. Példátlan szám. Ehhez példátlan eszközök kellene. Itt nincs vitának helye. Itt csak cselekedni lehet.

*

Egy sürgönyt olvasnak fel és az egész kongresszus feláll és lelkesen tapsol és a terem megtelik ujjongó „jehi” és „hédád” kiáltásokkal. *Rotschild* báró válasza a 80 éves jubileuma alkalmából küldött üdvözlésre.

„*Weizman, Sokolov, Cionista kongresszus Wien. Hálásan köszönöm az üdvözlést, melyet a kongresszus nevében küldöttetek. Tele van a lelkem a csodálat érzésével az iránt a hatalmas munka iránt, melyet a cionizmus végzett. És én hálát adok Istennek, hogy életem alkonyán látanom engedte Izrael feltámadását öseink földjén.*”

A Rothschild bárónak átadott emlékalbum hátlapja
(Tervezte a Becalel)

Adjátok át a fenséges gyülekezetnek üdvözletemet a XIV. kongresszushoz. Rothschild.

Hiába. Rothschild nagy úr. Az ő gesztusai szabadok. Neki nem kell opportunusan körülnézni: Vajjon mit mondanak az antiszemiták? Nem fogják-e hazafiatlanságban elmarasztalni cionizmus miatt? És mint a Palesztina-ügyben benfentes, aki maga annyi kolóniát alapított a Szentföldön, talán kompetens is Rothschild annak a megítélésére, vajjon csakugyan „hatalmas munka”-e az, amit eddig az utópisták végeztek?...

*

Az egyetlen magyarországi delegátus dr. Káhn Nisszon beszél bölcsen és higgadtan. Nem beszámoló, hanem inkább mentegetőzés: Miért nem lehet Magyarországon Palesztina felépítésében segíteni? Szovjetországon kívül még csak Magyarországon tilos a cionista-szervezet működése. A teremben csodálkozva hallják a felvilágosítást: „Mi jó lehet abban, ami Szovjetországgal közös?” De csodálkozik az a néhány tájékozatlan magyarországi vendég is a karzaton. Hogyan, hát tilos? És nem is lehet működni? Hát akkor miért csapnak olyan éketlen lármát azok, akik folyton meg akarják menteni a magyar zsidóságot a cionizmus veszedelmétől?...

*

A határozatok között, miket a kongresszus hozott, kétségtelenül a legfontosabb az az elvi döntés, hogy a cionisták és nem-cionistákból álló *Jewish Agency* vegye át a Palesztina-munka

irányítását. Eszerint mód nyílik arra, hogy a legkülönbözőbb, sőt legellentétebb világfelfogású zsidók együttműködhessenek Palesztina felépítésében. Elesik tehát ezentúl az a némely helyen tévesen vagy rosszhiszeműen hangoztatott kifogás, hogy „nemzetiségi eszme,” „politikai cionizmus” stb. tartja távol az építőmunka segítségétől. Palesztina felépítését, melyet a cionisták oly hatalmas eredménnyel kezdeményeztek, maguk a cionisták az egyetemes zsidóság feladatai közé

utalják és a kongresszus határozata szerint, ötven százalékban nem-cionistáknak adják át a kötelességeket és a felelősséget egyaránt. A legnagyobb amerikai, angol, német és francia zsidó testületek, azok is, amelyek a cionizmussal eddig ellentétes, sőt ellenséges álláspontra helyezkedtek, megtalálták a Jewish Agency-ban azt a platformot, amelyen az egyetemes zsidóság képviselőiben dolgozhatnak a zsidó kultúra és a zsidó jövő megmentésén.

PETERDI ANDOR: CSAK EGY SKATULYA GYUFA...

zt kérditek, honnan rajzanak elő azok a kis utcai árusok, akik elözlönlik Európa nagy városait? akik eljutnak Bukarestbe, Bécsbe, Berlinbe, Párisba, Londonba, de a nagy Óceán sem bírja ostromukat, mert a határtalan életösztön viszi, hajtja, sodorja őket s legyőznek minden akadályt, ami eléjük, újukba torlódik s végül is ők győznek, övék a diadal, övék az élet és a világ. Igen, hogy honnan rajzanak elő az új kor eme kis hőroszai, akik valamennyien nagy sztratégák, hősök, hódítók és egyben szent álmodozói egy istenesebb, emberibb földi létnek? Galíciai falvak, lengyel, litván, orosz városok gettósan zsúfolt városnegyedei eresztik a szélrózsa minden irányába őket, onnan indulnak el könnyű podgyással: egy kis batyúval, egy bús anyai csókkal, vagy egy aggódó, reménykedő apai áldással. Hogy hova tartanak? Maguk sem tudják. Célt, irányt, senki sem jelöl ki számukra. Elindulnak és mennek, mennek, mint a szálló madár, aki ösztönét követve, nekivág a levegőnek, a kék végtelennek és eljut ahova vágyott, deres tájakról, napfényes, tavaszi vidékekre. Ők is elindulnak és eljutnak oda, ahol életenergiájuk termő talajra talál. Garasokkal vágnak neki, a nagy ismeretlennek, gyalog az első lépéseket, de szülőhelyüktől egy-két stációval távolabb már vonatra való is jut, az irtalmas szívű zsidó testvérek jóvoltából. Azután kocsin, hajón, tutajon, bárkán, szóval minden elképzelhető alkalmatosságon törtetnek előre, nyugatnak, délnek, keletnek, csak vissza északra nem, ahonnan elindultak. És viszontlátjuk őket Páris népes boulevardjain, nyakukba akasztva egy kis kosárka portéka: gyufa, cukorkák, inggombok, kések, gyermekjátékok, egyszóval portéka, amit szuggesztív erővel kínálnak. Tegnap még csak oroszul, vagy jiddis szóval, ma már hibátlan francia dialektusban, de ugyancsak így: angolul Londonban vagy Amerikában, németül Berlinben és spanyolul Madridban.

És ebből a fajtából való volt a kis Hersele is, otthon csak egyszerűen Harsl. Édesanyja útravalóul eme bölcs szavakat kiáltotta utána:

— Harsl, mein Kind! Vigyázz magadra és ne szerezz sehol ellenségeket, akkor boldogulsz.

Hersele visszaintett édesanyja felé, értésére adva, hogy megjegyezte a tanácsot és sehol sem fog magának ellenségeket szerezni. Kis batyúval a hátán, ment, mendegélt s mindig csak azon járt az esze, hogy miképpen fog a világban, az emberek között élni és viselkedni, hogy elkerülje az egyetlen és legfőbb rosszat, az emberek ellenséges indulatát. De azután eszébe jutottak különböző eshetőségek: ha leszidják, ha megverik minden ok nélkül, ha csúfolják, mert zsidó, ha kegyetlen gúnnyal a tincseit cibálják, akkor hogy viselkedjen, hogy gyávának ne lássék, hogy megőrizze önérzetét, emberi mivoltát, ilyen rettenetes megaláztatások között? Hát lehetséges-e egyáltalán, hogy az embernek ne legyenek ellenségei? — Így szövögette tovább elmélkedéseit a kis Hersele. — Hát az én apámnak, aki olyan jámbor, istenfélő, emberszerető férfiú volt, miért voltak neki ellenségei, miért törték ránk éjnek idején, miért hurcolták őt ki az ágyból s ütötték, verték, rugdalták? Miért, miért? Kit bántott ő, hogy úgy kellett lakolnia? Az utcákon künn sötétség, dermedt hideg, vad hófúvás, hideg csillagok az égen és az apám, az én édes jó apám fut, menekül, de utóléri s leütik, mint egy veszett kutyát. Husángokkal rontanak neki, összetörik a bordáit, szétzúzzák a fejét, kiszúrják a szemét, azt a szelíd, kék szemét, s úgy találjuk holtan vérbefagyva a hóban. Ó, szörnyű reggel! Ott az apám a hóban, amott az öreg Lézer Dávid, mintha sakálok tépték volna a testét, szakállából a hajcsomók véres feje mellett, és látom vinni a szegény Bettit... aki még tegnap nyájas szóval teával kínált...

Hersele képzelete felgyulva, eléje vetette mindazokat a rémképeket, amit átélt a pogrom e szörnyű éjszakáján. Az indulat, a düh, a szívét facsaró szörnyű keserűség meggyorsították a lépéseit, ökölbe szorította kezét, mintha most vetné magát a gyilkosokra, akik megölték apját, az öreg Lézert, a jólelkű Bettit és a többieket, akik mind jók, ártatlanok és jámbor életűek voltak. És újra fülében csengtek édesanyja búcsuszavai:

— Vigyázz magadra és ne szerezz sehol ellenséget magadnak...

— Vigyázok — motyogta magában, — az apám is vigyázott, a Lézer is vigyázott és bizonyára a Betti is vigyázott... mégis... És Hersele úgy érezte, hogy az ember hiába vigyáz, mert annyi az ellenség e földön, mint a fű és a fővény.

Hersele, amint látjuk, a pogrom ősi hazájából, Oroszországból indult világgá. Az ő országútja Pétervár, Moszkva és Varsó között kanyarog, azon ballag kétség és remény között. Az egyik falu segíti a másikhoz, a hitközségek istápolva ajánlgatják egymásnak s Hersele halad előre kitűzött célja felé. Varsó, Lemberg, Bécs és onnan tovább Hamburg, a tenger és végül Amerika... Így mennek az orosz föld száműzöttjei sötét emlékekkel, elfojtott jajjal, sóhajjal, könnyel a remény országútján, hogy beleolvadjanak a Nyugat civilizációjába, hogy elérhessék a szabadság földjét s hogy megmentsek otthoni rettegő, veszendő testvéreiket... akik mögött ott settenkedik a rém, s mikor az éjszaka leszáll, bevigyorog az ablakon, szeme vérben forgó, arca rút és puffedt, homlokán a konok gonoszság bélyege, szája körül az együgyű röhej árcai húzódnak. Ime ezek ama nemesebb faj sztigmái, akik irtják, hajszolják a zsidót. S ezek elől menekülnek a kis Herselek, megindul velük a föld és viszi őket más csillagok alá, ahol szabadon fölsírhatják bánatukat az égre, ahol imádkozhatnak és dolgozhatnak. Mert ez tölti be az életüket e földön s minthogy az úr úgy bocsájtotta őket világgá, hogy sokasodjanak, mint a tenger fővénye, tehát sokasodnak. Sokasodnak, de nincs szilárd talaj a talpuk alatt. Ahol születtek, ott ők az állam és haza mostohái, máshol meg mindenütt idegenek, átutazók, vagy legjobb esetben megtűrték. Ők mindig csak mennek, a batyu rendben összecsomagolva, a vándorbot kéznél. Ha üzletet nyitnak valahol, a cég-tábla csak ideiglenesen van megszőgelve, ha valahol házuk van, arról mindig hírlik, hogy eladó, hogy szükség esetén, ha menni kell, legyen vevő, aki megveszi. A föld bármely pontján állanak is, kelet felé fordulva imádkoznak, pedig ott áldozott le tragikusan fejük fölött a nap. Ott omlott porba templomuk, seregeik, a hajdani Makka-beusi hősök egyre halványodó emlékezésbe vettek. S ma már csak romok és sírok emlékeztetnek a hajdan erős judeai nemzetségre, a zsidók országára. Jerosolájim, te mélytűzű fénypont, nosztalgiasan fordul feléd minden zsidó e földön, és most új hódítók özönlenek feléd, szétzüllött gyermekeid ismét hazát akarnak lelni falaid mögött, egy darab biztos földet, egy sátrat, amely szilárdan áll, és sírt, amely békességgel befogad és nyugalmat ad a Messiás eljöveteleig. Jerosolájim... te nagy bölcső, te nagy koporsó, feléd imádkozik a gólusban egész Izrael...

És a néptengerből egy csöpp, a homoksivatagból egy porszem: Hersele is útban van. Már itt jár Lemberg alatt, egy falvakat járó öreg zsidó fölvette a kocsijára és viszi magával a városba. Estére már bent lesz. Ez az első állomás, ahol le akar telepedni. Kereskedni fog, pénzt szerez, elhozatja maga után anyját, testvéreit, kocsit vesz, lovacskát hozzá, fűrgét, gyorslábut, az majd röpi faluról falura, árul gyűrűt, keszkenőt, szalagot és mindenféle csecsebecsét, amit a lányok, asszonyok szeretnek, s ha kínálja majd a portékát, nem tudnak majd ellentállni. Venni fognak tőle és ő gyarapodni fog, gazdag lesz, úr

Ioszéf Tepper (Tel-Aviv): Jeruzsálemi utcaképlet

lesz. Így festegeti, cifrázza jövőjét, mialatt ül a bakon az öreg, jölelkű házaló mellett.

S a kordély dökög a hepehupás országúton, az öreg Léb pedig oktatja a fiút, megtanítja az üzlet titkaira, a sáfárkodás apró fogásaira: — Olcsón kell venni és a lehető legjobban eladni, akkor mutatkozik a haszon. Vagy kis haszonnal dolgozni és nagy forgalmat csinálni. Gyorsan forgatni a garast és ami a legfontosabb, olyan cikkekkel kell kereskedni, amire az embereknek szükségük van a mindennapi élethez.

— Igen, fiam, jó kereskedőnek nyitott szemmel kell a világban járnia, s minden kínálkozó alkalmat a jó és haszonnal járó üzletre kiaknázni.

Hersele odaadóan hallgatta az oktatást s mélyen az értelmébe véste ez új ígéretet. Úgy

gondolta, hogy holnap már kereskedni fog valamivel s a tanítómester szellemében fogja üzni a csereberét.

— Mert tanuld meg fiam, hogy nekünk zsidóknak nagyon fontos valami a pénz. Jaj nekünk, ezer jaj nekünk, ha koldusbotra jutunk. Sehonnai vagy, törvényen kívül állsz, ha nincsen pénzed. Ezért fiam dolgozz, kereskedj, takarékoskodj és legyen pénzed. Én igazat beszélek fiam, a pénz sokszor mentette meg az életemet. Azután ne feledd, hogy útrakész embernek mindig kell, hogy legyen pénze. A zsidó meg mindig

Jozsef Tepper (Tel-Aviv): Kőfejtő chaluc

féllábbal útban van valahová. Mára azt hiszed, hogy boldog vagy, nyugodtan hajtod le fejedet, reggelre meg már ég fölötted a tető s menekülnöd kell, ki tudja merre, ki tudja hova? Mit csinálsz akkor, ha nincsen pénzed, hogy megfizessed az emberek irgalmát? Ott pusztulsz el az útszéli árokban. Ezért fiam arra törekedj mindenekfölött, hogy pénzed legyen, sok, sok pénzed.

Az öreg rágyujtott a pipájára, majd meg-nógatta a lovacsáját s gyorsabb tempóban üg-etett hazafelé. Hersele pedig némán ült egy dara-big s egyre ismételte magában a hallott tanul-ságos beszédet:

— Jaj nekünk zsidóknak, ha nincsen pénzünk!...

— És nekem nincs most pénzem — mon-dotta hangosan Hersele, — jaj nekem, hogy nincs pénzem.

— Ha akarod, akkor lesz — vigasztalta az öreg, — majd én hozzásegítlek!...

Már alkonyodott, amikor Lemberg külváro-sához értek. Hersele már fáradt volt, álmos, kora hajnalban indult el egy kis faluból s az utat né-hány kilométer híján, amit Léb Náthán kocsiján ült, végig gyalogolta. A lovacska is megszapo-rázta lépéseit, tudta, hogy közel van már istálló-jához, ott várja a széna, az abrak, a puha szalma-alom, amin kipihen a fáradt csontjait.

Egy szűk kis utcánál bekanyarodott a kocsi és otthon voltak, az öreg Léb Náthán házá-nál. Az udvarból sok apró gyerek rajzolt elő, sival-kodtak, lármáztak, ujjongtak afölötti örömükben, hogy nagyapjuk hazaérkezett. Az unokák vol-tak. Léb Náthán unokái. A gyerekek kíváncsi szemmel fürkészték Herselet, aki egyszeriben középük toppant az ismeretlenség homályából. A kapu két rozszant szárnya megnyílt s bent voltak az udvarban. A lovat kifogták, a kocsit a kocsi-szín alá tolták s Léb Náthán azután betessékelte Herselet a lakásukba.

— Hannele készítsd a vacsorát, eggyel töb-ben ülünk az asztalnál — s ezzel bemutatta Her-selet a feleségének, — zsidó fiú, keresi a szeren-cségét. Nálunk fog meghálni.

Hersele boldog volt, hogy ilyen jóra való em-berek közé jutott, de különben sem volt eddig panaszra oka, mert útjában minden zsidó hajlék-ban egyforma jósággal bántak vele. Jámbor szo-kás szerint megmosták a kezüket, imádkoztak és úgy ültek az asztalhoz. Az öreg Léb Náthán ün-nepélyes hangulatban volt. Vendéget hozott a házhoz. Egy kis zsidó fiút, akit világgá üzött a pogrom. S amint így nézte Herselet, eszébe jutott az ő fiatalsága is, önmagát látta benne, mert így kezdte az életet valamikor régen ő is.

— Én is ültem hajdanában idegen asztalnál, de csak az asztal volt idegen, a család, amely befogadott, nem, mert Izrael a góluszban egy-család, mert édes testvérek vagyunk a szenvedésben.

— Igen gyermekem, ez így van — szól közbe Hannele is és serényen rakja Hersele tányérjára az ételt.

Másnap reggel az öreg Léb Náthán egy ko-sárcát akaszt Hersele nyakába és elvezeti egy gyarmatárú nagykereskedőhöz.

— Adjon neki valami bizományi árút. Zsidó gyerek meg akar élni. Egy kis pénzt akar sze-rezni...

És a másik pillanatban már a kosárka tele volt gyufaskatulyával s Hersele szalad a porté-kával a népes lebergi utcákon s kiabálta torka-szakadtából:

— Gyufát vegyenek, csak egy skatulya gyufát!

DR. HEVESI FERENC: A BIBLIÁRÓL

„A zsidó nép ókori klasszikus héber irodalma” — így definiálja egy igen tudós hittankönyvírónk a Bibliát. És ha a Biblia irodalomtörténeti jelentőségét tekintjük, akkor valóban el kell ismernünk e meghatározás illő, találó mivoltát. Mert mit is értünk klasszikus irodalmi alkotás alatt? Értjük elsősorban azt a formai tökéletességet, mely az eszméket és érzéseket, a gondolatokat és vívódásokat, a léleknek halk megrezdüléseit, az értelemnek Icarus-szárnyalását, a szív dobogó vágyait és érzelmeit csodálatos hűséggel képes kőbe, viaszba, pergámenre és papírra rögzíteni, hogy aki elmerül a veretes igékbe, az megérti és átérti, átéli és átérzi, szívébe fogadja és lelkének alkotó-elemévé inkarnálja mindazt, amit az író, a művész a formában, mint gyémántot drága foglalatban nekünk ajándékkul adott. Azután klasszikus alkotásnak nevezzük azt a mesterművet, amely örök eszmei értékeket tartalmaz, melynek gondolati kincsei el nem avulnak soha, amely úgy külső formájában, mint belső tartalmában elavulhatatlan és maradandó, elannyira, hogy nemcsak késő utódok olvassák szívesen és foglalkoznak vele szeretettel, hanem minden nemzedéknek és korszaknak az emberiség életét végigkísérő olvasott és forgatott klenodioma leszen. És last, not least kritériuma egy mű klasszicitásának, hogy minden klasszikusnak ösmert irodalmi alkotás nemcsak újat és eredetit hoz az irodalomba, hanem egy új formai és meglátásbeli, eszmei és erkölcsi, gondolkodási iránynak a megindítója, iskolaalapító és a világ eszmei és irodalomtörténetében egy új fejlődésnek forrása, alapja, kiindulópontja és mozgatója. Ha már most e szempontokat a Bibliára alkalmazzuk, akkor el kell ismernünk, hogy a Biblia a legklasszikusabb irodalmi alkotás mindazok között, melyeket ösmerünk. Hogy formai szempontból tökéletes, hogy lyrája élő lyra, hogy epikája lüktető költészet, hogy benne az érzések hűséges és kifejező köntöst nyertek, ezt nem kell bizonyítgatnunk azok előtt, akik ösmerik a zsoltárok dithyrámbikus hangulatait, az epedő Isten-sóvárgást, mely a szomjúhozó szarvas képében nyert örökkévaló irodalomtörténeti megnyilatkozást; azok előtt, akik ösmerik a szeretetnek fellengzését az „Énekek éneké”-ben, akik együtt átéreztek a királyi költővel, hogy „erősebb a halálnál a szerelem”, akik ismerik a síralmak könyvének szomorúságát és a prófétáknak égigtörő erejét, akik sírni tudtak József történetén, akik szomorkodtak Uriasnak sorsán, akik gyönyörrel merültek Illés és Elisa életfutásába, mert azok tudni fogják, hogy a Biblia formailag is tökéletes és hogy örök eszmei értékek vannak a Bibliában, azt egyetlen egy istenhívő és erkölcsös ember sem tagadhatja. És hogy el nem avult a Biblia és hogy maradandó

olvasmány? Nézzetek csak széjjel; minden nemzet nyelvére át van ültetve a Biblia igéje, olvassák azt a Behring-szorostól Ibériáig mindenütt, parasztkunyhókban és palotákban, ifjak és vének, férfiak és asszonyok, mindenki, akinek szíve szépre szomjazik és lelke igazságot áhít. A leg-tökéletesebb klasszikus remekművek Homeros és Sophokles, Shakespeare és Goethe, hol maradnak olvasottság tekintetében a Biblia mögött és az a pár ezer filológus, nyelvész és történész és az a pár száz művelt ember, ki ezekkel foglalkozik, hol marad a Bibliának millió és millió olvasója mögött. És végül, ha az utolsó kritériumot tekintjük, nem nyitott-e szédületes új fejlődést az emberiség történetében a Biblia: erkölcsi monoteizmus: zsidó vallás, kereszténység és izlám hatalmas monumentumai a Biblia hatásának.

Igy hát a mi tudós írónk definíciója, mely szerint a Biblia a zsidó nép ókori héber klasszikus irodalma, megállja a maga helyét és megtalálja az alapot és hivatkozást a maga igazának. De azért nagyon szűkös ám ez a definíció; hát a Biblia csupán a zsidó nép és az ókor irodalma? Nem, a Biblia minden népek és minden korok irodalma, kincse. És nem csupán irodalom. Több annál, élő valóság, igazság, hit, eszmék lüktetése, az emberiség vallásának kútforrása és erkölcsének bázisa. Nemcsak gyönyörködtető, kedélyt vidító költészet, de még csak nem is egy pár gondolati értéket a szívbe ültető irodalom, hanem egyetlen a maga nemében, mert rajta végigérzik és keresztüllüktet elevenen a kinyilatkoztatott igazság, amely vallásokat teremt és a történetet kormányozza és az emberiség arcát isteni fényvel ragyogóvá formázza.

Mert a Bibliának forrása nem a költői és irodalmi ihlet. A Biblia forrása a *kinyilatkoztatás*.

Kinyilatkoztatás! Amikor a lelkünkben hirtelen kigyúl az igazság fénye és elhamvad a kértely, amikor a sejtelem és rezzenő hit egyszerre szent bizonyossággá válik, amikor meggyőződéssé forr a lélek vágyakozása. Amikor a szíven át villan az Igazság tündéri világossága és a triumfáló meggyőződés szilárd temploma megépül. Szent Öröm, Ujjongás, Diadala a Hitnek — az emberélet legszentebb eseménye a kinyilatkoztatás. Mert az egyén életében is vannak kinyilatkoztatások, percek, pillanatok, amikor fölismeri az ember Istennek képmását az egész alkotáson.

Elmegy az ember a természetbe. Elámul a *törvényszerűsége*n, mely ott uralkodik s a *célszerűsége*n, mely azt a célhoz alkalmazkodóvá formálja. A szíve megdobban, a keble tágul, mert a természetben előtte megnyilatkozik a fenségek Ura, a szépségek Mestere, az Alkotó Művész, a Bölcs, a Tervelő, a Gondolat, a Szellem, Mindeneknek Gondviselője és Célra-vezérlője: az örökéltű Isten.

Vagy történeti forrásokban kutat az ember.

És látja népek jöttét és tüntét. Vad erények világhódítóvá avatják Sándort s a puritán erkölcs Róma vezéreit. Ám jön a kéj, a fényűzés, a pompa; a tiszta erkölcs, minden ország támasza, talpköve elvész és Róma ledől s rabigába görnyed.

És levonod a konkluziót, mint a költő Arany János, az Úr kormányozza a történetet, viszi a cél felé s a cél a tiszta erkölcs. Isten egészbe működik, egészre fordít gondot, a történet az ő akarata szerint halad, s a történet haladásában az ő akarata nyilatkozik meg. Így jelenik meg előtted Isten a történetben.

S aztán saját lelkedbe pillantsz, s lelked taván az Isten arca tükröződik. Szól benned az erkölcs parancsa: tégy jót te ember! és tilt a szó: ne tégy gonoszt! S ha bűnbeestél, fojt a lelkiismeret. S ha lelkedbe pillantsz, megtalálod magadban az erkölcsi élet forrását, az Istenarcon s figyelő szemében, mely lelked tavában tükröződik. A lelkiismeret az Úrnak figyelő szeme, mely-

lyel szívedbe s cselekedeteidre pillant — s a lelkiismeretben megnyilatkozik előtted az Isten.

De hogy valóban meglásd az Istent a te lelkedben, a természetben, mely előtted térben megjelen és a történetben, mely az időnek szülötte, ahhoz szükséged van valamely lelki előkészítettségre, a léleknek az Isteni vízióhoz való adaptációjára. A lélek emelkedettsége, az ideális nízus, a törekvés az erkölcsi tökéletesülés felé, az excelsior semper alsius vágya a szívben és a sursum corda hangulata lényünkben, a nemesbülés iránya cselekvéseinkben, a kedély kifinomultsága és a mindenséggel való együttérzés és egységbeolvadás, a részvét és szeretet mindenek iránt, ime ez kell az Istenezsme megértéséhez és ahhoz, hogy az Ő megnyilatkozását a Mindenség életében és ihletében szemlélhessük. És ennek a legjobb iskolája: a szenvedés. A szenvedő emberben nagyobb az együttérzés a szenvedő világgal, kifejlődik a szeretet benne és egyéniségének alapvonásává válik. A szenvedő ember vigaszt keres és azt a természetben megtalálva hajlik a természetért való rajongásra. Így a természettel rokonná vált lelke felösmeri az isteni igazságot a Mindenségben. Ekkép a lélek katharsisének iskolája: a szenvedés.

A szenvedések iskoláját járta Izrael is. A vaskohóban, Egyiptomban a szenvedés, robot, szégyen, megaláztatás tüze elválasztá lelke aranyától a salakot és méltóvá tette őt a szináji látomásra.

A szenvedések tövisszegélyezte alján mentek a próféták előre, míg Isten arcát meg nem látták a szentély mélyén, havas hegyormokon, a sivatagban, a Kebar folyó partján, látásban és vízióban, álomban és lehunyt szemekkel, a valóságban és a rejtelemben, az igazságban és a lélek mélyén, a természetben és a mindenségben.

Ó, kiválasztott Izrael! mely a szenvedésből kinyilatkoztatást merített és elontott könnyeinek feneketlen taván az Úr arcát látta tükröződni.

Ó, csodálatos könyv! Biblia, mely a szenvedésből fakadt igaz megismerést tárgyazza és tartalmazza, hirdeti és vallja, sugallja és zengi: a kinyilatkoztatást és az Istent.

A Bibliának tárgya: a kinyilatkoztatott igazság, melynek lényege: egy a természet és az egységnek részese az ember; egy az emberiség és legyen szeretetben egységes és erkölcsben összeséggé olvadó és egy az Isten az alkotó, az erkölcsi tökéletesség Ura és az eszmények forrása. Az erkölcsi monotheizmust tárgyazza a Biblia, azt az elvet, mely az Istenezsmét teszi az emberiség erkölcsi bázisává.

És ezt az eszmét hirdeti a Szentírásnak mind a 24 könyve. Mint a briliánsot a gyémántmetsző megcsillogtatja, úgy ragyog fel a Bibliában a vallási eszme minden tündöklése, fénye, hangulata, áhítata, érzései, igazsága. Az élet minden terére elkiséri a Biblia az erkölcsi mo-

A pesti zsidó gimnázium színes ablaka: Nebo hegye

notheizmust és egy egységes, tökéletes szerkezetben adja az eszmét minden elágazásaival, megnyilvánulásaival egyetemben. Tartalmazza: a) az eszme történetét az emberiség kezdetétől a kinyilatkoztatáson át a két jeruzsálemi szentély életeig; b) az eszme kifejtését, az eszmei elemek rendszeres előadását; c) az eszme törvénybefoglalását, a valláserkölcsei törvényeket, mik a monotheizmusból fakadnak.

Tartalmazza továbbá a vallási eszme életnyilvánulásait, erkölcsi próbáját, a megvalósítás módszerét, mit a zsidó hivatásban talál meg és tartalmazza végül a Jövendölést arról a korról, mikor az eszme végül az emberiség közkincsévé lesz és az emberek életében üdvösségre megvalósul.

Grandiózus elgondolásban és tökéletes egységben tárgyalja e témákat a Biblia és ha ismerettni akarjuk, akkor a témákat kell egyenként és összesen megismertetnünk, hogy lássuk a Biblia örök klasszicitását és csodálatos fenségét.

A középső ablakrész Ruben törzsének bibliai jelképe: a virág. Felül Ruben neve alatt vörös mezőben annak a drágakőnek a neve (Odem), amely a főpapi mellűszen a 12 drágakő közül a Ruben törzsét képviselte. Alul egy midrasra célozva ez a felírás: „A virágok illatoztak“ (Énekek éneke 7:14.). A felső ablakon (1. képet) Nebo hegye, amely Ruben törzsének területén fekszik. Ott húnyt el Mózes tanítónk és erre céloz az Ibn Ezra költeményéből vett idézet, mely alsó felírásul szolgál: „Boldog vagy te Abárim hegye, mert tebenned rejlik a sirok legjelesebbje.“ Az egész hármastablakot összefogó kerete a középső ablak szimbólumából folyó virágmotívum.

Ennek az ablaknak szimboliztikája és kidolgozása mintául szolgál a többi ablak diszítésénél is. A toborzás és adakozás serényen folyik, az első adakozó nemes példáját már többen követték, nevezetesen az egyesület lelkes, áldozatkész elnöke, Bárány Oszkár, alelnöke dr. Berger Gyula, továbbá Grossmann Ferenc, Elek Gyula, Gál Béla, Fuchs Lipót és Bauer Emil, akik egy-egy ablak diszítésének költségeit vállalták.

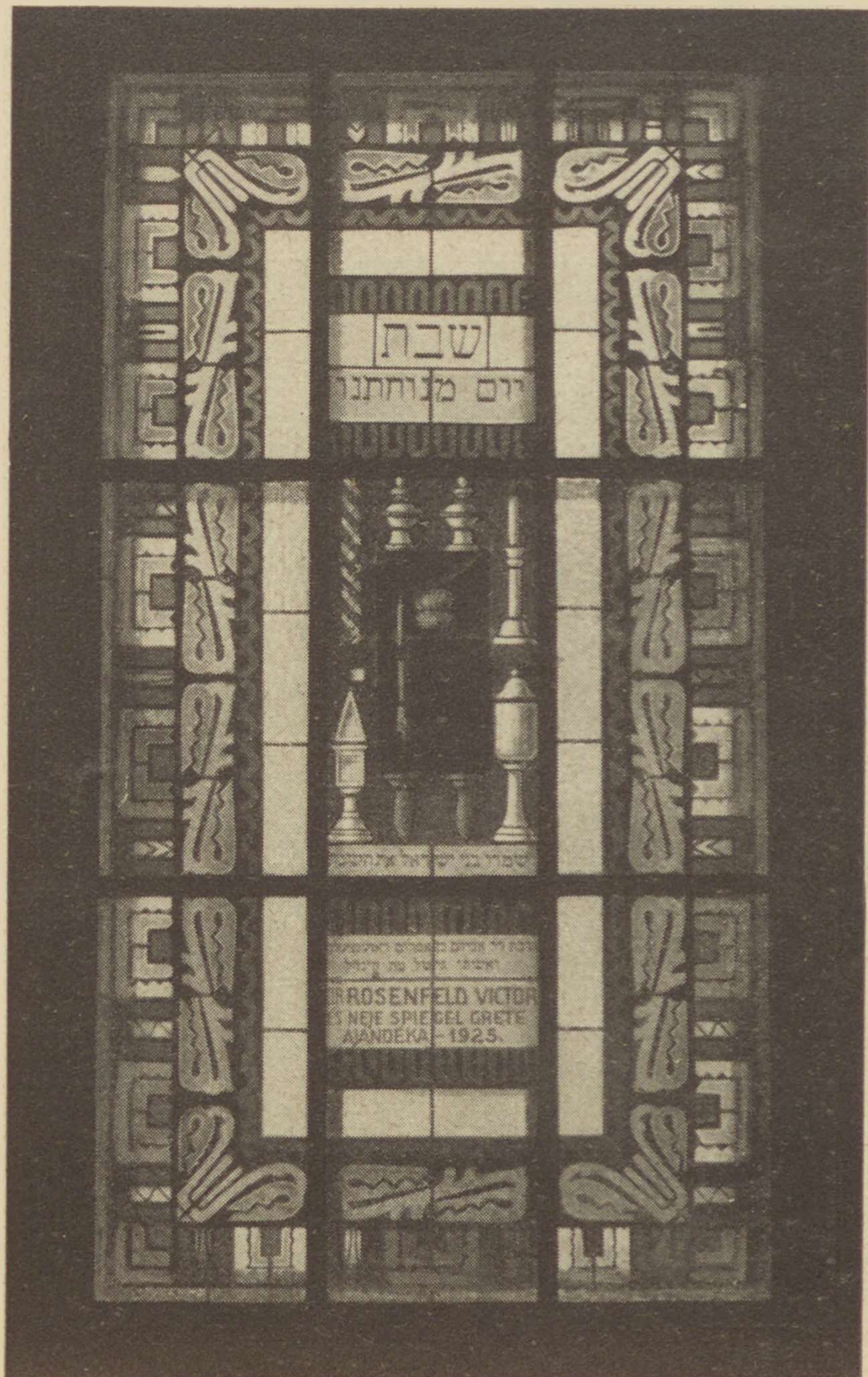
Widder Salamon.

SZINES ABLAKOK

A zsidó fiúgimnázium templomának ablakai.

Kisigényű, de a maga nemében párját ritkító az az imaterem, amely a befejezetlen, vakolatlan abonyi utcai zsidó gimnázium épületében lassan fejlődik, épül és szépül. Figyelmet keltő az a nagystilú koncepció, amellyel Lajta Béla, az épület tervezője, ezt a templomot megtervezte és meghatározta az a szeretet és lelkesedés, amellyel az iskola tanulóinak szülei, a Gimnázium Barátainak Egyesülete e templom berendezésén és diszítésén fáradozik. Másfél éve folyik már benne zavartalanul az istentisztelet, az ifjúság vallásos nevelése és ez idő alatt szinte hétről-hétre fejlődött a berendezése, most pedig eljutottak már az ablakokig. 16 hármastagozatú hat méter magas ablaka van e templomnak, ezeknek diszítésén fáradozik most az áldozatkész Barátok. Az ablakdiszítés terve nagyjában a következő: Az ablakok alsó része (az udvari oldalon) az ünnepeket és (az utcai oldalon) a kiváló hétköznapokat szimbolizálja, a középső ablakok Izrael 12 törzsét jelképezik, a felső ablakok pedig egy-egy palesztinai tájat ábrázolnak, amely kapcsolatban van valamelyik ablakrész motívumával. Ezeken kívül a négy szélső ablak az élet négy határkövét — születés (brisz), barmicva, esküvő, temetés — fogja szimbolizálni.

Az első ablak — az udvari front második ablaka — dr. Rosenfeld Viktornak, az egyület fáradhatatlan titkárának és nejének ajándéka, Szőke Andor építész tervezése szerint már elkészült. Az alsó rész (1. képet) a szombatot szimbolizálja. Közepén a felöltötött és feldiszitett Tóra, jobbra a szombati gyertya és a Kiddus-serleg, mint a szombati beköszöntő — balra pedig a fűszertartó és a havdala-gyertya, mint a szombati búcsúztató jelképei. Ennek az ablaknak felső felírása: „szombat, nyugalunk napja“, alul pedig a szombati jelmondat: „Tartsák meg Izrael gyermekei a szombatot.“ A legalsó mezőben az adományozó neve héberül és magyarul.

A pesti zsidó gimnázium szines ablaka: Sabbat

SZÉKELY NÁNDOR:*)
FRIED BÁCSI NYUGALOMBA VONUL

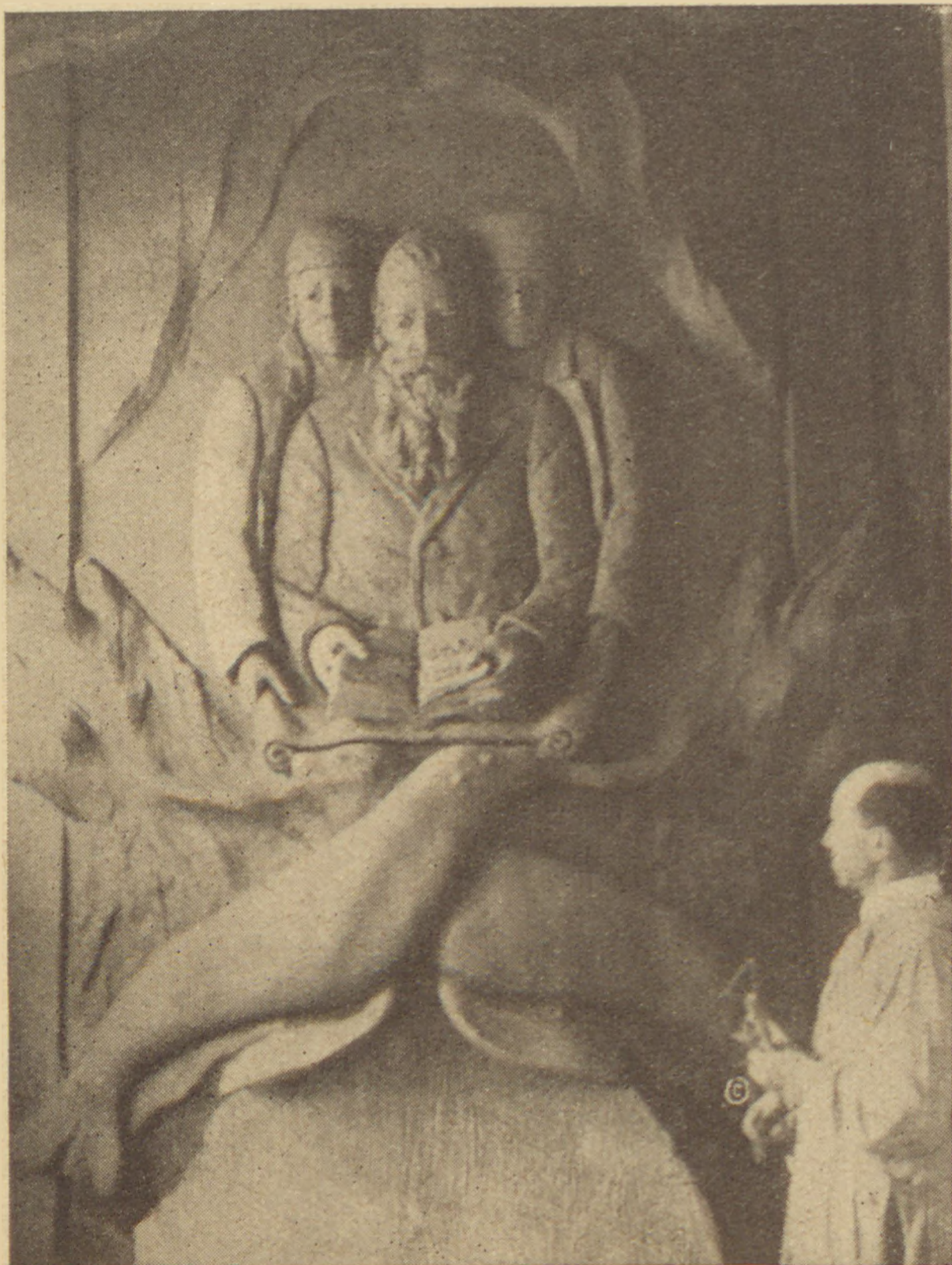
z eset ott kezdődik, hogy Krümfalván elnököt buktattak. No, nem azért buktatták meg az előbbi rasekólt, mert rossz ember lett volna, vagy méltatlan a díszes állásra, avagy talán nem viselte szívén a kile érdekeit.

Nem. Dr. Rigze jó ember volt, de senki sem tudta. Titkolta a jóságát. Ha példánakokáért egy ajrach kereste fel irodájában, sohsem bocsájtotta el üres kézzel. Mindig a kezébe nyomott — egy címet.

— Édes barátom, a kile szegény, nem adhat magának nagyobb nedóvet, menjen el ide és ide, ott kap majd segélyt.

Arról azonban sohasem beszéltek a krümfalvai hívek, hogy a rasekóljuk a saját zsebéből is adott volna valamit valakinek.

*) Székely Nándor, a Mult és Jövő betiltott hetilapjának volt helyettes szerkesztője, ezt a novellát a markóutcai fogházban írta, amikor a hetilapban megjelent egyik politikai cikke miatt reárott büntetést kitöltötte.

ושנתם לבנך

„És erősítsd meg gyermekeldben“

A Könyvek Könyvével a hullámok fölött.
Jacob Gordon amerikai szobrász műve.

Előfordult máskor, hogy saját hívei közül kereste fel valaki. Sorsüldözött, panaszos, károsult, kérelmező, avagy más szegénye a kilenek, ha hozzá fordult ügyes-bajos dolgában és arra kérte, vajha a kile hatalmas elnöke pártolólag emelné fel mellette súlyos szavát és legyen segítségére alázatos kérésében, dr. Rigze jóságos mosollyal hallgatta végig a fájdalmas és keserű szavakat. Mondom: jóságosan és megértően mosolygott és a remegő airach megnyugodva tért haza, mert ügyét jó helyre tette le. Dr. Rigze azonban nem azért volt a kile gondos elnöke, hogy egy-két rimánkodó szóval, keserű könnyhullatással meg lehessen lágyítani akkor, amikor a kileről van szó. A gyűlésen ő volt az első, aki elutasítóan szavazott.

— Hadd lássa ez a népség — mondta erélyesen, (mert roppant erélyes volt az airachokkal szemben), — hogy elnökük megközelíthetetlen, szilárd jellem, aki csak a hitközség érdekeit tartja szem előtt...

Az ülés tagjai helyeslően bólintgattak, mert Krümfalván mindig nagy helyesléssel találkozott az olyan indítvány, hogy — ne adjanak.

Mikor azonban dr. Rigze egyszer azzal hozakodott elő, hogy a mélyen tisztelt bálbatimok nem fizetnek elég adót és a jelenlegi jövedelmekből a kile nem tudja a kiadásait fedezni: a rasekól megérett a bukásra. Közbizalmatlanságot szavaztak neki és dr. Rigze elnökségének napjai lőnek számlálva.

— Nem elég, hogy nem csinál semmit, még többet fizessünk! — volt az enyhébb vélemény.

— Nem elég, hogy ő fizeti a legkevesebb adót, mi belőlünk akar mindent kipróbálni! — volt az erősebb vélemény.

— Nem elég, hogy „nem fizet rá az elnökségre“, azt akarja, hogy mi fizessünk rá! — volt a rosszmájú vélemény.

Természetes, hogy dr. Rigzenek mennie kellett. Ha költő volnék, úgy képzelném el dr. Rigze bukását. Azon a havas téli estén, amikor a sorsdöntő percek lejátszódtak, a krümfalvai gyűlésteremben dr. Rigze a kalapját a fejére, az ajkát össze- és az aktatáskáját a hóna alá szorította s mint hajdan Coriolánus, sértett önérzettel és férfiúi daccal sietett át, nem a volszkok táborába, csak a szomszéd trafikba egy portorikóért. Az ajtóból még egyszer visszafordul, végignézi a sötét arcokon, melyekből izzó gyűlölet száll feléje. Az udvaron megcsapja a téli est metszően hideg levegője, gallérját feltűri és kalapját szemére húzza. A hó szaggatott ropogással nyikorog fel erélyes léptei alatt. A mennyboltozatra felül az első csillag, amely szemtanuja volt dr. Rigze bukásának. A csillag biztatóan hunyorgat le dr. Rigzere, mintha vigasztalni akarná a mai kudarcért. De az ex-rasekol arca borus és szemére nem ül a megértés szelídsége. Néma keserűséggel áll meg a kis-kapú rácsa előtt, kezét

felemelte a magasba és megtiport szívvel, de dacos lélekkel ezt suttogetta:

— Leszek én még rasekól Krümfalván!

Mondom, ha költő volnék, akkor ily szép, színes szavakkal írnám le dr. Rigze bukását. De mivel nem vagyok költő, csak egyszerűen, a magam módján fogom elmondani a bukást.

A nevezetes ülésen, amikor dr. Rigze tiszteletteljesen előterjesztette indítványát és abbéli nézetének adott szerény kifejezést, hogy a hitközség jövedelmét bizonyos mértékben, a szerény lehetőségek szerint, különös tekintettel azonban az eddigi súlyos terhekre is... (úgy van! úgy van! általános helyeslés) fokozni kell és az adót fel kell emelni, kitért az elkeseredés és felháborodás viharja.

A szelídlelkűek, mintha tanultak volna valaha lengyel történelmet, a nye-poz-volim helyett csak ezt zúgták:

— Ázószer!

De a keményszívűek és dühösszavúak nem elégedtek meg nemtetszésüknek ily egyszerű módon való kifejezésével.

— Adót emelni nem kunszt!

— Tanuljon meg gazdálkodni!

— A más pénzt könnyű elpocsékolni!

— Kedves uraim — védekezett dr. Rigze, — önök jól tudják, hogy nem mentem bele soha olyasmibe, ami pénzbe kerül...

— Hát akkor mire kell a pénz? — kérdezte az ellenőr.

— A pénz arra kell...

— Hogy mondjon le! — adta ki a jelszót Gáli Lajos, a gabe.

— Mondjon le! — üvöltötték. — Nagyon helyes! Mondjon le!...

— Akkor uraim, levonom a konzekvenciákat! — jelentette ki sápadtan az elnök.

— Ne vonjon le semmit, most nem vagyunk tárgyaláson! — kiáltotta dühösen a gabe. — A hitközség terhére ne vonjon le semmit! Mondjon le!

Igy történt... Dr. Rigze lemondott és elment. Szíve megtelt ugyan keserőséggel és fájdalommal, de azért lemondott, miután így rendelte el azt a végzet és a gabe.

*

Két hét múlva új elnököt választott Krümfalva népe. Miután az utód kilátásba helyezte, hogy adót nem emel, a kvótát nem bolygatja és a hitközség pillanatnyi költségeinek fedezésére tíz milliót utal ki magánpénztárából, ő lett a legnépszerűbb és legkedvesebb ember Krümfalván.

— Nur die Kile in Ruh' lassen! — volt az öreg Selbstfreund mottója és útravalóul adott programja az új rasekól számára az elnök-installáción.

*

Az új elnök olyan volt... nem használhatom ezt az elavult frázist: mint egy falat kenyér. A falat kenyér ma nagyon nehéz valami, aztán az a falat kenyér, amit ilyen nehezen szereznek meg, az rendesen savanyú, élvezhetetlen, égeti az ember belsejét és könnyeket csal ki kis szeme pillájára. Nem, az új elnök nem volt olyan, mint egy falat kenyér... Az új elnök olyan volt, mintha az édes anyát és édes apát összegyűrnék és új embert csinálnának belőlük. Magával hozta az édes anya reszkető szívét és az apa gondos szeretetét. Magához akart emelni, szívéhez akart szorítani mindenkit. A szegényt megsegítette, a szomorkodót megvigasztalta, a letiportat fel-emelte és a könnyes szeműnek baráti kézzel letörülte könnyeit. Aki kért, annak adott, amit kértek tőle, azt megadta. Nem tépelődött, nem gondolkodott, gyorsan adott, tehát kétszeresen adott.

És ami a legfontosabb: a magából adott. Az Isten megáldotta annyival, hogy másnak is juttathatott belőle és ő azt gondolkodás nélkül tette.

A kile először megilletődött, azután meglepődött, végül — mosolygott. Megilletődött a könyörületesség eme példáján, meglepődött a jó-

הגליל ושומרתו

A Gálil és sómernői.

A galileai „Tel-Cháj” védelmében elesett két sómernő emlékére tervezte Jacob Gordon amerikai szobrász.

tékonykodás ilyen szüntelenül való gyakorlásán és mosolygott, hogy — a saját zsebéből ad.

— E' Nárr! — mondta az öreg Selbstfreund. — Ha adok, akkor nem adok a magaméból, de ha már a magaméból adok, nem adok olyan sokat és ha már sokat adok...

Erre már maga sem tudott megoldást találni, mert ő egyáltalában nem adott. A rossz nyelvek azt beszélik, hogy fiatalabb éveiben egy krajcárt akart egy airachnak adni, de egy új krajcár helyett, tévedésből egy tízkoronás aranyat adott. Akkor rövid ideig búskomor is volt. Azóta kettőzött éberséggel kerülte az olyan helyeket, ahol adni kellett.

De nemcsak az öreg Selbstfreundnak volt az a véleménye, hogy ostobaság ennyit adakozni. A többiek is azon a véleményen voltak. Szólni azonban egyik sem szólt.

Szombat délutánonként, amikor az urak összegyűltek a krümfalvai kávéház közvélemény-asztalánál, beszéltek meg tüzetesebben az új elnök tetteit. A nap sugarait ridegen elzárta egy vastag függöny az urak előtt, a kávéházra kellemes homály borult. A kávéház tükre megfakult ugyan és az idő ezer-irányú ráncot rótt rajta, de azért fakó fényében meg lehetett látni a panorámát, amely beléje rögződött. A „vorstand” együtt volt. A nagyszavúak és a tekintélyparancsolók. Akik rágódnak mindenben, ami-

Sajó Sándor: A völegényjelölt

hez semmi közük nincs, de nem törődnek azzal, amivel kötelességük lenne foglalkozni. Akik legelől járnak, amikor lesujtó véleményt kell mondani valamiről és leghátul ballagnak, amikor jót kellene cselekedniök. Mert a szívök, ez a nehéz kolonc nem engedi őket odasietni, ahol jónak és igaznak áldoznak a többiek. Mert voltak jók és igazak is Krümfalván. Csakhogy azok szombat délután messziről elkerülték a közvélemény asztalát.

— Én azt mondom, jobban kellene ellenőrizni, hogy miből ad! — jelentette ki az öreg Schakovitz, a templomgábe.

— Apának igaza van! — helyeselt rá a fia, aki ott ült mögötte szombat délutánonként, hogy legyen valaki, aki helyesel apjának.

Ma azonban nem volt szükség erre a megrendelt helyeslésre. Az egész asztal helyeselt és zúgott.

— Én azt hiszem, hogy nemcsak azt kellene ellenőrizni, hogy mit oszt ki, hanem azt is, amit *nem* oszt ki! — bökte meg a szót Katz suszter. — Igen, amit *nem* oszt ki! — ismételte nyomatékosan és körülnézett.

— No, azt nem hinném! — jelentette ki hal-kan Klein kárpitós és mosolyogva csóválta a fejét, mint aki ellenkezőjét gondolja annak, amit mond.

— Egy pénzügyi bizottságot kell alakítani, mely a kiadásokat ellenőrzi! — állapította Selbstfreund.

— Nagyon helyes! Nem vagyok hajlandó ott adót fizetni, ahol nem tudom, mire fordítják a pénzemet? — pattant fel Braun, egy száraz, fekete kis emberke, aki még a tavalyi adójával is tartozott.

— Jónapot doktor úr! Güt sábesz, Herr Dakta! — köszöntötték hirtelen a belépő dr. Rigzet.

— Jó kis cserét csináltunk! — sóhajtott az öreg Schakovitz.

— Szép kis cserét csináltunk! — sóhajtott utána a fia.

— Mit akarnak? — felelte dr. Rigze, aki egy pillanat alatt tájékozódott a helyzetről. — Nagyon derék ember...

— Maga legalább nem adta ki a pénzt, ez kidobálja az ablakon! — szólt Selbstfreund.

Dr. Rigze mosolyogva szemlélte az arcokat. Látta az elégedetlenséget, a gúnyos és lesujtó pillantásokat, de óvakodott a nyilvánosság előtt kritizálni utódját. Inkább az ellenkező módszerhez fordult. Dicsérte. Tudta, hogy minden dicséret nyomán csak újabb felháborodás fakad. Apró fekete szemei mosolyogva húzódtak üregükbe és dupla tokája háromszorosra rétegződött, amikor hátradült székén és úgy dicsérte utódját.

— Hát kérem — mondta mosolyogva, — nagyon nehéz feladatok elé állítja az embert a rasekóli méltóság... Önök nem is hiszik... Én

nem fogadnám el az elnökséget egy vármegyéért. Dolgozzon más is a kileért... Most azonban bocsássanak meg, szombat van, pihenni akarok... De ha felkeresnek irodámban, régi tanácsaimat szívesen rendelkezésükre bocsájtom...

Átült a szomszéd asztalhoz és egy ujság mögé temetkezett.

A közvélemény asztala pedig zúgott, morajlott, izgult tovább, mincha idejéig.

*

Ha négyszem közé kaphatott valakit, akkor dr. Rigze megtette a magáét. Beszélt, szapúlt, lebecsült, kritizált mindent. Ez nincsen jól, ezt így kellett volna csinálni, emezt másként.

— És milyen slemil a maguk rasekólja — mondta bizalmas mosollyal Katznak. — Nem elég, hogy mindent kiad, nem is igyekszik semmit szerezni... Az én időmben vagyona volt a kilenek... Érti mi az?... Vagyona...

— Ami igaz, az igaz! — hagyta helyben Katz suszter, ámbár a vagyonra sehogysem tudott emlékezni.

— Most is milyen ügyetlenséget csinált a maguk elnöke! — folytatta dr. Rigze. — Kamatmentes kölcsönt lehetett volna szerezni ötven esztendei törlesztésre... Érti uram, mi az? Ötven esztendőre, kamatmentesen... Ha én vagyok az elnök, én megszerzem... de így...

És a levegőbe legyintett.

Dr. Rigze elhelyezte az aknát. A talaj nagyszerű volt. Még aznap tudta egész Krümfalva, hogy horribilis, kamatmentes kölcsönt lehetett volna szerezni, de a rasekól, az a slemil, elmulasztotta a dolgot. A dr. Rigze... az nagyszerű ember. Az kiverekedte volna a kilenek! Ez!... Ez egy schlajfer! Azt hiszi, mert egyszer adott tíz milliót, tönkre teheti a kilet... dr. Rigze, az a nagyszerű rasekól. Nem ad semmit ki, mindent megtakarít a kilenek...

Igy beszéltek a bálbátimok.

Az airachokkal is tudott beszélni dr. Rigze.

Ha szegény jött hozzá, óh azzal nagyszerűen el tudott bánni. Nem kergette el, egy dölyfös kézmozdulattal, mint hajdan, elnökségének idején és nem szidta össze kegyetlen szavakkal, hogy a kile nyakán akar élösködni. Nem! Elővette szíve legelrejtettebb zúgának melegét és abba takargatta mondanivalóit. Simogató, lágy kézzel hintette el a konkolyt a kileben dr. Rigze.

— Édes fiam — mondta az egyiknek, — tudja, hogy nem vagyok senki és nem vagyok semmi a kileben. Emlékszik, hogyan volt nálam... Nekem szívem volt. Menjen el a rasekólhoz, talán annak is lesz szíve...

— Szíve az van, de pénze nincs! — sóhajtott a nyomorult.

— Az én időmben volt pénz is... Nem tudom, hová teszik a hitközség pénzét... Micsoda gazdálkodás... De micsoda wirtschaft...

Sajo Sándor: Hagbah uglilah

A másiknak, egy öreg, reszketősfejű zsidó-asszonynak ezeket mondta:

— Édes szívem, mért nem megy a rasekólhoz? Ilyen indokolt esetben kötelessége neki adni! Érti? Kötelessége!... Én előszedtem a pénzt a föld alól is és adtam... adtam...

— Bár jönnének vissza azok az idők! — fohászzkodott az öreg asszony.

— Akkor nem menne el tőlem üres kézzel! — egészítette ki dr. Rigze az öreg asszony szavait.

Dr. Rigze kikisértte az öreg asszonyt és az ajtóban ott állt egy öreg, borostás állú zsidó. A Brummer. Mindig elégedetlen, mindig zúgolódó, de most csendes és alázatos volt.

— Jónapot kívánok a doktor úrnak!

— Isten hozta Brummer bátyám! — köszöntötte Rigze. — Kerüljön beljebb!

— Ha ki nem dob a tekintetes doktor úr egy alázatos szívű embert! — szerénykedett Brummer.

— Én kidobni? Hát mikor dobtam én ki magát?

— Engem nem, de mást igen! — gondolta Brummer, de nem szólt egy szót sem.

Bement és leült az eléje tolt székre. Az udvarról egy tücsök csiripelése hallatszott be. A nagy csöndbe egy légy nekicsapódott az üveg-

ablaknak és ijedt rebbenéssel bukdácsolt fel s alá a sima lapon.

— No, mi jót hozott Brummer bátyám? — kérdezte kis vártatva dr. Rigze.

— Hozni, nem hoztam semmit, de vinni se akarok... ha csak nem mást, mint egy jó szót...

— No, azt kaphat, akár kettőt is — mosolygott Rigze.

— Tanácsért jöttem, doktor úr!

— Csak ki veled! — nógatta Rigze.

— Hát azt tudja kedves doktor úr, hogy van egy leányom, az isten éltesse... Felneveltem, dolgoztam érte két kezem munkájával és most már szeretném, ha átadhatnám a rendeltetésének, amire a jó Isten teremt is egy ilyen egészséges, szép leánykát...

— Férjet kell neki keresni? — mosolygott dr. Rigze.

— Abban nincs hiány — felelte Brummer bácsi. — Másban van a hiány... Nekem ünverschrien nyolc gyerekre kellett keresnem, hát nem igen tudtam vagyont gyűjteni. Kellott a pénz kenyérre... Most meg itt a szerencse... egy jóra való kereskedőseged akarja elvenni, de kéne egy kis pénz... egy kis pénz! — sóhajtott halkan Brummer bácsi.

— Hozomány? — kérdezte Rigze.

— Legyen hozomány, legyen kelengye... a név mellékes, a pénz a fő!

— Hát édes Brummer bátyám, ez csak nem okoz gondot magának? Van-e a hitközségnek elnöke? Ugye, hogy van? No, ha van, legyen az ő gondja, miből adják férjhez az ilyen dolgos, tisztességes, szegény zsidó leányokat... Mondhatom magának, ha én volnék a rasekól, nem volna gondja rája...

— Öleg baj, hogy nem az! — csóválta a fejét Brummer. — De addig is, amíg rasekól lesz, nem maradhat pártában a lányom...

Dr. Rigze ránézett Brummerre, hogy gúnyolódik-e, avagy komolyan beszél. De annak eszében sem volt gúnyolódni. Gondterhes ábrázattal nézett dr. Rigzere, mintha ő tőle várna minden segítséget.

— Édes barátom — mondta türelmetlenül dr. Rigze, — én nem segíthetek magán... Nem áll módomban... Még ha elnök volnék... az egészen más volna... No, Isten veled!

Kezet fogott vele úgy, hogy az ajtóig vezette. Mert dr. Rigze nem szerette a felesleges beszédet. Csak annyit és akkor, amennyit és ahol kellett. Itt már elegendő volt, amit mondott. Bármerre járt, bárkivel találkozott, az elégedetlenség és elkeseredés fullánkjaait elhelyezte, mint a leskelődő szemű gyík, mely a napra bízta petéit. Ő nála az emberi gyengeség helyettesítette a nap erejét.

Aki nem jött hozzá, azt ő kereste fel.. Ha találkozott valakivel az utcán, hozzácsatlakozott. Csak társaságban, népes helyen nem szólt egy

szót sem utódja ellen. Méltóságán alulinak tartotta, hogy a nyilvánosság előtt árulja el, menyire belekívánczik a krümfalvai kile rasekóljának fakó bársonyszékébe.

Mindenkit „meggyúrt.” Alulról felfelé, a legutolsó airachtól a legelső aiserig mindenkinek a napnál is fényesebben beigazolta, hogy kilet vezetni, embereket kormányozni, a közösségért síkra szállni csak ő tud. A gazdagokat azzal ingerelte, hogy sok adót fizetnek. A szegényeket meg azzal bősztette, hogy a gazdagok nem fizetnek elég adót. Csak néhány ember volt még a kileben, akiket legutóljára hagyott. Ezekhez nem nyúlt, ezekkel nem beszélt, mert ezek úgylis arra fordulnak, amerről a nap süt. A mevorchemok. A hitközség alkalmazottai. A rebbe. A dájen. A cházn. A tanító. No, meg a samesz. Nehéz lett volna ezekkel kezdeni. Ezek hivataluknál fogva „kormánypártiak”, ezeket csak utóljára lehet átnyergelni. No, nem azért, mintha sokat számítának a kileben, nem. De hát egy választás esetén még a samesz is csinálhat hangulatot az ember mellett. És dr. Rigzenek össze kellett szednie minden diplomáciai képességét, hogy ezeket is a maga pártjára hangolja. Nem ment túlságosan nehezen, Mindenkinek ismerte a gyengéjét, a rejtett kívánságát. A rebbenek új tálisz kellett. A dájen új mikvet szeretett volna, mert fiatal házas volt. A sakternek messze volt a vágóhíd, annak egy új vágóhidat helyezett kilátásba a város közepén. A kántornak... mi kell egy kántornak? Fizetésemelés. És csodálkozásának adott kifejezést, hogy a cházn-nak ilyen kevés a fizetése.

— Ja, kedves Kalbländer úr — mondta a kántornak, — ez mind annak a következménye, hogy ilyen elnökük van... Emlékszik? Nálam más viszonyok voltak...

A tanító titkos kívánságát is tudta.

— Kedves tanító úr — mondta neki egyszer az utcán, — hogy lehet olyan táblán tanítani? Hisz az már egész fehér... Nincs rajta egy szem festék...

Varjú tanító úr tisztelettudóan mosolygott és csak a fejét csóválta.

— Táblára nincs pénz, kérem szépen! — mondta alázatosan.

— Öleg disznóság, hogy nincs! — pattogott dr. Rigze. — Majd megmutatnám én, hogy lenne. Hová teszik azt a tömérdek pénzt?

Öreg, alacsony emberke közeledett feléjük. Fried bácsi, a samesz.

— Jónapot, Fried bácsi! Hová megy? — kérdezte dr. Rigze.

— Jónapot! — köszönt Fried bácsi. — A doktor úrhoz is megyek... A kultuszadót szedem...

— Már megint adó!... Minek az a sok adó? Fried bácsi sunyin mosolygott.

— Köll a választási költségekre...

Dr. Rigze arca mosolyra derült és elbúcsuzott a tanítótól.

— No, jöjjön Fried bácsi!... Nincs nálam pénz, majd otthon kifizetem...

És az úton, hazafelé, „elővette” Fried bácsit is.

— Látja, ilyenek maguk hivatalos emberek... Köll a jó? nem kell; köll a rossz? kell...

— Mondjon egy olyan bolondot, akinek nem kell a jó! — felelte nyugodtan Fried bácsi.

— Mondjak?... Hát mondok!... Maguk!... Maguk mind olyanok...

— Kik azok a maguk?... Kik mind olyanok? — kérdezte Fried bácsi.

— Hát maguk, hivatalnokok! — felelte ingerülten dr. Rigze.

Fried bácsi kivette a pipát a szájából, hamuját kiverte, lecsavarta a száráról a pipát, a pántlikáját gondosan a pipaszárra csavargatta, aztán a belső zsebébe rejtette a drága jószágot. A táskát, melyet jobbkarja alatt szorongatott, bal hóna alá csúsztatta, hogy közelebb hajolhasson Rigzehez. A nap a fejük fölött ragyogott és Fried bácsi cipője mint feslő szíromlevél hasadt ketté. A samesz lenézett a cipőjére, amelyből előkandikált fájós lába és sóhajtott. Dr. Rigze önkéntelenül is követte Fried bácsi tekintetét és így szólt:

— Látja, mi fizetjük azt a temérdek adót és a hivatalnokoknak így kell járni!

Fried bácsi magához tért szomorú merengésből és Rigze felé fordult:

— Először is: nem vagyok hivatalnok, hanem samesz... Mit titulál maga engem folyton hivatalnoknak? Mikor rasekól volt, akkor nem mondta, hogy hivatalnok vagyok. Akkor csak azeszpónem voltam magának... Hát én most is csak épp olyan azeszpónem vagyok, mint akkor voltam... Tudja?... Leválik a cipő a lábamról? Nüná, majd lakkcipőbe járok magukhoz pénzt szedni... Ha nem szakadna le a lábamról a cipő, akkor az volna a baj, hogy elegáns vagyok... Mert hiszen valamit csak ki kell találni... Pláne magának, amióta nem rasekól...

— Na, na, na! — csitította dr. Rigze. — Lassabban...

— Mért lassabban?... Igenis, nem lassabban... Hadd tudja mindenki... Maga olyan, mint a gonosz, amikor a jeneweltre kerül... Lelkiismeretfurdalása van, hogy nem csinálta meg a földön azt a sok szépet, amit megcsinálhatott volna. Most már késő...

— Legyen szíves! — szólt rá dr. Rigze a nekivadult Fried bácsira.

— Miért legyek szíves? Nem leszek szíves! Azt hiszi nem látom, mit akar?... Kaptak egy becsületes, drága, jószívű embert és most azt akarják elkedvetleníteni... És ez fog is sikerülni magának... Látom, fog... A kile felül magának... Mert ez a kile olyan, mint a mindenható

örök Úr!... Az a saját képmására teremtette az embert, Krümfalva meg a saját képmására teremti a — rasekól... Igen... Így van ez!...

Dr. Rigze mosolygott a kitörésen. Mindent lenyelt, minden gorombaságot megbocsájtott csak azért, mert Fried bácsi megjósolta, hogy ő lesz még a rasekól...

És így szólt:

— Ne haragudjék Fried bácsi azért! Ha rasekól leszek, egy pár új cipőt kiutalok...

— Ne utaljon maga nékem semmit!... Mert ha maga még egyszer rasekól lesz, én azon napon leteszem ezt a táskát és szerezzenek maguknak más bolondot... Eleget dolgoztam, megérdemlem, hogy megpihenjek...

— Meg, meg! — mondta dr. Rigze és kifizette adóhátralékát.

*

És Fried bácsinak igaza lett. Két hónap múlva megválasztották újból dr. Rigzet rasekóllá. De amit mondott, betartotta.

A választás utáni reggelen, kora hajnalban, amikor a hold, mint egy álmos, kimerült éjszakai korhely kúszott tova az égen, Fried bácsi háza fölött, a samesz elnyúlt ágyán, szemei megtörték és egy utolsót nyögött:

— Rigze!

Örök nyugalomba vonult...

Markó-utca, május 8.

Somlyó Zoltán:

Tavaszi szél, csak lengedezz!...

A sároni szántóvető testvéreknek szerető emlékezéssel ajánlom.

*Ott künn, hol zöldel a kalász,
boldogságot még ott találsz.
Szántások barna nyomain
nem leskelődik rád a kin.*

*Ágak közt pattanó, zsiros
rügyecskék, szélük már piros.
Amott a lankás kis dülön
várják a tavaszt szédülön.*

*Allok életem bús hegyén:
mit várok én?... mit várok én?...
Disztelenül és jusztalan,
rügyetlen és májustalan...*

*A város szült kövek között;
drótjaival megkötözött.
S vért szívó unalmaival
széttaposott malmaival...*

*Tavaszi szél, csak lengedezz!
az élet örök rendje ez!
Májusra várni — s szédülön
lebukni virágos dülön...*

DR. KÁLMÁN ÖDÖN (KÖBÁNYA): AZ AUTÓN ROBOGÓ HAMISÍTÁSOK

Ki volt Nilus? — Jóslások. — A vészes üstökös. — A Kígyó hatalma. — A Pusztulás Fiai. A példátlan siker. — A reakció küzdelme.

Honnan kerültek elő ezen jegyzőkönyvek? Ki volt Nilus S. J. az első orosznyelvű kiadó, akinek munkájából a többi európai nyelvre kerültek a jegyzőkönyvek? A protokollumokat Baselen francia nyelvre fordították a zsidó titkos világszervezet (!) vezetői. Egy asszony a szabadkőmivesmesterek egyikétől ellopta, tőle pedig az orosz ochrana egyik ügyes kéme szerezte meg s azt tűzmentes kazettában Szent Pétervárra vitte és a legmegbízhatóbb ochrana-tagnak másolatokban átadta és 4 és fél év múlva Nilus Szergej atya oroszra fordította. (Megvan tehát a kísértet bűvös szelencéje!)

Sajó Sándor: A község véne

Hogy a jegyzőkönyvek hitelesek és pontos fordítások, arról garantál Nilus kiváló egyénisége.

Hogy ki volt ez a Nilus, mily mély gondolkodó és komoly államtudós, arról meggyőződhetünk, ha munkájából tíz sort elolvassuk: „Imádkozzunk orosz testvéreim, mert a XX. század szörnyűségei a kapuk előtt vannak. Küszöbön az Antichristus. Itt vannak Tolstoj és társai, a rombolók. Nő az istentelenség. *Nem az imák és a tömjén töltik meg a levegőt a szent orosz föld fölött, hanem a gyárak, műhelyek, mozdonyok bűze, az utálatos benzinmórtország, — mind az emberi gőg párái, melyek kihívják az Éget! Szerencse, hogy az Ég megajándékozta a szent orosz földet egy emberrel, kihez szállt az Ég és angyalai s feltárta előtte és a szent Cár előtt a jövőt.* Seraphim atya a jós, aki szent és szentté avatásakor csoda csoda után jött. Megfürdött a

cárnő Seraphim atya zárdájában, a csodakútban és — tényleg, annyi leány után — fia született, a trónörökös. Megjelent egy üstökös Kiebben, ezt magam is láttam — szól Nilus — és ez megjósolta, hogy a derék III. Sándor cár fiatalon hal meg. A jós mindent előre megmondott: Hogy eljő majd a Kígyó, hogy az is csodákat tegyen és félrevezesse a hívőket, mert betelt az emberi rosszság mértéke. A Kígyó — az Antichristus születése is csudás! Reásüti bélyegét a jobb karra és homlokra, hogy az emberek ne tudjanak keresztet vetni! Megjósolta már Ephraim Szirus atya is, hogy jő a Kígyó, a döghalál, az éhség, nyomor! Kegyetlen örök csak az ilyen kígyójellel ellátottat engedik élelmiszert vásárolni, a tisztákat éhen pusztítják. Sokan, a jámborok pusztába menekülnek. Ez 3 és fél évig tart, míg jő az igazi Szabadító, az angyalokkal és kerubokkal. Megjósolta Makarius a francia forradalom idején, hogy a Kígyó ereje Oroszországon megtorpan, de a dédunokák már megérik, a Nagy Iván katedrális harangja leszáll és a tiszta kolostorok körül a falak égig nyúlnak, hogy oda be ne juthasson a kígyó — a zsidó Kígyó! Ezt megjósolta Seraphim atya — ő pedig mindent tud. Hiszen ő maga megmondta, hogy ha akarna hamuból aranyat csinálhatna!" Így ír Nilus, a jegyzőkönyvek első kiadója és fordítója, így pedig csak igazán hiteles ember írhat!

Nehéz megérteni, hogy miért nem nevezi meg Nilus a jegyzőkönyv személyes tulajdonosait, a zsidó világszervezet vezetőit? Erre azonban ő világosan megfelel: „Talán vádolhatnának, hogy a jegyzőkönyvek apokrifek, amiért hogy nem nevezem meg a vezetőket?! Ezt nem tehetem, ez helytelen volna, mert akkor kikezdeném az Antichristus Titkait, — pedig azt nem szabad, míg el nem jő teljességben a *Pusztulás Fia!* Elég, ha testvéreimet figyelmeztetem az eljövendő napokra, — közel vannak azok! Kinek füle van, — hall, kinek szeme van, — az lát. De én egyetlen keresztény szívben *sem akarok gyűlöletet ébreszteni a zsidó nép iránt*, melynek tömegei elvakítva, már többször ártatlanul szenvedtek vezetőitől, az írástudó farizeusoktól!" Most már értjük, hogy miért nem nevezik meg a vezetőket! Vallástörvénybe ütköző cselekedet lenne...

Bámulatos, hogy egy ilyen szellemben író orosz munkát lefordítanak európai nyelvekre és százezernyi példányokban elhelyezik, parlamen-

tek foglalkoznak véle. Pedig ennek is megvan a magyarázata! Az angol, német, francia stb. fordításokban elmaradnak ezen képtelen részletek, de annál színesebben jelennek meg a zsidóságot és véle — a demokratikus világfelfogást — mint a közromlások okait feltüntető helyek. A könyv példátlan sikere abban rejlik, hogy előre megfontolt, tudatos célért, határozott irányban halad és mögötte *létért küzdő*, kiforrott elveken nyugvó világfelfogás áll. *A reakció küzd* a demokrácia ellen — a zsidóságon át! Régi harc újra fényesített fegyverekkel. Minden demokratikus mozgalmat tudatosan és utólag — elzsidósítanak. A nemzsidó ezeket olvasva — bármily tevékeny részt is vett a forradalmakban, — fellelékzik, hogy ő ime ártatlan, a zsidóság által félrevezetett, — tehát küzdjünk a zsidóság ellen. *) Bármily bűnösnek tudja is magát, — ő félrevezetett, ártatlan. Sok apró lélek, megcsapva a hatalmas hullámtól, mely az egész világ keresztény hívői nevében beszél, egyszerre lendületet érez, vele szárnyal, egynek érzi magát a lendülettel, nagy és merész röptünek, egy világmozgalom tagjának smár egy-egy nagyszerű harciosa születik az antiszemitizmusnak! *Ez a mű célja!* A végcél burkolt, de a közvetlenül felmutatott vonzó: visszaszorítani a zsidóságot! Minden kisebb vagy nagyobb eredményt, melyet egy-egy zsidó munkája alapján elér, úgy tüntet fel, mint a nemzsidótól elvett vagyon vagy pozíció! Ha a demokrácia azonos a zsidósággal — vissza kell szorítani. A történelem kerekét nem lehet ugyan visszafordítani, de pillanatra megakad, ha elébe állanak és ez a pillanat — 15—20 év — elég az ő kis játékaik, egyéni érdekeik szempontjából. Talán a legkómikusabb circulus vitiosus, amit a jegyzőkönyvek kíséretében magához a zsidó olvasóhoz intéznek. Alattomos, könnyen megtévesztő sorok, mert misztikummal dolgoznak. Így írnak: Te, jámbor zsidó olvasó, csodálkozva nézel, hogy Te egy titkos világszervezetnek volnál tagja. Te nem is tudsz róla! Éz félig igaz. Te nem tudsz róla, hogy vezetőid Téged felhasználnak a világszervezet munkájában. Ezt csak a beavattak tudják. Téged nem is méltatnak, hogy egyénileg beavassanak a végcélokba! De te mégsem tudod kivonni magad az ő munkájukból, mert egyénileg is számíthatnak reád, hajlamaid, erkölceid, ösztöneid, háromezer éves öröklött véred predesztinálnak Téged, hogy közkatona légy a vezetők kezében! . . . Azaz tudat alatt, de mégis tagja vagy a szervezetnek. Kik a vezetőid? Ezt nem árulhatom Neked el — én tudom, — de a vallás miszteriuma nevében nem mondhatom meg, — hadd nőjön a Kígyó! . . .

Többet már igazán fölösleges írunk az antiszemitizmus ezen nagyhatású lépéséről. Annyit sikerült elérni a kísértetnek, ha leleplezték is, ha

*) Segler, bevezetésben.

kilukadt is Ford gyáros úr autógummija, hogy — beszélnek a kísértetről. A szelence, a kígyó, a csodaforrás megtette hatását — beszélnek róla. Beszélnek a közéletben, sajtóban, a bajor és porosz parlamentben. És ha csúfosan letépték is a ruhát a szellemről, ma éjjel elkullog, de holnap újra kezdi a titokzatos kódobálásokat, az éjjeli nyugalom megzavarását, a zavarosban való halászást és — újra eljönnek a kísértetek. *Készen vagyunk, — várjuk őket.*

Nürnbergi zsidó házaló a 17. században. (Egykoru metszet után.)

Szombathelyi-Hoffmann Imre: Útrakelés

*Im, itt a dij!
Hej, lesz-e ki még marakodna a koncon?
— Repülj, repülj . . .
S én messzi utakra bús őszi madárként
már szárnyaimat repülésre kibontom.*

*Szívembe vág:
Nyomomba kalásza kpendül-e másnak?
Tovább, tovább, —
tán nekem is int valamerre kalásza
sok eddigi céljavesztett akarásnak.*

*Rögös úton
fáradt inam újra a csúcs fele lábol —
Én nem tudom,
de óvva, hitetlen — akarva remélem:
szebb lesz, ami lesz; közel áll, ami távol.*

KISS ARNOLD: A FRANCIASZAKÁLLÚ ÚR

Streng úr, a zsidó tanító: fogalom volt a nagydárdai zsidó hitközségben.

Negyven éven át nevelte a kile gyermekeit, s generációk sora épp azzal a hosszú szarkalábbal vetette a betüket, mint

magá a mester: Streng Lipót.

Szigorú volt, szörnyen szigorú. A nád-pálca az ő idejében még nem volt detronizálva, s a „birka, barom” kifejezések még szalonképek voltak az iskola termében.

Streng úr büszke volt, hogy a rasekólt, a község nagytekintélyű elnökét, zsenge gyermekkorában nem egyszer elnadrágolta, s ez nem ártott meg annak, mert ime, a minap is deputációt vezetett a főispán elé, s mégis úri eleganciával tudott helyet foglalni a főispán fogadószobájában, holott... no. de a multak sebei hamar behegednek.

Akiket birkáknak és barmoknak nevezett: azok ma is... gabek és tüvekólok és más hitközségbeli potentátorok s a hitközségi közgyűléseken nem egyszer nagy tekintéllyel fel is szólalnak, és Streng úrnak igaza volt... alig látszik ma már meg rajtuk a jóslatszamba menő göromba elnevezés.

Braunberg József például, aki sohsem tanultra meg nála az írás mesterségét, két elemi után kimaradt az iskolából: dúsgazdag bórkereskedő lett, éveken át viselte a chevra elnöki tisztességét, szigorúan kiadta a chevra titkárának a rendeletet: „Wosz thün se verbessern, wosz ich schreib?! Merken Sie sich, so lang ich in Nagy-Dárda Chevre-Präsium bin, wird „Heint” mit e nün geschrieben, man sogt „Heint” ün nix „Heute, am dritten Jenner”, — tehát Braunberg József volt az, aki ifjú korában a bicskei samesz-állásra adta be pályázatát, de azt elnyerni nem tudta éppen írásbeli tudásának feltűnő fogyatékosága miatt... s Braunberg úr élete eme méla akkordjáról ilyen emlékezett meg: „Dósz ist mein Mazel, Herr Streng, dass ich bei Ihnen dosz Schreiben nicht erlernen hab gekennt, hätt' ich schreiben kennen, wär ich Samesz in Bicske — so bin ich Chevre-Präsium in Nagy-Dárda.”

De ne homályosítsuk el Streng úr érdemeit. Streng Lipót igen kiváló tanító volt. Különösen a német klasszikusokban való jártasságra mesterien tudta nevelni a tanítványait. Schillert és Goethet kevés helyen ismerték úgy, mint Nagy-Dárdán. Egy bócher tanult a nagydárdai rabbinál. Azt is be tudta avatni Streng úr a német klasszikus irodalom mélységeibe, s ott ült az ő discipulusa Schiller versei fölött, s a „Die Bürgschaft” című verset ekképen tanulmányozta, a talmudi melódia melankólikus hanglejtésével:

„Die Birgshaft = e Gebirg müz es sein...

Zu Dionys = epesz e Gaj; dem Tyrannen = e Gazlen; schlich = téke... tomer gekimmen; Damon = ách e Gaj; den Dolch = e Chalef; im Gewande = e Malbüs.” Így fejtegetve a vers szavait, amikor megkérdezték a művelődő bóchertől, mit csinál? „mit jelent e dallam? s mit beszél ez ének? e töprengő szózat s ez a lendülő lejtés?” — azt válaszolta: „ich tü Schiller verdatschen.”

S ugyanez az a bócher, Streng úr poézistani előadásain felbuzdulva, magá is ékes német verset írt, amelyben ifjúkora küzdelmeit ecseteli meghatóan, a sivár jelent, a koplalásban gazdag napokat, a vigasztalan jövődöt. A versnek refrénje és egyúttal címe is ez volt: „Das beste wäre abzureisen von hier...”

*Finstere Nächte, brenzelige Kerzen,
Iberall, iberall lumepige Herzen,
Lernen und lernen in Dárda und Pópe, (Pápán)
Und alles warum? für Nichts und für Schnóke,
Ein Tróger, ein Hordár wär ich viel lieber,
Als mit so viel Mühe einmal Rabbiner,
Wie wehe, wie wehe ist jetzedig mir! —
Das beste wäre: abzureisen von hier!*

*Die Neleken blühen draussen im Garten,
Mir blühet der Dalesz, mit duftet kein Braten,
Jeden Tag Bohndlach, heisst es gar Bohnen:
Dieselbigen Wolken auch morgen mir drohen,
Ich wäre zufrieden: wär ich ein Mahler,
Inmitten der Mahler wenn nur Nachtmahler,
Wie wehe, wie wehe ist jetzedig mir! —
Das beste wäre abzureisen von hier!*

S így folyt ez a megható vers vagy harminc strófán át, a visszatérő refrénnel: „Das beste wäre, abzureisen von hier! ...”

Streng Lipót tanító érdemei különben igazán elévülhetetlenekké váltak Nagy-Dárdán. A magyarosodásnak is lelkes apostola volt, s bár ő maga, a sziléziai származású, autodidakta tanító, még öreg korában is csak törve beszélt magyarul: különböző legmagasabb hatóságok részéről hozzá intézett elismerő oklevelek tanuskodtak róla, hogy a felvidéki magyarosodás egyik legeredményesebb munkása.

Tudott franciául, s a műveltebb dárdai zsidó családok körében: korai hajnali órákban francia órákat adott, s az öreg Grünberger, a malbis arumim egylet elnöke nagyon, de nagyon meg volt hatva, amikor egy péntek este az unokája, a templomból való hazatértekor úgy fogadta: „Bon Sabesz, grand-père...”

Fölötte tisztelték hát Streng Lipót tanító urat Nagy-Dárdán — csak egy kis hibája volt: még mindig nagyon szokimondó, göromba ember volt, holott már a hatvanötödik életévét taposta,

s ilyenkor már illett volna kissé megszelidülni, s nem mindig úgy beszélni érdemekben öszülő, előkelő hitközségi tagokkal és vezető férfiakkal, mintha még mindig az iskola padjaiban ülnének előtte. Jó, hogy a nádpálcáját elő nem szedi alkalomadtán, végighuzandó vele egyik-másik volt discipulus hátán!

Határozottan fumigálta a hitközség tagjait. Nem tartott sokat a kile bölcseinek eszéről — ő jobban ismeri őket. Szamarak!

Kételkedően mosolygott — apró szemeit vérforraló módon tudta fölillantani, bozontos szemöldjeiben száz gúnyos manó viháncolt, — ha a jótékonyak lelki nemességéről beszéltek, s amikor Grossmaul Móricz, a nagyvagyonú lisztkereskedő egy raushasónó napon, a templomban, a község meglepett zsibongása közben, új templom építésére 1000, sage: ezer koronát ajánlott föl — Streng Lipót bosszantó mosoly kíséretében jegyezte meg: „E Cházer e Hoor herausgerissen! Rozsnyauer Bischof werde ich sein, wenn Grossmaul das auch bezahlen wird.“

Vagy mit szóljanak ahhoz a kiméletlen szavához, amit Hartherz cedóke gabenak mondott, aki a Streng úr kedvenc okos ölebe fölött élcelődött, amikor téli időben kendővel takarta le kutyáját Streng úr. „Züwosz geben sie ihm e Talesz? Tomer kann der Hünd ach davenen?“ kérdezte Hartherz úr, a pocakját rengetve, jókedvű kacagással. Streng úr egykedvű nyugodtsággal válaszolt: Wenn der Hünd davenen könnte, wär er schon länkst Cedókegabe in Dárda!

Mindezekről eltekintve: kellő tisztelet egy kevés kilebeli dohogással vegyülten: környezte Streng Lipótot, az öreg zsidó tanítót.

A fizetése olyan kicsiny volt, hogy a rendes rituális böjtnapokat tetemesen meg kellett szaporítania, a családját nagy kinnal nevelte, két leánya volt még otthon, s kelengyét gyűjteni nem tudott nekik, vőlegényjelölt se igen közeledett az immár megvénült leányokhoz, cselédet nem tartott, a háznak gondjait áldott és jószívű felesége látta el — a leányok varrogattak, — de *kövedje* nagy volt Streng Lipótnak, a zsidó tanítónak. Ha köveddel jól lehetne lakni: Streng Lipótnak akkora pocakja nőhetett volna, mint a kis Hartherz cedóke gabe úrnak.

Igy robbant be egy nagyjelentőségű esemény Streng Lipót és a nagydárdai zsidó hitközség csöndes és esemény nélküli életébe.

A helybeli lap fölfedezte, hogy Streng Lipót szeptember havában a dárdai hitközségnél való tanítóskodásának negyvenedik esztendejét tölti be.

A tanfelügyelő elismerő oklevelet intézett Streng Lipóthoz, a haza és a közoktatás szolgálatában, kiváló eredményekben dús működéséért. Magasabb helyen is meglátták érdemeit, megkapta az ezüst érdemkeresztet. A főispán egy rendkívül meleghangú levélben üdvözölte, a heti-

lap az életrajzát hozta s egyben azt írta: „értésülésünk szerint a dárdai izraelita hitközség nagy ünnepekkel készül megülni az érdemes, öreg tanító jubileumát.“

— A fene vigye el ezt a skriblert! — mondta dühösen Buchbinder Nátán, könyvkötő, a tanügyi osztály elnöke. Mindjárt mondtam: a hitközségnek elő kellett volna fizetni a lapjára. Most megbosszulta magát. Ez pénzbe fog kerülni.

Nem lehetett előle kitérni. A jubileumot meg kellett tartani. Az előkészületeket meg kellett tenni.

Közgyűlést hívott hát össze a rasekól. Sokan elmaradtak a gyűlésről, ezek azt mondták: „én nem akarom szavazatommal támogatni a község anyagi romlását.“

Az egybegyűltek többsége is ezen a nézeten volt, de úgy vélekedtek: valamit mégis csak kell csinálni.

Blau, a másodgabe és szobafestő azt indítványozta: fessék meg az arcképét a tanácsterem számára. Hartherz úr azt mondta rá: „Kostet auch Geld! Ich hab' genug, wenn ich ihm lebendig sehen muss.“

Lévai Tibor, a gazdasági előjáró azt javasolta, félénken ugyan, de mégis javasolta: „talán valamivel hozzá kellene járulni a lányok kelengyéjéhez — indítványomhoz különben nem ragaszkodom.“

Cvikkeres, rókaképű emberke emelkedett most szólásra. A hitközség ravaszdi titkára.

Fromm Jakab, a chevra pénztárosa elég hallhatóan odaszólt a szomszédjának: Kalb Dávidnak, a chevra jótékonyági előjárójának: „Er ist doch evade ein Ázesz pónem erster Klasse; Sie werden ihn doch gleich hören.“ S hamarsan elmondta a szomszédjának, hogy hogyan jutott Hüpfner Bertalan, a község titkára az „Ázesz Pónem erster Klasse“ címéhez.

Budapest felé utazott egyszer Hüpfner titkár úr. Kotesó állomáson beszállt hozzá a harmadik osztályú kupéba, az élceiről híres kotesói öreg rabbinus.

Hüpfner titkár, amilyen ázesz, nem állhatta meg, hogy észrevételeit meg ne tegye a rabbi utazására.

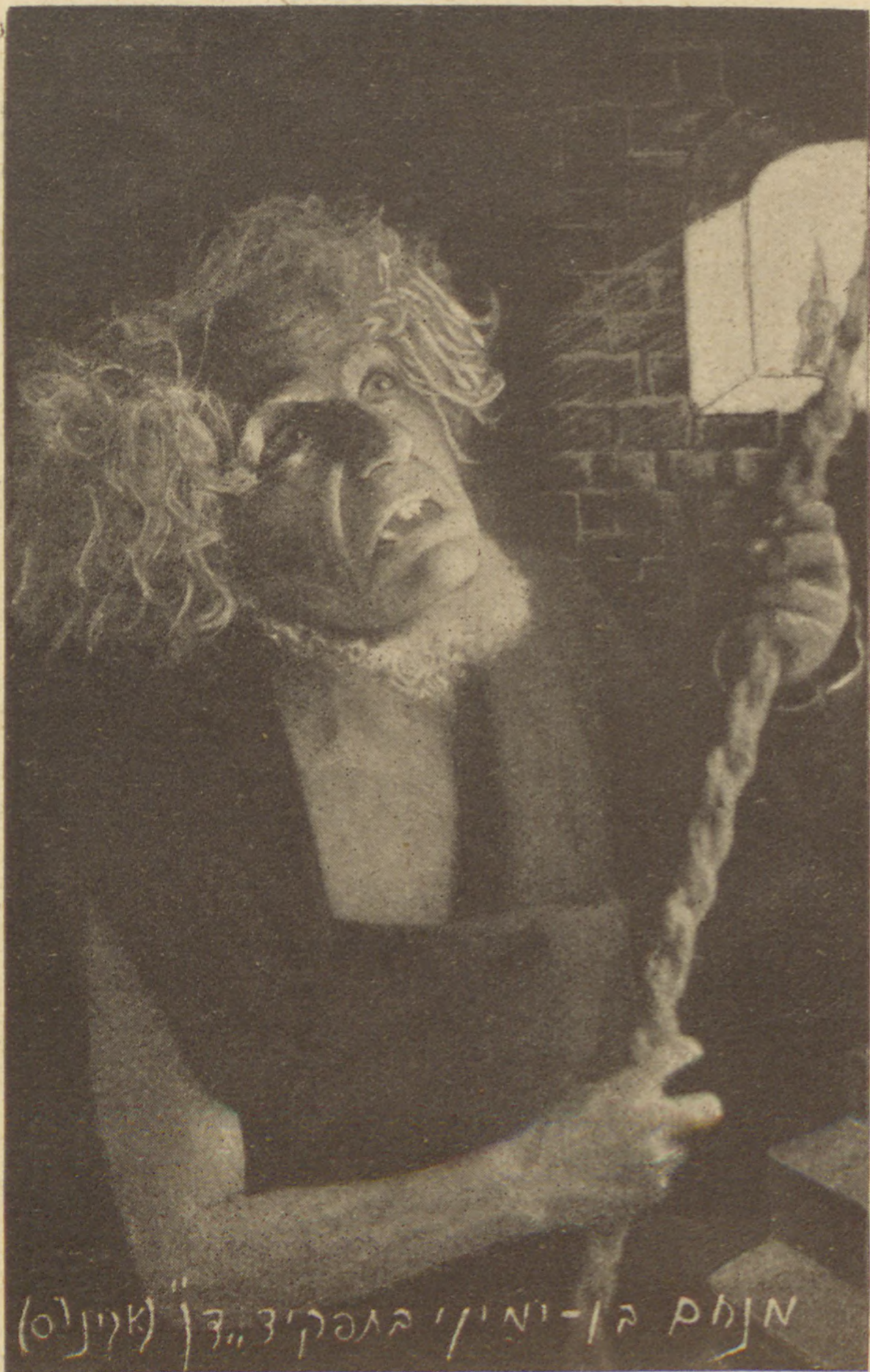
— Das passt doch nicht, Herr Rabbiner, dass Sie, das geistliche Oberhaupt einer Gemeinde dritte Klasse fahren.

Amire az öreg rabbinus így felelt Hüpfner úrnak:

— Sehen Sie: es gibt dreierlei Klassen Rabbiner. Erstklassige Rabbiner sind die Rabbiner grosser Gemeinden. Der Budapester, der Wiener, der Szegediner Rabbiner. Die fahren: erste Klasse. Dann giebt es Rabbiner zweiter Klasse: der Bisztricer, der Silleiner, der Turóczer Rabbiner. Die fahren: zweite Klasse. Dann giebt es endlich arme Rabbiner, die in kleinen Gemeinden Leben, Rabbiner dritter Klasse. Ich bin so ein

Rabbiner dritter Klasse. Darum fahre ich in der dritten Klasse. Sie aber, Hüpfner, Sie sind doch ein Ázesz-Pónem erster Klasse, *warum fahren Sie: dritte Klasse?!*

Hüpfner titkár úr tehát általános megbotránkozásra szót emelt. Hallatlan arrogancia, már maga a pusztá tény, hogy a hitközség fizetett embere, „ein Domestik“ egyáltalában beszélni merészel a kólban. Hát még ahogyan beszél, és amit mond: hogy hát a hitközség becsületbeli kötelessége, hűség, negyven éven át működő tanítóját, jubileuma alkalmából a legfényesebb anyagi jutalomban részesíteni; hogy eddig, negyven éven át, úgyis éhbéren hagyták nyomorogni; hogy egy kőművesegéd egy hónap alatt többet keres, mint ez az érdemes, öreg tanító egy éven át; hogy hát csak ennyire becsülik gyermekeik nevelőjét?! hogy ő maga egy havi fizetését ajánlja föl a jubileumi ajándékhoz való hozzájárulásképen; hogy „középeurópai“ szégyen lenne az üres kézzel való tüntetés, s hogy végül bízik — bár sok oka nincsen rá — a község jobb belátásában, mert ellenkező esetben Nagy-Dárda zsidó hitközsége nevét Nagy-Kélev címre cserélheti föl.

Menachem ben Jemni jeruzsálemi moziszinés

— Was hab' ich gesagt — fordult Fromm Jakab a szomszédjaihoz, — ein Ázesz Pónem erster Klasse.

S menten föl pattant a székéről, s Hüpfner titkár ellen kérlelhetetlenül megtorló indítványt jelentett be. Um so mehr — tette hozzá, — mert világos, hogy Hüpfner titkár az ő küszöbön levő saját jubileumára gondolt, — tíz éve nyomorítja a hitközséget, — amikor ezt az „unerhört frech“ javaslatát megtenni szemtelenkedett.

Zajos helyeslés után Hüpfner titkárnak jegyzőkönyvi megrovást szavazott meg a közgyűlés.

Valaki aztán azt a bátortalan indítványt tette: festessék ki a tanító úr egyik szobáját. Kitént, hogy az a valaki Patzer piktor volt. Lehurrogták.

Általános volt a tanácstalanság, a zavar. Káromkodó szavak röppentek szerte: hogy a fene egye meg azt is, aki ezt a jubileumot kitalálta, azt is, aki megérte, azt is, aki ezt a gyűlést egybehívta. Az ellenzék egyik vezetője kiabálta belé a zajba ezt a megjegyzést. Az elnök erélyesen megrázta a csengőt, széksértésért az eljárás megindítását határozatképen, szavazás mellőzésével kimondotta, s amikor az ellenzék harcias vezetője kijelentését, dacára ennek, megismételte, hogy a fenének is jobb dolgot kíván, mint ilyen előljáróság megemésztését — a rasekól becsöngette a hitványdongájú, panaszosképű, alacsonytermetű sameszt, s azt a rendeletet adta ki, hogy azonnal vezesse ki a teremből az ellenzéki krakélt. A poszka kis samesz aggódo hunyorgással nézte végig a markoskezű, döheralakú, hatalmas ellenzéki matadort, az ajtóig hátrált, s onnan szólt be félénken, de áthatóan sipító hangon a dühödten hadonászó ellenzéki Kórachnak: Raufer Gábornak:

— Kommen sie heraus, Herr von Raufer, man ruft sie.

Hirtelen csönd állott be. Mintha kettévágták volna a zajt, a zsibongást. Mintha olajat öntöttek volna a háborgó tengerhullámokra.

Scharfkopf Benő, a község bölcse emelkedett szólásra. Fűszerkereskedése volt valamikor a főtéren „a három durrantóhoz“, de már jóideje nyugalomba vonult, a legidősebb fia vezeti az üzletet. A fáma azt mondja róla, hogy doktornak készült, prágai egyetemet járt ifjúkorában, csak egyetlen alapvizsga és három szigorlat hiányzott még, s „Doktor der Medicin“ lett volna belőle, de Scharfkopf Benő idejekorán arra a tapasztalatra jutott, hogy okosabb és emberszeretőbb dolog, cukrot meg más egyéb édességeket árulni a szenvedő emberiségnek, mint mérgeket és gyógyszerári koktumokat, a cukortól legföljebb hasfájása lehet valakinek, de a patikaszerektől a hasfájásból is tifusz és más egyéb nyavalya származhatik — benősült hát a „három durrogóba“, nagy tekintély lett belőle, rasekól is volt két cikluson át, s a szavait minden gyűlésen olyan áhí-

tattal hallgatták, akár a menybéli kinyilatkoztatást. Ritkán beszélt, de ha beszélt, — rendszeren a legnagyobb tanácstalanságok idején, — mindig kihúzta a megfeneklett hitközségi vehikulumot a degeszből. Gyér, ősz hajzattal fényeskedő széles koponyája most is ragyogott a megszülemlő bölcseségtől, tömpe orrára megfontoltan ráillesztette a mutatóujját, apró szemeiben az ágaskodó géniusz lobbantott ravasz lángocskákat...

— Csönd, uraim — mondta megfontolt, ünnepélyes hanglejtéssel. — Ne izguljanak, a csöndes pohár víz is kicsordul, ha csak egy cöppel is többet öntenek beléje, mint amennyi belefér. Azt mondja a latin: „Qui bene distinguat, bene docet,” „aki jól disztíngvál, jól tanít.” Disztíngváljunk hát. Kettős az akaratumk: *először* anyagilag szeretnők jutalmazni Streng Lipót, tanító urat. *Szeretnők!* de kérdem, az olyan ideális férfiak, mint Streng tanító úr, akinek külömben is hivatása az ideálok ápolása, a gyarló Mammon elismerését áhítják-e? Van-e nekümk annyi pénzümk, hogy az ő halhatatlan érdemeivel szemben táplált elismerésümknék csak némiképen is kifejezést adhatnánk? Nincsen annyi pénzümk. De nem is kell, hogy legyen. Streng Lipót tanító úr meg fogja érteni, hogy mért nem adümk? meg fogja érteni, hogy van valami magasztosabb jutalom is, mint a csengő, hitvány érc — s ez az erkölcsi elismerés. Disztíngváljunk tovább. Igen az a *második* érték, amit mi adhatümk: a mi erkölcsi elismerésümk. *Mindenekelőtt, elsősorban és egyedül ezt a mi erkölcsi kincsümket* vigvük elébe. Ebből azonban adjümk bőven, telt marékka. Tehát *pro primo: anyagiakat* ne adjümk, *pro secundó: erkölcsieket* annál többet.

Zúgó, lelkes helyeslés fogadta a kile bölcsének szavait. A tömegeből lelkes felkiáltások váltak ki: Ein Klassiker! Ein Slajme Hamelech! Ein Resztótelesz! Ein Deák Ferenc! Zuckersüsöz ein jedes Wort! Die Zunge még man ihm vergolden! E Marmormonüment ist zu wenig für ihm.

Scharfkopf Benő indítványja egyhangulag elfogadtatott, számára jegyzökönyvi köszönet szavaztatott, beszéde egész terjedelmében a hitközség jegyzökönyveiben örök időkre szóról-szóra följegyeztetni rendeltetett, s a jubileumi hitközségi deputáció szónokául ő választatott meg.

Igy virradt föl a jubileumi nap, Streng Lipót tanító negyven éves működésének ünnepnapja. Szeptember 14-én, szlichesz első napján. A kora hajnalban, a templom őszi hangulatában fölzendült első harsonaszó amúgy is meghatott hangulatba ringatta a lelkeket — déli 12 órakor ünnepélyes menetben, ünneplő feketébe öltözötten indult meg a hitközségi deputáció, Streng Lipót, a jubiláns tanító háza felé.

Scharfkopf Benő volt, a közgyűlés határozatának megfelelően, az ünnepi szónok.

Scharfkopf Benő megreszelte a torkát, egyet-

Rabbi Mózes Glaser, a Jeruzsálemben elhunyt kolozsvári főrabbi

kettőt köhintett, s az ünnepélyes csöndben beszélni kezdett:

— Szeretett Mester! — mondta gyönyörű bevezetés után, amelyben az ünnepeletnek a közoktatás, a haza, a felekezet körüli hervadatlan érdemeit ecsetelte könyfakasztóan, — szeretett Mester! nem hiú kincseket rakümk Elébed, de a szívümk aranyát. Őszintén megvallom: *kettős* indítványt terjesztettek hálás tisztelőid a közgyűlés tagjai elé. Meg kell vallanom: kettős indítványt, hiszen Te bizonyára hallottál róla. Nos hát én az *elsőről* nem is beszélek, az nem méltó Hozzád, az nem méltó Hozzáümk. Pénz, vajjon — hogyan is lehetne mértéke a Te hervadatlan érdemeidnek? Hát ne is beszéljümk többet róla. Félek, hogy megbántalak. Nem! nem! pénzt azt nem hoztümk a Te prófétai szerény lelkednek. De beszélek a *másodikról*. A mi nagy, nagy, kifejezhetetlen *erkölcsi* elismerésümket tesszük Elébed. Múló vagyon ezzel föl nem ér, örök hálánk ezt a *második*, de szent kincset hozza ma Eléd...

A lelkes éljenzés elcsittulta után Streng Lipót, a jubiláns tanító imígyen válaszolt a meghatott küldöttségnek. A bozontos szemöldjei, mint két riadt mókus, rebbentek a homloka fölé ráncolva, a hangja olyan repedten kongott, olyan fanyarul, mint valami léket kapott újévi harsona.

— Kettős elismerésről beszéltek Önök, uraim, hozzám. Az *elsőt* nem hozták, a *másodikat* annál bőkezűbben. Az *elsőt* nem is említik, a *másodikat* annál bőbeszédűbben. Engedjék meg, hogy ennek hallatára egy kis anekdotát mondjak el Önöknek:

Kornbaum Lázárnak, egy szülővárosombeli zsidónak, valahogy úgy fordult a sorsa, hogy Pá-

risba kellett utaznia. Elutazása előtt így szólt a kile egyik műveltebb emberéhez, a Steiner Lipóhoz:

— Steiner úr, én a jövő héten Párisba utazom. Szeretnék ott egy jót mulatni is. Hol lehet Párisban mulatni?

A Steiner Lipót erre azt mondta Kornbaumnak: annál nincsen egyszerűbb, elmegy a Tabarinba vagy a Moulin Rouge-ba, ott igazán nagyot mulathat.

— Igen ám, — de hogyan tudom én meg Párisban, hol van a Moulin Rouge, vagy az a Tabarin? — aggodalmaskodott Kornbaum, — mikor én egy szót se tudok franciául. Ki fogja nekem megmondani Párisban, merre van az a Tabarin?

— Az is nagyon egyszerű — válaszolt a Steiner Lipót, — csak két rövid francia mondatot kell megtanulnia. Maga elmegy Párisba, odaáll egy nagy tér kellős közepébe, ott vár, vár addig, amíg majd jön egy franciaszakállú úr. Ha az jönni fog, — hiszen sok ilyen franciaszakállú úr él Párisban, egy csak jönni fog, — maga odamegy hozzá, s megkérdezi tőle így, ezzel az első mondattal: „*Monsieur, où est le Tabarin?*!” (Uram! kérem, merre van a Tabarin?) Erre majd az a franciaszakállú úr megmutatja magának, hogy merre van a Tabarin. S aztán jön a *második* mondat. Azt fogja maga mondani: „*Je sais déjà, où est le Tabarin!* (Most már tudom, hol van a Tabarin!) S aztán elmegy és mulat Párisban kivilágos kivirradatig.

Kornbaum Lázár csakugyan elment Párisba. Csakugyan megállt egy nagy tér kellős közepén. Várt... várt... várt egy félórát, várt egy órát, várt másfélórát. A várvavárt francia nem jött. Végre, végre fölmerül a láthatáron egy magas, elegáns, franciaszakállú úr, egészen olyan, amilyennek Steiner Lipót otthon leírta.

Nagy izgalommal rohan hozzá a mi Kornbaum Lázárunk, hogy a sokáig magolt francia mondatokat intézze a várvavárthoz. De nagy izgalmában nem az *első* mondattal kezdte, hanem mindjárt a *másodikkal*, s azt mondta a franciának: „*Je sais déjà où est le Tabarin!* (Most már tudom, hol van a Tabarin!) Amire a magas, előkelő, várvavárt, franciaszakállú úr egy pillanatig csodálkozva nézett Kornbaumra, aztán egykedvűen vállat vont, s azt mondta a meglepett Kornbaumnak:

„*Derfrád bin ich!*”

Szólt a francia és tovább ment, s faképnél hagyta Kornbaum Lázárt. Páris kellő közepén.

— Önök is Uraim — fejezte be beszédét Streng Lipót, a jubiláns tanító, — mindjárt a *másodikon* kezdték. Az *elsőt* elfelejtették. Én is csak azt mondom, amit az a párisi francia:

„*Derfrád bin ich!*”

NAP-NAP UTÁN.

(Bródy László verseskönyve, megjelent az Athenaeum kiadásában.)

Nem tudom, dicsőségére válik-e a költőnek, ha megállapítjuk, hogy a későbbi termése érettebb az előbbinél. Különösen nem, ha lírai költőről van szó. Hiszen a lírában, az igazi lírában, a frisseséget, a rügyek harmatosságát, a még ki nem fakadt bimbók előreérezett illatát tudjuk a legjobban élvezni. Mind-ezek azonban nem szoktak eltűnni a vérbeli lírikusnál, még akkor sem, ha az egy bizonyos ifjusági koron már át is haladt. Így hát egész bátran megállapíthatjuk azt, hogy Bródy László eme harmadik versesgyűjteménye érettebb az előbbieknél.

Bródy László sohasem adott nekünk éretlen gyümölcsöt. Első versei is formailag épűgy, mint tartalmilag kész versek voltak. Legfeljebb csak azt lehetne mondani róluk, hogy fiatalosabbak voltak, mint a későbbiek.

A „Minnesänger“-ek útján haladó költő, szívében hordva a szerelem mámoros-kínos fájaldalmát és tűnő boldogságát, fel-felsőhajt most is néha életörömében:

*Százsorszép nyit a kertbe' lenn
ezerjő kint a réteken.
Kis csigabiga a házában,
szivemben örök szerelem!*

De van ebben a hangban már valami abból, amit férfihangnak neveznek. Már kell hogy biztassa saját magát is, hogy szívében örök a szerelem. Mert busuló bojtár ő már, aki „nekidül egy vén fának és bojtárja az éjszakának“. Ez a fájdalom a férfi fájdalma, aki ha elvesztette szerelmét, nem talál, vagy nem is keres vigasztalást, csak a hitben:

*Elveszett kedvem Rózsám, álmom,
De hitem ég, lámpám világít;
A síromat majd megtalálom.*

És ebben a hitben továbbhalad a költő és az útja egyenesen az Istenhez vezet, az ő régi jó Istenéhez, akihez mindig oly közel érezte magát:

*Ha elszáll csók, gőg ámbrafüstben
és sápadt már a szánk,
Fehér menettel jön az Isten,
ő halkan vár reánk.*

És jaj be fáj neki, ha „néha be nem fogadja az ég“ sem, mert ő „a bélyegesek kürtöse“, aki „már ezer meg ezer éve fut s leköpi a csőcselék“ és úgy áll itt, mint „árva fa a hegytetőn“, de kitör belőle az öntudatos, büszke vándor éneke:

*A házamat futóhomokba verem én.
De az enyém! az enyém!*

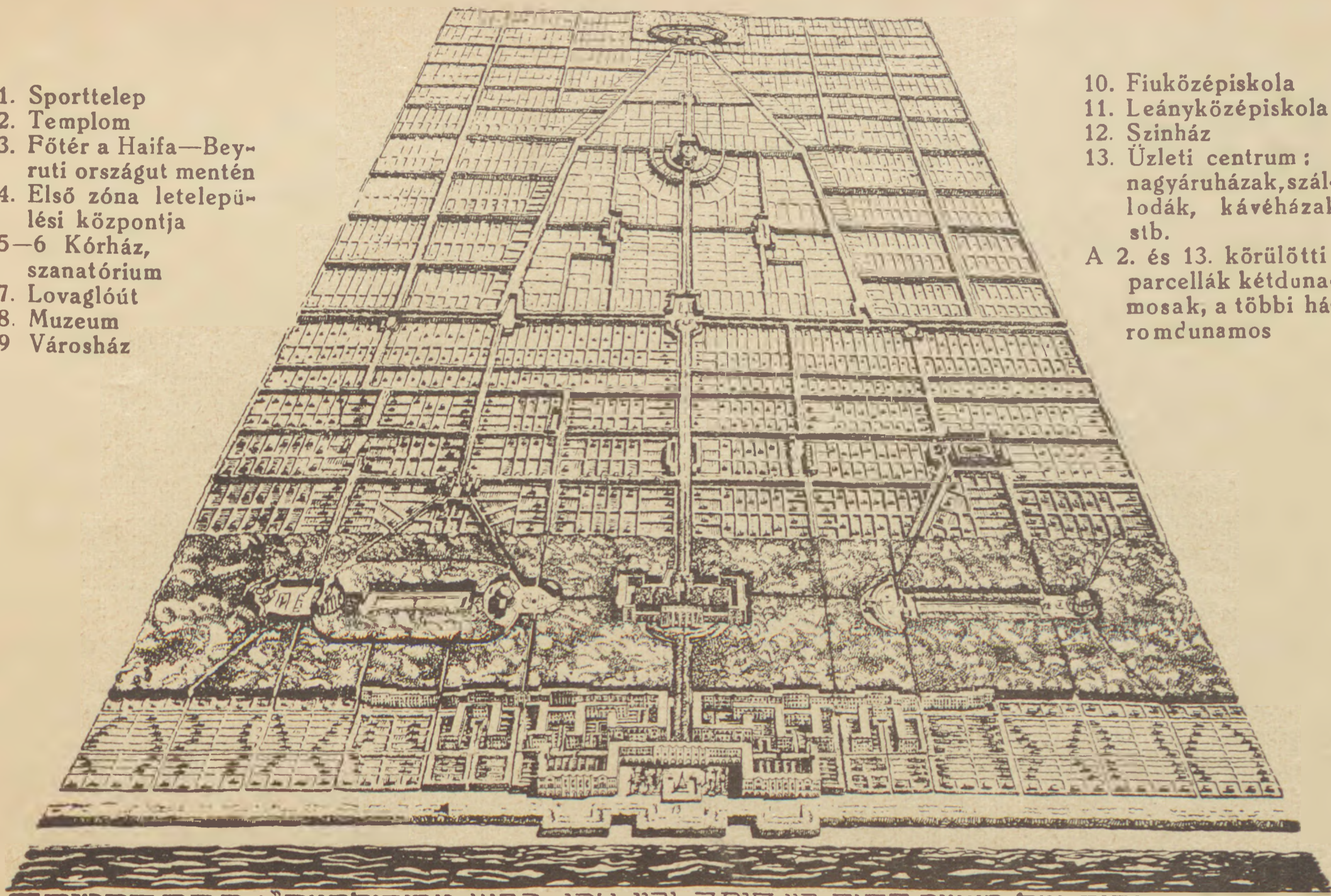
Elmulott az ifjuság, elhervadt a szerelem, „napkergeti a napot“, de megmaradtak, akik:

*jövendők útjait verik,
verik már ezredévek óta,
s verik még ezredévekig*

és megmaradt az Isten, a költő Istene és megmaradt a költői szív, melynek az útkövezők kalapácsa a legszébb zenéket muzsikál, zenéket egy készülő útról, melyen ha kérdezi a kocsis, hogy „hova?“ akkor a költő forrón suttozja: Mennysországi!

Holder József.

1. Sporttelep
2. Templom
3. Főtér a Haifa—Beyrut-i országút mentén
4. Első zóna letelepülési központja
- 5—6 Kórház, szanatórium
7. Lovaglót
8. Muzeum
9. Városház

10. Fiúközépiskola
 11. Leányközépiskola
 12. Színház
 13. Üzleti centrum: nagyáruházak, szállodák, kávéházak stb.
- A 2. és 13. körülötti parcellák kétdunamosak, a többi háromdunamos

חכמת החיים של מישור החוף בין חיפה ובין עכו. קבוץ טרנסלבוניה: פרספקטיבה

ERDÉLYI ZSIDÓK VÁROST ÉPITENEK PALESZTINÁBAN.

A háborút követő nagy zsidó renaissance-mozgalom Erdély zsidóságánál termékeny talajra talált. A népi és nemzeti megújulás hatása alatt kulturális intézményeik egész sorát építették ki és vállalva annak az útnak következményeit, amelyre léptek, a legintenzívebb módon kapcsolódtak bele az ősz-ujhaza felépítésének embert és pénzt kérő munkájába. Az erdélyi zsidó nemzeti mozgalom fáradhatatlan megszervezőjének, dr. Weissburg Chaimnak minden akadályt legyőző energiája létesítette 2 év előtt az erdélyi falut az „Emek“-ben Palesztina legtermékenyebb földjén, ahol többszáz boldog ember teremtette meg a kapcsolatot Erecz-Israel és régi hazája között és a kezdet nehézségein diadalmaskodva ma már munkája megérdemelt gyümölcseit élvezzi. Ennek a fáradhatatlan energia-embernek sikerült megteremtenie a lehetlent és Erdély zsidósága eddigi munkáját megkoronázva várost épít Palesztinában.

A haifai öböl közepén, Palesztina nagyjövőjű kikötőjének közvetlen szomszédságában, ahol az angol világbirodalom eminens érdekei a zsidó nép évezredes álmával a legszerencsésebben találkoznak, fog az erdélyi zsidók városa „Cur-Salom“ (Békevár) felépülni. A Földközi tenger partján több mint 2 km.-es arcvonalon húzódva, a háttérben a festői szépségű Karmel által védve néhány év múlva egy új Tel-Aviv fogja az érkező utasokat fogadni.

Az angol kormány tudvalevően elhatározta, hogy Haifát a Földközi tenger keleti partvidékének egyetlen természetes kikötőjét, nagyszabású kikötőjévé fejleszti, amelyen keresztül fog Kelet és Nyugat forgalma lebonyolítást nyerni. Haifa lesz Azsia kapuja Európa részére és Haifán keresztül fognak Kis- és Elő-

Azsia eddig hozzáférhetetlen természeti kincsei kikapcsolást nyerni és piacot találni.

„Cur-Salom“ alapítói szerencsés érzékkel még az angol kormányának a haifai kikötő kiépítése ügyében tett hivatalos nyilatkozata előtt — ennek a fontos területnek legszebb pontján városalapítás céljára 6000 dunam földet szereztek meg az American Zion Commonwealth telepítő társaságtól és ennek a területnek elhelyezése, illetve parcellázása céljából megalapították a Cur-Salom Korlátolt Felelősségű Szövetkezeti Társaságot Haifa székhellyel és cégbejegyzéssel az ottani törvények követelményei szerint. Ez az első város Palesztinában, amelyet előre megállapított terv szerint, a közölt térkép alapján építenek. A város 2 és 3 dunam nagyságú parcellákra van felosztva és mindenki saját jövőbeni terveinek megfelelően választja ki azt a helyet, ahol existenciáját megalapítja.

Cur-Salom területének legnagyobb része már elhelyezést nyert Erdély zsidóságánál, amelynek olyan rétegei kapcsolódtak bele az akcióba, akik eddig a zsidó nemzeti iránytól teljesen távoltartották magukat. Így a közgazdasági és kulturális téren vezető szerepet vivő, asszimilánsnak nevezett, aradi zsidóság vette ki legintenzívebben részét, felismerve az idealizmus és reális közgazdasági érzék szerencsés kiegyenlítődsét ebben a kérdésben. A Cur-Salom Szövetkezeti Társaság erdélyi főirodája Aradon van és a társaság igazgatóságában és egész vezetőségében Erdély zsidóságának közgazdasági vonatkozásban és a zsidó közéleti munka terén legjelentősebb vezetői vesznek részt és teljes idealizmussal dolgoznak azon a történelmi feladaton, amely nagy jelentősége mellett hivatva van ezer és ezer családnak biztos és nyugodt existenciát adni. A magyarországi érdeklődőknek Beregi Ármín mérnök, a Palesztina Hivatal vezetője (Budapest, VI. Podmaniczky-u. 29) ad felvilágosítást. *Pető Tibor.*

REGÉNY

SASS IRÉN: ÉNEKEK ÉNEKE

A zarándokok végre beérték őket. Inkább kíváncsian, mint megilletődve néztek a halottra. Megszokott dolog volt, hogy a hosszú zarándok út alatt itt is, ott is elhullt egy-egy, mielőtt a szent várost elérte volna. Az országút két oldalán, mésszel bekerített négyszögek jelezték, hogy alattuk Istennek jámbor gyermeke porlad, aki már nem tudta a szentélyig elvinni áldozatát.

Néhány férfi félrevonult Júdával és beszélgetésbe kezdett vele.

A nők Sulamit drága ruháját nézték, amely megtépve és beszennyezve elkeveredett az út porával.

Sulamit felnézett. Láta maga körül az aszszonyokat, de csak oly halványan, mintha sűrű fátyol lett volna szemei előtt:

— Ha volt valaha anyátok, aki szeretett benneteket nővéreim... sírjatok velem... Nincs többé anyám! Nincs többé anyám!

Sulamit fájdalma oly mély és megrázó volt, hogy a nők mind sírni kezdtek. Anyjukra és gyermekeikre gondoltak, az életre, mely minden nap kezdődik és mindennap bevégeződik. Szívök remegéssel telt meg, tudatlan, állati remegéssel, mely mindig elfogja az embert a nagy titkok küszöbénél.

Joszéf Tepper (Tel-Aviv): Jeruzsálem látképe

Azután Júda s néhány férfi közeledett a halotthoz.

Megragadták s a magasba emelték.

Az út szélén két fiatalember már hevenyészve, gyorsan bontotta a földet. Tempósan, nyugodtan dolgoztak, mint a mezőn.

Sulamit a halottba kapaszkodott:

— Mit akartok tőle? Hová viszitek?

Azt még érezte, hogy az érzéketlen idegeknek halk imákat mormolva, egy darabon maguk után húzták a földön, azután karjai elernyedtek, szeme lecsukódott. Nem látott, nem hallott többet.

Júda az elföldelés után azonnal megindult az ájult Sulamittal. A zarándokcsapat lassan kigyózott ismét a cél felé, a váratlan esemény múló izgalmairól fecsegtve.

Sulamit szépségéről és Júda díszes hintájáról több szó esett, mint magáról a gyászszeszetről.

A tömeg minden eseményből kiválogatja azt, ami izgékony képzeletére szórakoztatóan hat.

S a szépség és gazdagság mindenkor megtalálja a szükséges érdeklődést.

Midőn a többiek már elhaladtak s a menet végén kullogó zarándokok is ötven-hatvan lépésnyire voltak a frissen meszelt sírtól, egy karcsú, fiatal férfi lépett elő a kiugró sziklafal mögül. Onnan nézte végig Marianne temetését és Sulamit megrázó fájdalmát. Minden tagjában remegve borult le a földre, könnyei végigpatakozott szép fiatal arcán, mely tiszta és ártatlan volt, mint egy gyermeké:

— Marianne — zokogta egyedül az alkonyuló ég alatt, — szeretem leányodat, akit nem nekem szültél... Megvallom itt, hogy szeretem olyan fájdalommal és lemondással, ahogy még ember nem szeretett e földön... Vágyódom és sóvárgok az édes lény után, akit testeddel tápláltál, szíveddel melengettél, lelkeddel dédelgettél... De amilyen messze te vagy halott aszszony az élettől, oly messze vagyok én a szerelemtől s ahogy néked nincs reményed többé a nappalokra és éjszakákra, úgy nincs nekem reményem a nyugalomra és üdvösségre... Halottak vagyunk mindketten... Isten adjon békét néked, aki anyám lehettél volna, hiszen sohasem volt anyám... Jiszgádál, vöjiszkádás...

Széttárt karokkal, tiszta szájával a földre tapadva hosszan, hosszan zokogott még a szerelmes pásztor...

*

A Jeruzsálemig tartó út alatt, hiába fáradozott Júda azon, hogy Sulamitot életre keltse. Oly mozdulatlanul feküdt a leány, hogy Júda olykor nyugtalan aggodalommal hajolt föléje és remegve hallgatta szívverését. A szív halkán, egyenletesen dobogott.

A juhok kapuján léptek be Jeruzsálembe és azonnal a legnagyobb forgalom közepén találták magukat. Egy gigantikus, forgó színpolt volt a város, asszonyok rikoltó öltönyeitől virágzó és ezerszer-ezer emberi hangtól zsongó. Az épületek sora, mintha játék és hab lett volna a napsütésben a szentély oszloperdeje és aranyteteje, mint egy kőbe épített álom. Sulamit mindebből semmit sem látott.

És nem látta a testőrei között haladó Salamon király vakító pompáját sem, sem biborban és aranyban fénylő kíséretét, sem — Ávrim herceget.

Ávrim-Radmesz herceg a király sógora volt, a fáraó fia és Salamon első feleségének öccse. Egyiptomi fényben úszó palotájában, szinte királyi hódolat közepette élt, hatalma és udvartartásának fénye Salamonéval vetekedett. A herceg szeme mélyen és erősen rátapadt az alvó Sulamitra.

A herceg kamarása, Benjámín ben Isachár észrevette ezt a pillantást.

— Szép az az alvó leány, hercegem — mondta az udvaronc tapintatos hangján, s mikor a herceg mosolygott, gyorsan utánatette:

— Mint a királyi testőrség főparancsnoka, bármikor színed elé rendelheted Júda ben Szirachot, ki egykor maga is testőr volt...

Radmesz elégedetten mosolygott... és bólintott.
(Folyt. köv.)

„VIGAJLOM“ VAGY MŰVÉSZET.

„Ich möchte etwas pikánsat erleben“, mondták szellemesen a nyáron egy pesti mulatóban. Az asztalok körül széles arccal derültek az emberek. Milyen vicces. Milyen jó zsidó viccek. Egy fajvédő ujság mindjárt rá is mutatott, hogy ilyen a zsidó szellem sajátos, alantas humora. Mert hát nemdebar, az a zsidó szellem, hogy „Megy Kohn a vonaton“ és „Rebeka, te ganef.“ És milyen tréfás jó zsidó dolog az is, ha azt mondják vigalom helyett, hogy „vigajlom“. Meg lehet pukkadni a nevetéstől...

Ha körültekintesz a nézőtéren, csak mosolyt látsz mindenütt. Sehonnan nem sötétlik egy haragtól és szegyénytől pirosuló arc feléd. A zsidó önérzet úgy elaludt, hogy kéjes csiklandozással nevetünk, ha a legostobább torztükröt tartják elének.

Az Istennel társalkodó próféták, a gettó rabbijai vagy a csodatevő Bálsém biztosan nem eféle viccek mellett mulattak. A zsidó lélek még a XVIII. században is mély legendákat termelt Isten-közelségbe jutott chászidokról.

A zsidó vicc születési ideje alighanem az a kor, midőn a zsidó elhagyta gettója és büszke hagyományai várát, de még nem volt ideje hozzá, hogy a rászakadó

emancipációban — amelyben átvette a „felszabadító“ nép értékeit, hogy a zsidó másodrendű fajta — újra kiegyenesítse a zsidó derekát. Mert *a zsidó viccet egy önérzettelen nép termelte ki*, egy nép, amely nevésegesnek tartja önmagát és amelyet nevésegesnek tartanak. „Kohn megy a vonaton“, kezdődik az adoma és már mosolyra áll mindenkinnek a szája. Mert *Kohnnal csak valami komikus eset történhetik*. Éppúgy, mint a másik megvetett magyarországi néppel, a cigánnyal.

A zsidó vicc annak a lelkiállapotnak a szülötte, amelyet *ezej-izmusnak* nevezhetnénk. *Schnitzler* beszéli el a „Der Weg ins Freie“-ban a klasszikus ezej-viccet: Kohn megy a vonaton, meleg van, hát leveti a cipőjét. Egy állomáson azonban ragyogó, elegáns huszárfőhadnagy száll a fülkébe. Kohn ijedten felkapja a lábbelijét. Pár pernyi hallgatás után a tiszt megszólal: „Mondja kérem, mikor lesz pészach?“ „Ezej, pészach!“ — felel Kohn és a cipőjét megint ledobja.

Vakító világossággal és szellemes tömörséggel mutatja meg ez az anekdóta, hogy a zsidó átveszi az antiszemitizmus látásmódját és maga sem tiszteli magát. Nem mind a zsidó. A vallási hagyományai közt élő vagy a népi öntudatára ébredt zsidó mentes ettől a veszedelemtől, csak az asszimiláció első lépéit botorkáló zsidó esik belé. De az önbecsülés a morál legmélyebb alapja. Akiből kiveszett a maga méltóságának, emberi önérzetének érzése, az nem érezhet megaláztatottságot és szégyent, ha hazudik, azt nem lehet megmenteni a legcínikusabb elvtelenségtől.

Jaj annak a népnek, amely nevésegesnek tartja magát. A göcseji nyelvjárás még jóval távolabb van a magyar irodalmi nyelvtől, mint az a jidlirozó zsidómagyarság, amely egyébként csak a holdban létezik: lám a magyar mégsem nevet rajta. Érdekesnek tartja és tisztelettel közeledik hozzá. Egészséges népi ösztöne nem kapható a perverzítésra, hogy odaálljon röhögni önmaga fölött.

Igaz, a zsidó viccek nagyon jók. Bizonyosságai annak, hogy a zsidó szellem a legszomorúbb eltörpülésében is tud értékeset alkotni.

Mégis: veszedelmei a zsidóságnak. Nem szabad ezeknek a vicceknek a torztükrén szemlélnünk magunkat, ha ki akarunk gyógyulni az ön-megvetés betegségéből. A nyugati zsidóság betegségének, amely pusztítóbb, mint a numerus clausus, csálhatatlan tünete, hogy nevetni tudunk még az ordenaré, sivár „vigajlom“-vicceken is.

De ki kell gyógyulnunk az ezejizmusból, ebből a halálos morbus judaicusból. *Zsidó művészet kell* nekünk, akár a falat kenyér. Ahogy a természetet s a nagyváros technikáját a művészet tükrében szépítették meg s ahogy a nemi életet is ezen az uton akarják poétikusabbá tenni: úgy a művésztől várhatjuk csak azt is, hogy a zsidó élet elveszítse előttünk csufondáros mellézköngéit és fájdalmi emberi komolyságuakká, megsirathatókká és egész lélekkel vállalhatókká varázsolódjanak. Ha egy zsidó *Dosztojevszki* jönne, aki megmutatná nekünk egy értelmes képműben a modern zsidó lélek gazdag változatait, egy zsidó *Ady*, aki el-sírná nekünk a zsidó élet sajátos tragédiáit, az meg-nemesí'éné és erősebbé tenné az életünket.

Jól esik tudni, hogy ma mind több torokból és mind biztosabban szólal meg a zsidó művészet. Ha a magyar zsidóság még a „vigajlom“-vicceknél van is.
Komlós Aladár.

SZÉKELY FERENC.

Két év óta teljesen visszavonult a politikától és a zsidó közélettől egyaránt. Hálátlan mesterség mind a kettő, állapíthatta meg magában Székely Ferenc, akit azóta csak a humanitás munkájának tanácsasztalánál láthattunk. És mert Székely Ferenc a lelke mélyéig humanista és nem politikus, nem keresett politikát akkor sem, amikor megjelent nála Székely Béla, a „Keren Kajemeth L'Jiszroel“ jeruzsálemi kiküldöttje és kérte, adjon neki ajánlóleveleket a magyar zsidóság vezetőfőfőihez, „kiknek érdeklődését fel akarja kelteni az oly sokat ígérő Palesztina-munka iránt“. Székely Ferenc nem óvatoskodott és nem politizált, amikor szíve azt sugallta, hogy a zsidó humanitás legmagasabb kötelességéről van szó. Már Ussiskinhez intézett válaszában kifejtette, hogy „azon az állásponton vagyok, hogy a magyar zsidóságnak becsületbeli kötelessége, hogy Palesztina felépítésében az egész világ zsidóságának egységes frontjához csatlakozzék,

Székely Ferenc, udvari tanácsos

még akkor is, ha közreműködésünk országunk meggyöngyült gazdasági erői és a reánk nehezedő kötelességek terhe folytán — kezdetben legalább nem bírna nagy jelentőséggel. Azon fáradozom, hogy ezt a fel fogásomat vallásunk hivatalos vezetőinél érvényre juttassam és nagyon örvendek annak, hogy mindenütt a legmesszebbmenő megértéssel találkozom.“ Székely Ferenc nem rejtette meggyőződését véka alá, egészségi állapotával sem törődve, valóságos cháluc-buzgósággal állott az úttörő munka szolgálatába. Nem törődött azzal, hogy „cionista“nak, meg. „nemzetiségi agitatornak“ fogják kikiáltani. Neki elég volt a saját meggyőzésének tisztasága, hogy más a nemzetiségi kérdés és más a politikamentes Palesztina-munka. „Ezt a munkát — írta ajánló levelében — Magyarországon mindannyiunk feladatává kell tenni és teljesen el kell választani a cionizmustól és a definíciós vitáktól. Ezt a munkát hazafiui érzéssel nemcsak teljes összhangban levőnek tartom, de meggyőződé-

sem, hogy Palesztina felépítése és ezzel egy otthon megvalósítása azok részére, kik másutt otthonot találni nem tudnak, továbbá a zsidóság kulturális ujjaszületésén való munkálkodás nemcsak a legszebb zsidó, de egyben a legszebb emberi feladat is.“ És hogy félreértés ne legyen, hogy itt a „palesztinai nyomorgó hitfelek“-nek reklámos morzsákkal való táplálásáról van szó, Székely Ferenc világosan kijelenti, hogy a „Palesztina-munka alatt nem koldusszervezetek támogatását, de a valóban építő nagy alapoknak, a Keren-Kajemeth és Keren-Hajeszod támogatását értem, melyben magam is a legnagyobb szeretettel és teljes energiámmal veszek részt“.

Sőt Székely Ferenc nem riadt vissza attól sem, hogy ezt a meggyőződését a legteljesebb nyilvánosság előtt hangoztassa. Mikor „egy felekezeti hetilap“ az ő nyilatkozatát némileg „megváltoztatva“ úgy adta vissza, hogy eredeti tartalmának éppen az ellenkezője jött ki belőle, Székely Ferenc az Ujság és a Pester Lloyd nagy publicitásához fordult, lovagiasan védelmébe vette Székely Bélát, aki „legjobb tudomásom szerint korrekt és tapintatos módon járt el“ és újból leszögezi, hogy a „Palesztina-munka és hazafiság a legteljesebb összhangban lehet egymással. Miután pedig egy Budapesten megjelenő felekezeti hetilap az állam kiadott ajánlólevelek ügyét és általában az ebben a kérdésben elfoglalt álláspontomat nem helyes világításban adja elő és másrészt ugyanebből az ügyből kifolyólag Székely Béla urat teljesen jogosulatlanul támadja, szükségesnek láttam ezeket megírni, hogy az elfogulatlan közönségnek a történetek helyes képét adjam“. Székely nyilatkozata után következett a szombathelyi hitközség alelnökének, dr. Glücknek nyilatkozata, amelyben szintén kijelenti, hogy „az Egyenlőség f. hó 29. számában megjelent közlemény, amely a hitközségre és Székely Bélára vonatkozik, nem felel meg a valóságnak“. Majd a nagykanizsai hitközség elnökének, dr. Bródnak nyilatkozata, mely kijelenti, hogy ott is „csak politikamentes hazafiui érzésünkkel összhangban levő Palesztina-munkáról volt szó“.

Mezey Ferenc, akinek a nyilatkozatát az Egyenlőség hozza, nyílt gyűlésen kijelentette, hogy ő egyáltalában nem nyilatkozott. És nem nyilatkozott Mezei Mór sem.

Nem szoktunk személyi kultuszt úzni. De meg kell hajtánunk a zászlónkat Székely Ferenc előtt, aki a mi szomorú beteg zsidó közéletünk közepette nem engedi át meggyőződését a megalkuvásnak és opportunitásnak. Székely Ferenc a kipróbált zsidó vezérférfiú, aki annyit áldozott a zsidóságért, talán joggal beszélhet a zsidóságról és Székely Ferenc magyar királyi udvari tanácsos, Tisza István meghittje, talán tudja azt is, mi a magyar hazafiság.

ZSIDÓ HUMOR

MIG A REBE ELJUT AZ IGAZSÁGHOZ . . .

Egy nagyon jámbor, de nem ép igazságszerető rebenek szokása volt, hogy nagyon lassan és vontatottan mondotta a „l'maan jirbu“ és a kapcsolt fejezetet, mely ezekkel a szavakkal végződik: „Hasém elohéchem emesz“. A templomba került egy idegen hívő, aki kissé türelmetlenkedve hallgatta a lassú recitálást. Mire egy helybeli bal-bosz így nyugtatta meg: „Még sokáig várhat, míg a mi rebenk eljut az emesz-hez!“

TOLL- HEGYRŐL

„KANAPÉPÖRÖK.”

Aki végighallgatta a községkerületi elnökök legutóbbi bizottsági ülését, szomorúan tapasztalhatta, hová súlyodt az úgynevezett zsidó közélet Magyarországon. A legfontosabb, legéletbevágóbb zsidó problémákat háttérbe szorítják személyes torzsalkodások hiábavaló csetepaték. A pesti hitközség alelnökei, képviselője deklarációt olvas fel, amely szerint az egész Országos Iroda „nem törvényes”. A kormánynak törvényes, a zsidó hitközségnek nem törvényes az egyetlen hivatalos zsidó fórum. Haragszom rád, nem törvényes. Törvényes, azért se törvényes, azért is törvényes. Erről folyik a vita két órán át haszontalanul. Nem csoda, hogy szergényi Geist, szombathelyi elnök megdöbbenve konstatálja, „kanapépörök vannak itt! Amikor nekünk odakünn gerincesen védenünk kell a zsidóságunkat, itt viszályokba és testvérharcba fojtják az energiákat”. Dr. Biedl Samu, a szegediek nagyszerű elnöke pedig nyíltan kimondja: „Itt az idő, hogy tiszta bort öntsünk a pohárba! A pesti hitközség akadékoskodó gravaminális politikájával gátolja a munkát. A vidéki zsidóság dolgozni akar és a pesti hitközség akadályozza. Sokkal drágább az idő, sem-hogy kanapépörös játékokkal tölthessük el. A történelemben nincs reá példa, hogy egy nép, réteg vagy osztály, amikor ilyen súlyos nyomások nehezednek reá, oktalan benső surlódásokban lelje a kedvét. Ehhez a játékhoz nem vagyunk kaphatók!” Súlyos szavak röpködtek az izzó hangulatban és az órákon át folyt fárasztó meddő vita izgatott atmoszférájában terjesztette elő Mezey Ferenc az ő deklarációját a Palesztina-munkáról. „Nagy kérdés ez, amely az egész világ zsidóságát mozgatja. Nem zárkozhatunk el előle mi sem. Az egyetemes zsidóság mentő, építő, segítő munkája ez és itt az ideje, hogy a körülötte támadt téves nézeteket szétszlassuk és világosan lássunk. A zsidóüldözések életre keltették a cionizmust, mely előttünk áll, él, hat, működik. A magyar zsidóság nem szakíthatja ki magát az egyetemes zsidóság kötelékéből. Ez a kérdés nem érinti a mi hazafiságunkat. Egy platform van: leszögezve azt a történelmi alapon fejlett történelmi és érzelmi jogot, mely e hazához fűz, segíteni akarjuk azokat a kiülőzött testvéreket, akik Palesztinában otthont, becsülést, szebb életet keresnek.”

Természetes, hogy a kanapépörös levegőben ebből a kérdésből is „kanapépör” lett. Túllicitálni egymást — az a fontos. Én nagyobb hazafi vagyok. Én még nagyobb hazafi vagyok. Én a legnagyobb hazafi vagyok. Én a legeslegnagyobb hazafi vagyok! Hallja meg a „Szózat” és a „A Nép”? Mit fog szólni a „Szózat” és „A Nép”? Kiss Arnold le is szögezte: „Vajjon az antiszemita lapok véleménye, melyet mi ugysem tudunk megváltoztatni, több súllyal bír előttünk, mint a külföldi zsidóság véleménye? Ha református gyűlés volna ez, senkise keresne skrupulusokat egy ilyen humánus kérdésben, csak mert zsidó gyűlés vagyunk és zsidó humanitásról van szó, féljünk, aggódalmaskodjunk? Mikor ezren meg ezren hulló vérükkel szentelik meg az ősi földet, mi egy szemernyi rész-

vétől is tartózkodjunk — óvatosságból?” Hiába. Az ilyen lelki problémák tárgyalásához nem alkalmas a kanapépöröktől átfűtött atmoszféra. Hiába hangsúlyozta Mezey Ferenc, hogy a kérdés kettős! „A Palesztina-munkának semmi köze a nemzetiségi kérdéshez. A külföldi zsidóság is hazafias. Hogy mi tette a kérdést aktuálissá? Nemcsak a Keren-Kajemeth kiküldöttjének megjelenése. Elnökök jönnek és kérlik: Mit csináljunk? Fiaink vannak, ostromolnak bennünket és azt mondják: Munkát és otthont akarnak adni kiülőzött zsidóknak és ti? Titeket ez nem érdekel? Héber egyetemet építenek a Skopus-hegyén és ti hallgattok? Miért e ridegség?”

Nem ridegség, sajnos csak opportunitás és ezen nehezebb segíteni. Hiábavaló a felvilágosítás, ha az a legfontosabb, hogy a másoknak ne legyen igaza! És ebben a kanapépörös levegőben bölcsen és találóan hangzottak a szegedi elnök, dr. Biedl szavai, aki kijelentette, hogy „ad personam és velem együtt a szegedi hitközség legtöbbje, a legmesszebbmenő áldozatkész rokonszenvvel vagyok eltelve a Palesztina-munka iránt. Nem is volna természetes, ha én mint zsidó nem viseltetném rokonszenvvel olyan munka iránt, amelyből zsidó közület fog kialakulni. Ha minden zsidó lenéz a lelke fenekére, hasonlót érez. De a pesti hitközséggel amúgy is felmerült ellenéteket kár volna most még jobban kiélesíteni. Talán később ők sem fogják veszedelmesnek látni. Elismerem, hogy a kérdésnek ez az elhalasztása is opportunitás, de nem kifelé, hanem befelé való opportunitás!” Ez férfias beszéd volt és el is döntötte a vitát. Talán később, amint dr. Hevesi Simon mondotta, amikor megvalósul a Jewish Agency, amelyen együtt fognak működni Palesztináért cionisták és nem-cionisták. Addig is azonban, ha a magyar zsidóság nem is fogad el deklarációt, „hagyni kell dolgozni a lelkes embereket és nem kell ellenük agitálni”. Dr. Hevesi Ferenc pedig hangsúlyozta, hogy inkább hagyják jóvá a cionista szervezet alapszabályait azon a demokratikus alapon, hogy mindenki szabadon nyilváníthatja a meggyőződését, de egységes deklarációnak nincs helye.

Aztán sorra került a főrendiház kérdése. Megint egy „kanapépör”? Ki legyen az, aki a magyar zsidóság képét viseli a Főrendiházban? Ki legyen az? Én, te, ő, mi, ti, ők! Oh ki legyen az? Egészen bizonyos, hogy sok izraelitának a „béth Főrend” fontosabb, mint a „béth-hamikdas”.

„CSAK ZSIDÓNAK VAN SZIVE.”

Egy mesümedről mesélik, aki nagyon titkolta zsidó származását kifelé, befelé azonban szeretett jó zsidó szívével tünetni. Titkos esti órákban bejártak hozzá a régi hitsorsosok, szegények és szegényeknek gyűjtők, akiknek a kezébe csusztatta a kis adományokat és nagy boldog volt, ha azt mondták neki: „E Herz hat nur e Jid”. Ezzel szemben nappal olvasni lehetett a hangos hirlapi nyugtázásokat a mesümed különböző misealapítványáról és példaadó keresztényi szeretetéről. Ez a szomorú anekdota jutott eszünkbe, amikor folyton olvassuk a hangos hivatalos tiltakozásokat a cionizmus ellen, a Palesztinaépítés ellen, hadd lássák a gójok, hogy igazán hazafi csak zsidó lehet! Aztán éjjel titkos csomagok mennek ki ócska könyvekkel a cionisták által épített jeruzsálemi egyetem könyvtára számára. „Hadd lássák odakünn, hogy szív csak a mi izraelitáinkban van!”

„A NEM-ADASHOZ NEM KELL ELV.“

A „Keren Kajemeth“, amely minden politika nélkül a hazájukból kivándorlásra kényszerített zsidók számára földet és otthont szerez, kiküldte egyik jeruzsálemi képviselőjét Magyarországra, hogy nézzen körül, elmúlt-e már itt a szavak és frázisok vízözöne, fakad-e már itt zsidó közélet sivár talajából legalább egy halvány olajfaág, amit át lehetne ültetni a Szentföldre, hogy ott megnöve egy-egy menekült vándorló testvérnek árnyékot és pihenőt adjon. A kiküldött békegalambot a vízözön zavarosának halászhálai csakhamar kikiáltották fekete hullának és hangos hujhujjal támadtak ellene. A pesti „gyűjtők“ hajtóvadászatra indultak a jeruzsálemi gyűjtő ellen, aki, nem is gyűjtött és valóságos ágyúörgésekkel csörögtették meg saját perselyeiket. „Vigyázat! Zsebet be! Rendőrség!“ A humanitás kissé elpirult a jóságos „gyűjtők“ keserves harci riadóján. A nagy gyűjtők maguk pedig úgylátszik, megfeledeztek arról, hogy se vérbre, se galambra nem kell ágyúval löni és hogy az emberek amúgy is nagyon könnyen hajlandók a nemadásra. Néhai Rabbi Brill mondotta egyszer egy pesti zsidónak, akinél egy szegény menyasszony számára adományt gyűjtve megfordult és az mentegetőzni akart, hogy: „Ich hab ein Prinzip“ stb. — „Lieber Herr Kohn, zum Nix-geben brauch ich kein Prinzip!“ A nemadásra bizony nem kell olyan hangosan buzditani!

HOGY MI A VÉLEMÉNYÜNK?

Hogy mi a véleményünk a Palesztina-munka ellen intézett koncentrikus támadásról? Az a véleményünk, hogy szerencsére Nagybritannia nem tud magyarul, különben egész bizonyos, hogy a rettenetes pergőtűz hatása alatt azonnal lemondana a Palesztina-mandátumáról, amelyet a Népszövetség reáruházott. Hogy mi a véleményünk maguknak a támadásoknak a tartalmáról? Az a véleményünk, hogy szerencsére kissé lekésve fújták meg a hazai felekezeli vészsófárt, különben egészen bizonyos, hogy annak hatása alatt Amerika, Franciaország, Hollandia, Belgium, Svájc, Norvégia stb. nagy- és kishatalmak bécsi követei azonnal konferenciára gyűltek volna és egyhangú határozattal tüntetőleg távol maradtak volna a kiátkozott cionisták kongresszusától. Nem is értjük, hogy ezek a külföldi keresztény diplomaták és a zsidó Rothschild, Einstein, Weizmann, no meg a bécsi, amerikai és délafrikai főbbiek nem látnak túl az orruknál!

AZ IZRAELITA SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET közgyűlésén az elnöklő dr. Fischer Gyula főrabbi elégtétellel mutatott rá arra, hogy az egyesület több mint 10.000 gyermeket gondozott tizenöt évi működése idején *Visegrádon, Diósjenőn és Siófokon*. A bemutatott jelentéshez dr. Temesváry Rezső egyet. tanár, Arányi Ignác kir. tanácsos, Grünfeld Miksáné, dr. Farkas József rabbi, Szücs Lajos főfelügyelő, dr. Waldmann Fülöp főorvos, Fleischmann Tivadar és Lunzer Pál igazgató szóltak hozzá és elismeréssel adóztak dr. Grauer Vilmos, dr. Fischer Gyula főrabbi, Blücher József elnököknek és Galambos Jenő főtítkárnak az elért eredményekért és a nagyközönségnek pártolásába ajánlották az egyesületet. A bemutatott zárszámadások elfogadása után megválasztották védnökké: Adler Gyulát és Kovács Géza kormányfőtanácsost, tiszteletbeli elnökké Arányi Ignác kir. tanácsost.

KRÓNKA. ÉS ÖZEMLE

EGY BETEG KÖLTŐÉRT.

A Mult és Jövő nemes közönségéhez fordulunk ezekben a sorokban, egy beteg költő érdekében. Somlyó Zoltánt, a jeles zsidó költőt, súlyos természetű betegség támadta meg, amely kiütötte kezéből a tollat. Fájdalom ismeretes, hogy a költő akkor is szegény, ha dalolni tud. Hát még, amikor lantja kényszerűségből elnémul. Somlyó Zoltán az ő költői pályafutása alatt sok szép költeménnyel ajándékozta meg a zsidóérzésű közönséget. Gazdagon pazarolta tehetségének kincseit, sok kedves, felejthetetlen órát szerzett ő a lap olvasóközönségének is az alkotásaival, most ez egyszer, mi kérünk valamit vissza abból a gazdag ajándékból, amivel ő szolgálta a nagyközönséget. A költő otthonában fekszik teljesen elhagyatva s nélkülözni kénytelen, mert anyagi javak nem állnak a rendelkezésére, hogy magát ápoltathassa és orvosoltathassa. Azokhoz fordulunk tehát, akik Somlyó Zoltán írásaiban sokszor gyönyörködtek e hasábokon, gondoljanak egy percre a beteg költőre és anyagi viszonyaikhoz képest járuljanak hozzá, hogy hosszadalmas betegségének idejét ne kelljen nélkülözések közt átszenvednie. Mi tudjuk, a mai gazdasági viszonyok mellett nehezebbre esik mindenkinek adni, de tudjuk azt is, ha a zsidó szív, a zsidó lelkiismeret megszólal, akkor nincs nehézség, akadály, nincs lehetetlenség. Mi hisszük, hogy ennek a felhívásunknak, amit egy beteg költő érdekében intézünk az olvasóközönséghez, meglesz a kívánt eredménye s a költő ezzel visszakap egy morzsányit abból, amit ő szellemi kincsekben ajándékozott. Az adományokat a Mult és Jövő szerkesztősége útján fogadja el s a lapban köszönettel nyugtázza.

Patai József.

Peterdi Andor.

A MULT ÉS JÖVŐ SZEPT.—OKTÓBERI SZAMA.

A Mult és Jövő volt talán az egyetlen folyóirat a világon, amely a szokásos nyári szünet dacára, külön augusztusi számot adott, még pedig rendkívüli gazdag tartalommal és nem élt azzal, a hazai és külföldi folyóiratoknál bevett tradícióval, hogy az augusztusi—szeptemberi számot összevonják. Most azonban számos körülmény összetalálkozása, a szeptember—októberi szám összevonására kényszerített bennünket. Első sorban a napilapokból ismeretes külföldi sztrájk, amely a Mult és Jövő számára külön készülő finom műnyomópapír szállítását hetekkel késleltette. A papír árának 15%-os emelkedését áldozatkészen viseljük és nem háritjuk át amúgy is súlyosan megterhelt olvasóinkra. A késedelmet azonban annál kevésbé lehetett behoznunk, minthogy a közbeneső nagy ünnepek a következő szám technikai előkészítését, ami mindig teljes négy-öt hetet vesz igénybe, amúgy is lassítanak. Ezzel szemben módot fogunk találni, hogy olvasóinkat kárpótoljuk nemcsak a még október hó végén megjelenő és további számaink bő tartalmával, hanem azzal is, hogy az év folyamán minden előfizetőnknek egy-egy olyan maradandó becsű művészi ajándékot fogunk juttatni, melynek értéke egymagában föl fog érni az egész évi előfizetési díjjal!

A MULT ÉS JÖVŐ KULTURESTJEI ÉS KIÁLLITÁSAI. A Mult és Jövőnek az a hatalmas kultúr-programja, amely a mult évben egyrészt a *Csernichovszky-estben*, másrészt az *Abel Pann-kiállításban* csúcsosodott ki, az idén is megtalálja méltó folytatását és kiépítését. Első kultúresténk, mely november havában lesz, be fogja mutatni a zsidó művészi kultúra legszebb termékeit legelőkelőbb hazai és külföldi művészeink interpretálásában. Miként eddig, programunknak megfelelően ezuttal is alkalmat nyújtunk új zsidó tehetségeknek, hogy a Mult és Jövő pódiumáról induljanak el az érvényesülés magaslatai felé. Egyben előkészítjük a *szentföldi művészek kiállítását*, amely Abel Pann diadalmos sikerének színhelyén, a Nemzeti Szalónban lesz. Alkalmat adunk egyttal a *szentföldi iparművészet* megismerésére is. Az idei szezon legnagyobb művészi eseménye kétségtelenül a *Lilien-hagyaték kiállítása* lesz. A nyáron elhunyt nagy mester egész élete munkája kerül majd bemutatásra. A korai halál kiütötte az ecetet a Biblia első zsidó mesterének a kezéből. Az ő hagyatéka, amely fájdalom immár nem gyarapodhatik, napról-napra nő muzeális történeli értékében és azért különös jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy sikerült a *Lilien-hagyaték* kuratoriumát *reábirnunk*, hogy európai kiállításai turnéjának első állomásául Budapestet válasszák. Innen kerül a bécsi Secessióba, majd Párisba, Londonba és onnan Amerikába. A Lilien-kiállítást megelőzően meg fog jelenni a Mult és Jövő *Lilien-émlékszáma*, melynek szerkesztésében maga az özvegy, az írásairól is ismert Helene Lilien tevékeny részt vesz, hogy a nagy mester életére és művészetére vonatkozó anyag teljesebb legyen.

Az *Abel Pann színes bibliai kőrajzokból még néhány sorozat kapható. Egy-egy lap ára előfizetőinknek 200.000 korona helyett csak 100.000 korona.*

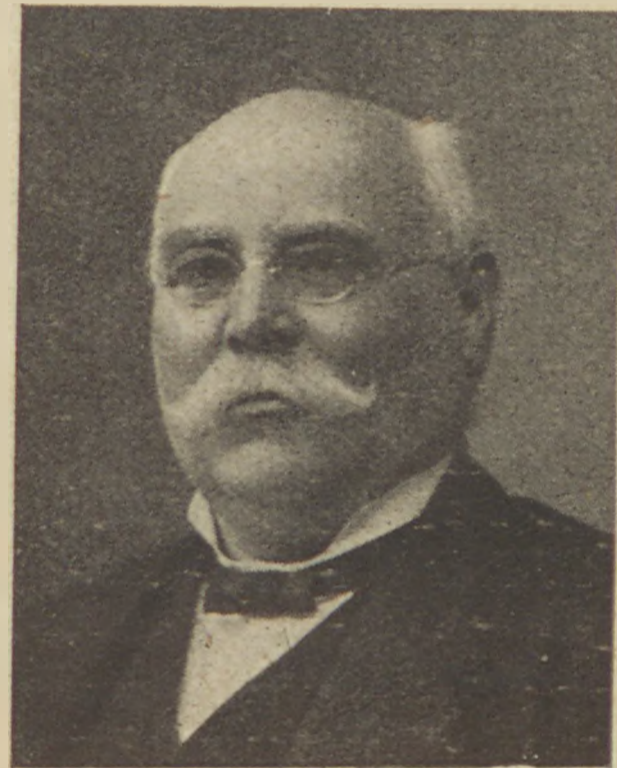
KLEIN ELLA ZONGORAMŰVÉSZNŐ. Megemlékeztünk annak idején a kiváló fiatal zongoraművésznőről, aki a gödöllői kastélyban oly nagyszerű sikert aratott, majd később olaszországi turnéja alatt a legelőkelőbb olasz lapok osztatlan elismerését vívta ki. A művésznő fényes pályafutását most megakasztotta édesatyjának, dr. Klein gödöllői főrabbinak hirtelen halála. A családfenntartás gondjai nehezettek reá és Klein Ella kivételes miniszteri engedéllyel egyszerre letette a Zeneakadémián az összes tanárképzői tanfolyamok összevont vizsgáját és megkapta művészi okleveléhez a kitűnő tanári oklevelet is. Klein Ella zongoraleckéket vállal. Cím a Remény kiadóhivatalában, Magyar-utca 3.

A SZATMARI ZSIDÓ-KÓRHÁZ. Nem volt Szatmár városának zsidó-kórháza és hogy lesz, azt egy nemesen gondolkozó és minden szép célért rajongó hölgynek, Kesztenbaum Princuskának lehet főképen betudni, az ő fejében született meg a zsidó-kórház építésének nemes gondolata. Azonban ennek a megteremtéséhez nem csupán ideális gondolkozás szükséges, hanem az anyagiak hozzájárulása. Ezt a feladatot is vállalta Kesztenbaum Princuska, aki karöltve Guth Lajosnéval, evvel a nemeslelkű szatmári uriaszonnyal, a téli hónapok zord kellemetlenségeit nem tekintve végigjárták, úgyszólván végigházták Szatmárnak tehetősebb és kevésbé tehetősebb zsidóságát, hogy erre a nemes célra adományokat gyűjtsenek. Várakozáson felül volt az az összeg, amit ez a két uriaszony így összeszedett. Nem tudjuk meg-

említeni külön-külön mindenkinek jószívű áldozatkészségét, azonban tény az, hogy egy rövid idő leforgása alatt három millió leit gyűjtöttek össze erre a célra. És épül a zsidó-kórház. Most, hogy az alapja már megvan és a piros téglák kiemelkedtek a földből, meg kell hogy említsük még a sokak között dr. Klein Alfrédet, dr. Singer Ernőt, Grosz Izidort, akik igen tevékenyen segítettek elő, hogy a kórház felépüljön. Csak a jövő nemzedék és az ott meggyógyult betegek fogják igazán áldani a szatmári zsidó-kórház megteremtőit.

Tibor Dénes.

ROSENFELD NÁNDOR. A szegedi zsidóság egy hatalmas oszlopa dőlt ki, meghalt Rosenfeld Nándor július 27-én. A régi jó, felvidéki zsidó világnak az Alföldre vetődött igen értékes hajtása volt ez a puritán jellemű férfiú. A társadalmi életben a legsúlyosabb hivatalok egyikét viselte; a szegedi villamos vasutnak volt az igazgatója, 40 évig töltötte be e fontos pozíciót oly módon, hogy az egész város társadalmi különbség nélkül mély tisztelettel adózott az öreg úrnak, beválasztotta a törvényhatósági bizottságba, amelynek 20 éven át volt szorgalmas tagja. De Rosenfeld Nándor egyéniségének igazi vonásai a zsidó élet körében nyilatkoztak meg igazán. A szegedi Chevrának 26 éven át volt elnöke és ebben a minőségben bölcseséggel alkotott és szeretetet gyakorolt ősrégi zsidó hagyományos szellemben, szerényen meghúzódva és csöndben, észrevétlenül, bántó fájdalmat elkerülve, könnyeket szárártott és nyomort enyhített. Mert Rosenfeld Nándor ismerte a zsidó etikát forrásaiból; ha valamire büszke volt, akkor az a vágújhelyi zsidó iskola és tanítás, ahonnan annyi utravalót vitt magával az életbe, hogy még öreg korában is a mendelssohni biurok olvasásával szórakozott. Sok mindenféle tudást szerzett ifjú korában és gyarapította egész életén át, de semmi nem nőtt úgy a szívéhez, min a héber tudása. De mindenről csak azok tudtak, akik egész közel férközhettek szerény egyéniségéhez, mert nagyon igénytelen és szerény volt ő, csöndes az örömeiben és zajtalan a bánatában. Csöndes rezignációval nézte környezetének elzsidótlódását és várta az ő sajátos kifogyhatatlan optimizmusával az idők jobbrafordulását. Élete utolsó, 73. évében, egy boldogító reménysugár világított be a már betegeskedő öreg úr lelki világába. Erdélyben élő unokájától saját gyermeki kezével írt hosszú héber levelet kapott. Könnyben csillogó szemmel olvasta és mutogatta. A vöröskereszt II. oszt. diszjelvényét a hadiékítménnyel, a polgári érdemrendet, amellyel őt kitüntették, csöndesen elsülyesztette íróasztalának fiókjába, hogy senki ne lássa, de ezt a gyermeki kézírást, ezt a dokumentumát az ő régi gyermekkorai felmadásának, ezt kitűzte volna mellére, erre büszke volt. Elhozta magával Szegedről, hogy itt megmutathassa a levélkét azoknak, akik értik az ő lelkét és a levelet.

חבל על דעבדן ולא משתבחין

SZÉKELY BÉLA: VAJUDÓ ORSZÁG. Amióta Palesztina fölépítésének lázas munkája folyik, szinte nap-nap után jelennek meg különböző nyelveken könyvek és röpiratok Erec Jisraelről. Ha valamikor a hisztórikus föl akarja majd építeni ezeknek a heroikus időknek történetét, ezek a könyvek lehetnek a monumentális mű alapkövei. Vannak köztük súlyos gránitok, mik egy-egy oszlopot támasztanak alá és vannak csillogó prizmák, melyek színekben ragyogtatják a honfoglalás époszának gyönyörű költészetét. Székely Béla szeme, szíve nem a színek és hangulatok felé volt irányítva, amikor a Szentföldön járt, hanem a valóságok és vajudasok kínos küzdelmei felé. Ezt fejezi ki frappánsan könyvének címe is. Székely Béla a munkáskérdés parcelláját választotta ki magának, mint az országépítés legfontosabb sarkkövét. Ezt világítja meg sokszor drámai erővel. És az olvasó csodálattal telik meg a szent lemondásban és igénytelen-ségben élő chalucok önfeláldozó munkája iránt. Megismerjük a munkás erejét fokozó ideálok lényegét és

Székely Béla

azt a példátlan harcot, amelyet ezeknek az ideálok-nak a megvalósításáért folytatnak. Székely Béla könyve őszinte könyv a vajudó országról és amellet lelkes könyv, tele melegséggel, részvétellel, szeretettel. Kétségtelenül a legjobb és legértékesebb Palesztina-könyvek közé tartozik.

RABBIBEIKTATÁS ABONYBAN. Lelkes ünnepség keretében iktatta be szeptember 6-án az abonyi izr. hitközség új főrabbiját, dr. Resovszky Artúrt. A zsúfolásig megtelt ősi zsinagóga bejáratánál Löffler, hitk. elnök üdvözölte szép szavakkal a papot, majd dr. Hirn szónoki kvalitásokban gazdag beszédében sorolta fel a hitközség reményeit, melyeknek teljesülését e naptól várják. A papi beiktatást dr. Borsodi, kecskeméti és dr. Pfeiffer, monori főrabbi végezték. A fiatal, kiváló képességű rabbi beköszöntő beszéde mély és maradandó hatást váltott ki. A templomi istentisztelet után a főrabbi fogadta Abony község, a felekezetek és egyesületek üdvözlő küldöttségeit.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

SZÉKELY NANDORT, a Mult és Jövő betiltott politikai hetilapjának helyettes szerkesztőjét, a „Mire kell a rendtörvény“ című cikkéért annak idején 11 hónapra és 5 évi hivatalvesztésre ítélték, a Kuria leszállította a büntetést 5 hónapra és 3 évi hivatalvesztésre. Ez az ítélet már jogerős és amint azt akkor, most sem szabad a bírói ítéletet kritika tárgyává tenni. Bele kell törődnünk és csak arra törekedhetünk, hogy Székely Nándornak súlyos büntetését szeretetünkkel és ragaszkodásunkkal enyhítsük és reméljük, hogy ebben segítségünkre lesz a zsidóság, amelynek érdekében mindig oly önzetlenül és önfeláldozó lelkesedéssel harcolt Székely Nándor.

HYMEN. *Grünbaum Dezső* ecetgyáros Fehérgyarmatról, eljegyezte *Schönfeld Birikát* Szöllősvégardóról. — *Groszberg Mirjámot*, Groszberg Lipót szerkesztő leányát eljegyezte *Eckstein Jenő*, tanár, a kiváló hebraista. — *Balassa Andor* eljegyezte *Krausz Hédit (Hermint)*, a kiváló énekművésznőt, Krausz Vilmos egészségügyi vállalkozó leányát, Budapesten.

„ASSZONYI POMPA“. *Nádai Pál*, az ismert nevű esztétikus ilyen címen nagyszabású könyvet ad ki, amely a női szépség, a divat, az ékszer és fényűzés történetének összefoglaló műve lesz. A kultúrhistoriai értékű könyv *Dankó Ödön* művészi rajzaival jelenik meg albumalakban, többszínű offsetnyomással, szövegek közötti és egész oldalas illusztrációkkal díszítve. Ára 150.000 K, félbörkötésű amatőrpéldány ára 300.000 K. Könyvkereskedői forgalomban drágább lesz. Megrendelhető a szerzőnél, Budapest IX., Üllői-út 121.

HALALOZÁS. Losoncról ért hozzánk a hír, hogy a város főrabbijának, a zsidó mult jeles buvárjának, *dr. Vajda Bélának* felesége hirtelen elhunyt. Vajda Bélánéban több vezett el, mint négy évtizeden át hűséges élettársa egy kitűnő barátunknak. Nemcsak a családja vezettette el őt. Mindenki, aki ismerte őt, meghatottan fog visszagondolni az üdítő órákra, amelyeket ezzel a művelt zsidó asszonnyal töltött, aki valami rendkívüli — mondhatni — gyermek, fürge érdeklődéssel, a világnak valami kiszáradhatatlannak látszó kíváncsi szerelmével tárulkozott ki minden emberi dolog előtt . . . A súlyos gyászban osztozik tudós munkatársunkon, *dr. Vajda Béla* főrabbin kívül, fia, *dr. Vajda Andor*, losonci ügyvéd, vejei *Barta Izsó*, miskolci máv. főmérnök, *Róna Sándor*, losonci városi főmérnök és bátyja *Breuer Mór*, ny. déli vasúti vezérigazgató. — *Dr. Klein Dezső*, nyitrai főrabbi fiatalos felesége, született *Büchler Hermina*, ki kiváló testi, lelki és jellembeli tulajdonságainál fogva bálványozott kedveltje volt Nyitra társadalmának, épúgy mint szülővárosának, Breslaunak, rövid szenvedés után szülői otthonában jobblétre szenderült. Velé az önfeláldozó, zsidó testvér, feleség és anya mintaképe szállott sirba. Óriási részvét melle t kísérték örök nyugalomra; mélyen sújtott férje szíveig markoló, fulminans beszédben méltatta, míg az agg anya, a 10 testvér és az 5 árva nevében *dr. Schweiger Albert*, iglauri főrabbi búcsúztatta. A megboldogult dzt Eisenstadt, Burgenland leánya, az a tehetséges, fiatal művésznő, aki a tavalyi Mult és Jövő estélyen mint Klein Debora méltó feltűnést keltett.

PRÁGAI NÉMET EGYETEMET végző, tanításban gyakorlott orvostanhallgató, bárminemű középiskolai oktatást vállal. Kívánatra vidékre is megy. *Gerő Béla*, Budapest, V., Váci-út 54. sz.

NEU BERTALAN

URI SZABÓ

BUDAPEST, V.,
BÁLVÁNY-UTCA 3.

SIRKŐVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

ADLER J. sirkőraktárában
Budapest, VII., Károly-körut 7. szám

NEW-YORK SZÁLLODA

WIEN II. B. SPERLGASSE

Legmodernebbül berendezett **családi szálloda**,
folytonos hideg és melegvízszolgáltatással.

Hall, olvasóterem, rádió stb.
Rituális konyha.

Mérsékelt árak.

5 percnyire a Stefansplatztól.

FACSILLÁROK · **ASTRA** · MŰVÉSZIEK
ÁLLÓ-LÁMPÁK · KÉLER ES NADOR · TARTÓSÁK
FALI-KAROK · OLGSÓK

TELEFON **FACSILLÁR MŰHELY** 191-82
NAGYMEZŐ-U. 52. TELEFONKÖZPONT MELLETT.

EZÜST

disztárgyak, evő-
eszközök, sport-
és versenydíjak

dús választékban
gyári árban

Schleifer ezüstárugyár
VII. Kazinczy u. 14 Telefon J. 135-28

ZSOLDOS MAGÁNTANFOLYAM

Budapest, VII., Dohány-utca 84.

Telefon: József 124-47.

Előkészít polgári- és közép-
iskolai magánvizsgákra, érettsé-
gére.

Weisz Mariska

kézimunkaüzem

Budapest, V. Lipót-körut 22

„Franck“

Ezt a szócskát mindig hozzá kell
fűznie akkor, amikor Ön a valódi

**Franck kávé-
pótlékot** ki-
vánja . . .

Miért? . . . Hogy
mást ne kapjon!

Ügyeljen
bevásárlásainál

gyári védjegyünkre,
a „kávédarálóra“.

A kis UNDERWOOD

(Portable) Írógép

irodai, utazási
és magánhasz-
nálatra

10 \$ havi részlet

Underwood Standard

gyári új és ujjáépített írógépek
díjtalan bemutatása
országszerte!

GEREBEN BÉLA

Budapest, VI., Andrásy-út 1.
Telefon-hívószám 38-31.

*Deák Renée az ismert hegedűművésznő
tanítványokat ismét elvállal.*

*Telentkezés délután 3-5-ig, Nagymező-u.
37/39. szám. III. 19.*

SZÁNTÓ JÓZSEF SZÜCSMESTER, BUDAPEST, VII. KERÜLET, KLAUZÁL-TÉR 7. SZÁM
(KLAUZÁL UCCA SAROK) TELEFON JÓZSEF 128-29

Ajánlja saját műhelyében készült, dúsan felszerelt kész szőrmeáru raktárát. Mindennemű szőrmeáruk és téli ruhák nyári gondozására elfogadtatnak

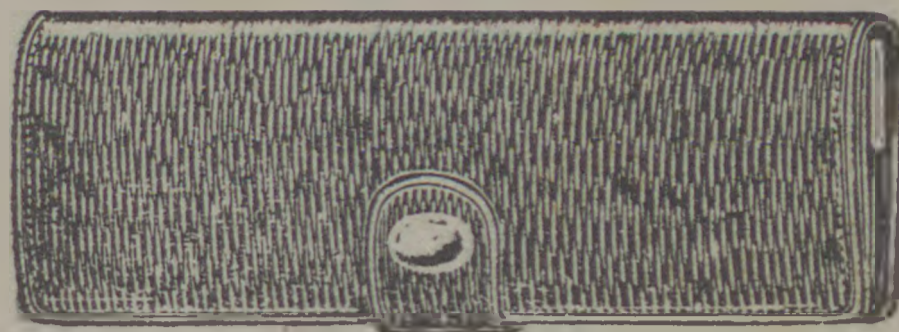
AKINEK NEM VOLT MULTJA,
MÉG LEHET JÖVŐJE,
HA SZŐRME SZÜKSÉGLETÉT

HEIMANN
SZÜCSNÉL

VIII. JÓZSEF-KÖRUT 11
SZÁM ALATT SZERZIBE

DUS VÁLASZTÉK MINDENFAJTA SZŐRMEBUN-
DÁKBAN MÁR 3.000.000— KORONÁÉRT
GYERMEKBUNDÁK 500.000— KO-
RONÁÉRT :: ALAKÍTÁSOK A
LEGJUTÁNYOSABBAN
KÉSZÜLNEK

E LAPRA HIVATKOZÓKNAK 5% ENGEDMÉNY

CSÁNGÓ HENRIK
BŐRÖNDŐS

CSAK MUZEUM-KÖRUT 5. SZÁM
TELEFON: JÓZSEF 103-45

A cím fontos! Flóközlet nincs! Hasonnevű céggel nem azonos!

NEIGER נשר ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás.
POLGÁRI ÁRAK.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

Társaságbeli uriaszony legdiszkrétebben közvetít **házasságot.**

DOKTORNÉ, VII., Rákóczi-út hatvannégy,
I. em. 20, főlépcsőház. Tel.: József 73-93.

NEUMANN H. udvari szállító
ORVOSI MŰSZER ÉS TESTEGYENESÍTŐ GÉPGYÁR
BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRUT 33

Különleges készítménye elhízott nők részére a „**Testformátor**”

Készít Orthopéd-gépeket, művégtagokat, orvosi műsze-
reket a legjobb kivitelben, a legolcsóbb áron.
A Bíró Dániel kórház, a Pesti izr. hitközség, a Pesti
Chevra Kadischa Szeretet Kórházának szállítója.

Telefon: 134-88.

Főelárusítás: VI., Mozsár-utca 9.